

Bize gelen KİTAPLAR

● Mehmet ÖNDER : "Şehirler Şehi-
re". Cilt: II. Efsaneler, Destanlar, Hikâ-
yeler, 37 il merkezi ve şehrimize ait en ge-
niş bilgi. Yapı ve Kredi Bankası Kültür
Yayımları dan. 19x11 Cm. boyunda, 198
sayfa, 26 sayfa resim ve gravür, I ve II. cil-
de ait bibliyografya. Fiyatı yazılı değil.

● Ali Rıza ÖNDER : "Kayseri Basım
Tarihi". 1910 - 1960 arasında. Kayseri İşçi
Kredi Bankası Kültür Yayınları: 2. İste-
me Adresi: Ali Rıza Önder, Yargıtay Üyesi,
Ankara. 24x16,5 boyunda, 216 sayfa, 25
lira.

● Ord. Prof. Dr. Süheyl ÜNVER:
"Lokman Hekim". Lokman Laboratuvarı
Sağlık Yayınları: 8. 16x12 boyunda, 34
sayfa, 2 lira.

● A. Şekür TURAN: "Türkistan Bibli-
yografyası". Önsöz: Prof. Dr. Tahir Çağatay.
İsteme adresi: A. Şekür Turan, Maltepe
Gülseren Sok. No. 13/1, Ankara. Türkistan
hakkında yazılan kitapların tanıtımı.
16,5x12 boyunda, 52 sayfa, fiyatı yazılı de-
ğil.

● Tahir Kutsi MAKAL: "Zara'nın Aşık
Âdem". Hayatı sanatı, ve eserleri. Tarla
Dergisi yayını. Kızılay Cad. 13/1, Çağaloğlu
İstanbul. 20x14 boyunda, 80 sayfa, 500 krs.

● İlhan BERK: "Şenlikname". Kendi-
ne özgü yazırsiirler. Yeditepe Yayınları:
206. 20x14 boyunda, 60 sayfa, 7,5 lira.

● Bertrand Russell - Ayselî USLU-
TA: "Mistisizm ve Mantık". Varlık Faydalı
Kitaplar: 126. 17x12 boyunda, 234 sayfa,
8 lira.

● Türker ACAROĞLU - Fitrat OZAN:
"Türk Halkbilgisi ve Halk Edebiyatı Üzeri-
ne Seçme Yayınlar Kaynakçası". Folklor
bibliyografyası. 1928 den 1972 Haziranına
kadar. Türk Dil Kurumu Yayınları: 369.
24x16,5 boyunda, 152 sayfa, 10 lira.

● Sadi BORAK: "Atatürk ve Edebi-
yat". Varlık Faydalı Kitaplar: 128. 17x12
boyunda, 184 sayfa, 10 lira.

● Marcel Prélot - Nihâl ÖNOL: "Poli-
tika Bilimi". Varlık Faydalı Kitaplar: 130.
17x12 boyunda, 176 sayfa, 8 lira.

● Cengiz DAĞCI: "O Topraklar Bizim-
di". Roman. Varlık Büyük Eserler Kitaplı-
ğı: 220. 17x12 boyunda, 531 sayfa, 15 lira.

● Aziz NESİN: "İhtilâli Nasıl Yaptık".
Mizah hikâyeleri. Üçüncü basım. Tekin Ya-
yinevi. 14x20 boyunda, 196 sayfa, 10 lira.

● Aziz NESİN: "Fîl Hamdi". Hikâye-
ler. Dördüncü basım. Tekin Yayınevi.
14x20 boyunda, 196 sayfa, 10 lira.

● Aziz NESİN: "Zübük". Kağmı Göl-
gesindeki İt. Roman. Beşinci basım. Tekin
Yayınevi. 14x20 boyunda, 328 sayfa, 15 lira.

● Kâzım YEDEKÇİOĞLU: "Övünmek
Gibi Olmanın Ama Kayseriliyim". Kayseri
fıkraları. Kayseri Okutma ve Yardımlaşma
Derneği Yayını: 1. Yazarın "Vefa Poyraz
Lisesi Müdürü, Gaziosmanpaşa — İst." ad-
resinden de temin olunabilir. 20x12Cm. bo-
yunda, 152 sayfa, 10 lira.

● Enver TUNÇALP: "Kışladan Ses-
ler". Şiirler. İsteme adresi: P. Kutusu 225,
Yenişehir — Ankara. 16x12 boyunda, 64
sayfa, 5 lira.

Yıllık aboneli : 25,
altı aylık aboneli : 15
liradır.
Yurt dışı senelik abone :
\$ 4, £ 1.5, DM 12

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir.
Dizgi ve baskı:
Halk Matbaası
İstanbul

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul , Tel: 22 49 71

TÜRK FOLKLOR/HALKBİLGİSİ DERNEĞİNİN YAYIN ORGANIDIR.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 282

OCAK 1973

YIL : 24 — CİLT : 14

TURİZM VE TANITMA BAKANLIĞININ AÇTIĞI

Bebek ve Gümüş Telkârî Gerdanlık Yarışması

Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Türk El Sanatlarını Tanıtma Derneğinin danışmanlığında bir "Turistik Hatıra Bebek Yarışması" düzenlenmiştir. Bu Bakanlığın düzenlediği El Sanatları Yarışmalarının ikincisidir. İlk yarışma Gümüş Telkârî Gerdanlık dalında açılmıştı.

Turistik Hatıra Bebek Yarışması :

1 — YARIŞMANIN AMACI :

Turistlerin ilginç bularak satın alıp memleketlerine götürmek isteyecekleri, taşınması kolay, pahalı olmayan, Türk özelliklerini yansıtan, orijinal ve çeşitli malzemeden meydana gelmiş biblo bebek yapımını sağlamaktır.

2 — YARIŞMANIN KONUSU :

Esas itibariyle serbest bırakılmıştır. Eserler Türk gelenek ve folklor özelliklerini yansıtan bebek tipleri (Köy kıyafeti, halk oyunları kıyafeti giymiş bebekler v.s.) ile Türk mahalli esprisini yansıtan bebek tipleri olabilir. (Hacivat, Karagöz, meddah, Kırkpınar güreççisi, eski İstanbul kıyafeti giymiş bebekler vs.) Ancak ayakkabı boyacısı, eşeğine binmiş Nasreddin Hoca, sokak şerbetçisi, simitçi gibi kompozisyonlar ile muhtelif bebekleri bir öykü ya da özel konu uyarınca temsil nitelikte bir araya getiren kompozisyonlar bu yarışmanın dışına bırakılmıştır. Tarihî kişilerin bebekleri nin yapılmaması da istenmektedir. Bebek kompozisyonları için ileride ayrı bir yarışma düzenlenecektir.

3 — YARIŞMAYA KATILMA KOŞULLARI :

1. Her sanatkâr yarışmaya birden fazla eserle katılabilir.
2. Yarışmaya gönderilecek olan bebekte, üzerinde önemle durulacak nokta Türk özelliğini yansıtmaması, turistik hatıra eşya imajına uygunluğu ve seri imalâta elverişli olmasıdır.

3. Sanatkârın kullanacağı malzeme, tahta, plâstik, kumaş, metal, boncuk olabilir. Bu malzemeler beraber de kullanılabilir.

4. Yarışmaya gönderilecek bebeğin değeri, kullanılacak malzemenin cinsine göre 15 — 50 TL. arasında olacak ve bu değer 4. bölümün 1. maddesinde sözü edilen dilekçede de belirtilecektir.

5. Tek bebeklerin yanında aynı konuda bir kadın ve bir erkek tipi bebek de hazırlanabilir.

6. Bebeklerin boyu 10 — 20 santim arasında olacaktır. Ayakta duracak biçimde olduğu gibi, duvara asılacak tarzda düşünlmeleri de mümkündür.

7. Bebeklerde stilize edilmiş kıyafetler de kullanılabilir.

4 — YARIŞMA SÜRESİ :

1. Yarışmaya katılacak eserler 15 Ocak 1973 tarihine kadar bir dilekçe ile birlikte Turizm ve Tanıtma Bakanlığı — Ankara adresine gönderilmiş veya aynı binanın 4. katında Tanıtma Genel Müdürlüğü Gösteriler Şubesine teslim edilmiş olacaktır.

2. 15 Ocak 1973 tarihinden sonra gerek

postadaki gecikmeler, gerek bizzat teslim-deki gecikmeler dikkate alınmayacaktır.

3. Yarışmaya katılacak sanatçı her bebeği için beş rakamlı bir rumuz kullanacaktır. Bebekler üzerinde bu rumuzdan başka hiç bir işaret bulunmayacaktır. Sanatçı üzerinde aynı rumuzlar yazılı kapalı bir zarfın içine ismini ve adresini koyacak ve bu zarfı dilekçesine ekleyecektir.

5 — DEĞERLENDİRME :

Yarışmaya gönderilen eserler Turizm ve Tanıtma Bakanlığında aşağıda belirtilen tarzda kurulacak Yarışma Jürisi tarafından değerlendirilecektir :

2 üye Turizm ve Tanıtma Bakanlığından (Jüri Başkanı dahil),

2 üye Türk El Sanatlarını Tanıtma Derneğinden;

1 üye Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Küçük Sanatlar Dairesi Reisliğinden,

1 üye İstanbul Güzel Sanatlar Akademisinden,

1 üye İstanbul Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu'ndan.

Değerlendirme esas itibarıyla eserin, Türk özelliklerini yansıtmaması, günumüzün turistik hâtura eşya anlayışına uygunluğu, sanatkârın yaratıcılığı, üstünde çalışılan modelin orijinalliği ve benzeri açılardan yapılabilmektedir. Çalışma tekniği de değerlendirme de dikkate alınacaktır.

Jüri, çalışmalarını sırasında bu alanda yetenek sahibi uzmanlardan da danışman olarak yararlanabilecektir.

6 — ÖDÜLLER VE SATIN ALMA :

Ödüller : Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Turistik Hâtura Bebek Yarışmasına 33 ödül koymuş bulunmaktadır :

1. ödül 2.000. — TL.

2. ödül 1.500. — TL.

3. ödül 750. — TL.

1. mansiyon ödülü (10 adet) 400. — TL.

2. mansiyon ödülü (20 adet) 300. — TL.

ki, topluca 14.250. — TL'dir.

Ödüle lâyık görülen eserler başka herhangi bir ödeme gerekmeksizin Bakanlıkça sahiplerinden satın alınmış olacaktır. Ödüller sahiplerine PTT aracılığı ile gönderilecektir. Derecelendirmeye giremeyen bebekler yapımcılarına iade edilecektir.

7 — SONUÇLARI AÇIKLAMA :

Turizm ve Tanıtma Bakanlığı 15 Ocak

1973 ü izleyen 15 gün içinde Yarışma Jürisi'ni toplayacak ve değerlendirme sonuçlarını gerek kitle ortamı organları aracılığı ile, gerek eser sahiplerinin adreslerine tebligat yaparak açıklayacaktır.

8 — SERGİLEME VE ÇOĞALTMA :

Yarışmaya gönderilen bebekler Turizm ve Tanıtma Bakanlığınca muhtelif yerlerde sergilenecek, uygun görülenler öncelikle eser sahibi sanatkârlara sipariş edilmek üzere çoğaltılacaktır. Böylece sanatkârlarımızla Bakanlık ve Türk El Sanatlarını Tanıtma Derneği arasında yakın ilişkiler de kurulmuş olacaktır. *

TELKÂRİ GERDANLIK YARIŞMASI SONUÇLANDI

Turizm ve Tanıtma Bakanlığınca daha önce düzenlenen "Gümüş Telkâri Gerdanlık Yarışması" sonuçlanmış, birinci ödülü Beypazarlı bir sanatkâr olan Kemal Bediz kazanmıştır.

Hediyelik turistik eşya yapımını ve Türk el sanatlarını teşvik amacı ile düzenlenen yarışmaya yurdun dört bucağından 27 sanatkâr katılmıştır. Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Erciş Kurtuluş'un başkanlığındaki jürinin yaptığı değerlendirme sonuçları şöyledir :

3000 liralık birinci ödülü Beypazarı'ndan katılan Kemal Bediz, 2000 liralık ikincilik ödülünü İstanbul'dan aslen Trabzon'lu olan Muzaffer Bakanay adındaki sanatkârlar almışlardır.

Biner lira mansiyon kazanan sanatkârlarımız ve katıldıkları iller şunlardır.:

Bayan Meliha Aydın (İstanbul), Aziz Dilmeç (Midyat), Şefik Sanver (Beypazarı), Yücel Eras (Beypazarı), Ahmet İnceoğlu (Ankara), Atılâ Aydın (Ankara), İbrahim Altınsu (Midyat).

Türk Sanatkârlarının tamamen Anadolu'dan aldıkları ilhamla yarattıkları gümüş telkâri gerdanlıkların en pahalısı 250 liraya mal olacak ve bu işletme vergisi dahil %35 kârla turistlere hediyelik eşya olarak satılabilecektir. Kazanan eserler, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı tarafından yapımcılarına sipariş verilecek çoğaltılacak ve yurtdışındaki temsilciliklerimize gönderilecektir. Ayrıca, eserleri teşhir için sergiler de açılacaktır.

İncelemeler :

Verimli Köyünde Ölüm

Yazan : Ali Rıza BALAMAN

Ölünün Hazırlanması

İnsanoğlu, hayatın evrensel olan üç ob gusunda (doğum, evlenme, ölüm), falanca (erkek) ya da filanca (kadın) nın ölmesi olayını belirli törenlerle savuşturur. Törenlerin şekil olarak birbirinden az veya da çok ayrı olmasına karşın temeldeki görevi, olayla ortaya çıkan büyük değişme (kırz) yükünün hisim ve komşularca paylaşılarak kolay geçirilmesidir.

Ölüm Öncesi

Hastaevi sakinleri, hastanın ağırlaşmasından sonra belli edilmemeğe çalışılan bir telâş ve sessizlik içinde olurlar. Hastanın başucunda sıra ile Kur'an okunur, yorulan kalker öteki oturur. Canın gövdeden çıktığı yani, nefes alıp - vermenin bittiği (soluk kesilmesi) anda, ayağına çabuk birisi koşarak köy imamına haber verir. İmam, elinde Kur'anı nefes nefese gelir ve Kur'anda yeri önceden işaretlenmiş olan "Ben senin için geldim, ben senin için gidiyorum" anlamındaki özel âyet'i okur. Âyetten sonra, kolay kefene sarmak, tabut'a ve mezara kolay ve düzgün yerleştirmek için ölü, erkekse imam, değilse yaşlı bir kadın tarafından, giysilerinden kurtarılır, sonra, ayak başparmakları birbirine bağlanır, eller yanlara uzatılır ve "gözü açık gitmesin" diye de açık olan üst göz kapağı aşağıya çekilir.

Haber Verme

Köylük yerde ölüm haberini önce komşular duyar. Sonra, uzak - yakın hısımlara ve köy imamı aracılığı ile de minareden "selâ" verilerek tüm köye duyurulur. Eğer ölen, o yörelerde bilinen, ünlü bir kişi ise, komşu köylere atlı okuyucu (haberci) lar gönderilir. Okuyucu, komşu köy imamına haberi verir ve diğer köye hareket eder. Haber, cami hoparlörü ile tezelden köye duyurulur. Cenazeye katılmağa karar veren köy erkekleri, ivedi, bir araya gelip imamı da yanlarına katar, yola koyulurlar. Köye varıldığında konuklar ölüvi yakınları tarafından karşılanır ve evlere buyur ediliirler, "devir" yapılacaksa imam, gruptan ayrılıp diğer imamların toplandığı devir yerine gider.

Kasabadan uzak, kışım yolu kapanan bu yörenin köylerinde kefen hazır bekler. Çoğu kez, yaşlılar ve ağır hastalar kefenlerini daha önceden almış, üzerini zemzem suyu ile ıslatıp, bohçada, sandığın dibine atmış olurlar. İmam, kefeni yöntemine uygun kesmeğe uğraşırken, evsahiplerince görevlendirilenler de ölünün "yunması" (yıkınması) gereken suyu ısıtmak, üzere ocak yakar, kazan kururlar. Ölü namaz vaktine kadar yıkayıp, kefenlenerek hazır duruma getirilir. Ölü namazı, normal durumlarda öğle namazında, ya da ikindi namazında kılınır ve camiden doğru mezarlığa omuzlarda taşınır. Özel durumlarda, ölünün bekletilmesi gerektiğinde (otopsi, uzaktan bir yakının gelmesi v.b.) bekletilme süresinin çok kısa olması için her çareye başvurulur. Zira, ölüyü bekletmek, ona ve onun sorgusunu yapacak olan "sorgu melâkesine" eziyet etmek ve saygısızlıkta bulunmak sayılır tüm köylülere.

Ölü yıkamağa hazırlanırken bir grup erkek de kazma - kürek köy mezarlığının yolunu tutarlar. Mezar kazmak sevaptır. Bu sevabı elde etmek için bir - iki kazma sallamak ya da bir kürek toprak atmak yeter. Mezar, doğu batı yönünde, erkekler için göbek hizasına, kadınlar için de göğüs hizasına kadar kazılır (2).

Ölü, erkekse imam ya da bu işte tecrübeli bir din adamı, kadın ise kadın tarafından yıkılır. Suyu kazandan teneşir'e (ölü yıkanağ masa) taşıyan, suyu döken ayrı kimselerdir. Bunlara emekleri karşılığı para verilir.

Ölü Gömme

Yıkayıp, kefenlendikten sonra tabut'a yerleştirilen ölü, namaz vaktinden önce cami önündeki "musalla" taşına konur. Câmî'den vakit namazından çıkan, ölü namazı kılmak üzere tabut'un arkasında Kible'ye dönük olark saf (sıra) olurlar. İmam, tabut'un yanında ölünün cinsiyetini "erkişi" ya da "hatunkişi" diyerek belirtir ve grubu cenaze namazına davet eder. Namazdan sonra ölünün ruhuna "fatiha" okunur ve ölü tabut'u omuzlara kalker. Ölü taşınmak, ölü

mezarı kazmak kadar sevap sayılır. Tabut taşımanın kendine özgü bir yöntemi var. Ölüyü taşımak isteyen cenazenin gidiş yönünde, önde sıraya geçer. Tabut arkadan eller ya da omuzlar üzerinde öne geçirilir. Bu arada tabut'u öndekilere aktaran arkadaki tabut taşıyanlar, tekrar grub'un önüne geçer ve sıra beklerler. Mezarı başına getirilen ölü, en yakınları tarafından tabuttan alınıp, yavaşça mezarın dibine indirilir ve sağ kol üzerine yüzü hafif Kible (Hazreti Muhammet'in Yattığı yer) ye dönük yatırılır. Üzerine atılacak toprağın ölünün ağzına, burnuna dolmasını ve toprağın altına da ölü ezilmesin düşüncesinden hareketle üzerine ağaç dalları, ot, buğday sapı v.b. koruyucular konur. Ölü üzerine gene ilk toprağı ölünün yakınları atar. Bir iki kürek toprak atan, küreği yanındakine verir. Ölü üzerine toprak atmak da sevaptır. Mezar, toprakla doldurulduktan sonra üzerine bir parça su (susuz kalmaması diye) dökülür ve başucuna da bir fida (ağaç) gölgelik etsin diye) dikilir. Ölüyü mezara getirenler, imamı mezar başında yalnız bırakıp uzaklaşırlar. İmam'ın ölüye yapacağı son görev, sorgu melâkelerine verilen cevaplarda ölünün şaşırmasın için bir hatırlatma anlamında "telkin" vermektir: "Ya Fatma (ölü anasının adı) oğlu Mehmet, rabbim Allah di... nebim Muhammet di... dinim İslâm di... kitabım Kur'an di..." İmam bu görevini yerine getirdikten sonra köye döner ve ölü sahiplerine "Başınız sağ olsun, hüküm Allah'a mahsustur" diyerek başsağlığı dileğinde bulunur.

Ölü Yemeği

Varlıklı, varlıksız her aile mezardan dönen grub'a yemek çıkarır. Varlıklı ailelerde, komşu köylerden de konuklar olacağından, yemek çok pişirilir ve komşu odalara da gönderilir. Ölü yemeğinin bir özelliği, yemeklerin harcı (malzemesi) ölü sahibinden sağlanır, komşu evlerde pişer. Yemek çeşnişi, mevsim sebzeleri yanında özellikle ölünün sevdiği yemek türleridir. Sofradakiler, özellik taşıyan yemeği göstererek: "Rahmetli bunu çok severdi. Birgün odada bayram ekmeği yiyorduk. Rahmetli de yanında oturuyordu..." gibi benzer sözlerle ölü anılır, yemek bitirilir. Yine komşular, boşalan kapları toplar, sofrayı kaldırır.

Ölü evinde bir kaç gün ocak yanıp, yemek pişirilmez. Yemek ihtiyaçları komşular ve yakın hısımlarla karşılanır.

Ölü yemeği telaşından sonra gene komşu evlerin genç kız ve kadınları ölü çamaşırına hazırlanırlar. Ölünün yattığı yatak, giydiği çamaşır ve elbiseler, kullandığı yıkanabilir türdeki eşyalar tüm yikanır, kurutulur, katlanır ölü sahibine teslim edilir. Bu hizmetler de karşılıksız kalmaz. Ölü sahipleri bu işleri yapanları sevindirmek için para verir ve "hakkımızı helâl edin" der. Ölüye ait eşyaların bir kısmı fakirlere, ihtiyacı olanlara dağıtılır.

Ölü Kurk ve Elli İkisi

Ölü toprağına verildiği günden başlayarak, ölü yakınları ya da bu iş için görevlendirilen köy imamı her gün bir "Yasin Süresi" okur. 41 nci Yasin ölü evinde ve konuklar arasında okunur, hep birlikte dua edilir, şerbet içilir (3). Ölünün ruhuna "fatiha" okunur ve ölüden söz açılarak ölü anılır.

Elli Bir'i Elli İkinci geceye bağlayan gece de yalnız bu gece için okunan özel dua vardır. Dua, ölü yakınları ve konuklar arasında okunur, "Amin" sözcüğü ile bitirilir ve ölü ruhuna "fatiha"lar gönderilir.

Devir

Her varlıklı ölü için yapılan köklü, oldukça yaygın fakat zorunlu olmayan bir olay da "devir" âdetidir. Ölü, sağlığında tutmadığı oruçlardan, kılmadığı namazlardan ve yerine getiremediği yeminlerden ötürü öte dünyaya borçlu gitmesin diye bazı pratiklere başvurulur.

Kefareti Namaz, ölünün sağlığında kılmadığı namazlara karşılık tutulan para bedelidir. Gün, bir fazlası ile altı vakit olarak kabul edilip, her vakit için o Bölge Müftülüğünce Ramazan Bayramı'ndan önce yayınlanan bir kişilik fitre karşılığı para ayrılır. Örneğin, bir kişilik fitre bedeli 6x250=15.00 TL. bir aylık namaz kefareti ise 15.00x30=450.00 TL. dir. *Kefareti Savun* (Oruç), ölü, sağlığında niyetlendiği oruç'u kasten bozmuş ise 60 günlük kefareti ödeme yükü altına girmiştir. Örneğin, fitre'nin 250 kuruş olduğu bir bölgede bu kefareti, 250x60=150.00 TL. dir. *Kefareti Yemin*, ölünün yemin edip de yerine getiremediği yeminler için ölünün sağlığında, ya üç gün oruç tutması ya da bir fakir'i

üç gün doyurması gerekmekte idi. Her gün bir kefareti kabul edilir ve bir kefareti karşılığı da on fitredir. O halde kefareti yemin, yine bir fitre 250 kuruş ölçü olarak alındığında; 250x10=25.00 TL., 3 gün x25.00=75.00 TL. dir.

Bu her üç durum da, yani Kefareti Namaz, Kefareti Savun ve Kefareti Yemin, ölünün öte dünyasını mamur etmek için ölü gömülmeden önce yerine getirilir. Zira, ölü sağlığında bilerek ya da bilmeyerek namazını unutmış, orucunu bozmuş ve bir yeminini yerine getirmemiş olabilir. Devir, devir odasında ya da camide yapılır. Hesap, eli kalem tutan bir imam tarafından hemen orada yapılır. Bir aylık oruç kefareti bedeli 450.00 TL. 60 günlük oruç kefareti bedeli 150.00 TL. ve üç günlük yemin kefareti bedeli olan 75.00 TL. bir mendile konur. Ölünün yaşından erkekse 12, kadınsa 9 yaş düşülür (4). Örneğin 70 yaşında ölen bir erkeğin yaşından 12 çıkarıldığında 58 kalır. 58 yılda 58x12=696 ay vardır. Mendilde toplanan para (450 + 150 + 75 = 675) 675 TL. yla 696 çarpılıp, 675x696=469.800 TL. fakirlere dağıtılır ya da devir için bir araya toplanan imamlar, mendilde toplanan 675 TL. sını birbirlerine atarak 696 kez tekararlar: Mendili karşısındaki atan imam "*Vehemti*" "verdim" der. Alan da "*Kabultü*" "aldım" der. Sonunda bu işlem için yorulan imamlar, yaptıkları işe ve okudukları dualara karşılık mendildeki parayı aralarında üleşirler (taksim ederler.) Ve ölü namazını kılmak üzere camiye yetişirler.

Sonuç

Ölüm olgusu, öz olarak doğal, kavram ve üzerinde yapılan pratikler nedeniyle de kültürelirdir. Doğaldır, zira, her canlı varlık dünyaya geldikten sonra kendi ölümünü içinde taşımaktadır. Tıpkı çekirdeğin kendi içinde taşıyan bir meyve gibi (5). Kültürelirdir, zira, ölüm; kültürden kültüre farklı yorumlanmakta ve ölümle ilgili pratikler farklı olmaktadır. Örneğin, bir toplumda ölmek; ruhun dünyasını değiştirilmesi iken, diğerinde ölenin cezalanması ya ödünlenmesidir.

Ölü gömme olayının kurumsallaşmadığı (bu konudaki belediye hizmetleri gibi) kır toplumlarında, olay etrafında yığıl-

malar ve görev taksimi kır toplumlarına özgü bir dayanışma örneğidir. Bir kişinin ya da ailenin tek başına altından kalkamayacağı ya da güç kalkacağı bir olayın yükünü paylaşarak "bugün sana, yarın bana" prensibinden hareketle yapılan iş, geleneksel toplumların yaşamında mevcut "imece" eylemini oluşturmaktadır.

"Dünya dua üzerine kurulmuş, dua ile duruyor" diyen köylü, her olayda olduğu gibi ölüm olayını da dinsel bir niteliğe sokmuştur. İmamsız - duasız, şerhetsiz - Kur'ansız, yemeksiz - sevapsız ölü gömme düşünülemez. Yüz yıllar önce, veba salgını zamanında Kayseri köylerinden birinde, babasının ölüsünü komşusunun yardımı ile eşşğin üzerine atıp, ıslık çalarak mezarlığın yolunu tutan kızın hikâyesi anlatıldığı gibi; gürlütlü ile güllünlü ve tövbe tövbe... çekilir bu yörelerde.

Varlıklı ölünün öte dünyanın arzu edilen bölümünü (cennet) dünyadaki varlığı ile devir olayı sağlanabilme olanağı gösteriyor ki, zenginün öte dünyasının da mamur olacağı yargısı peşinen düşünülmemekte ve kabul edilmektedir. Ak - pak gezmek, Hacca gitmek, hayır işlemek, zekât dağıtmak hep varlıklılara özgüdür. Ölüye ve ölü sahiplerine para ile hizmet etme (sevap kazanma) yarışı, paraya dayanan gereksinimin yanında, emeğin para ile satın alınması nedeni dayanışmayı zarıflatmaktadır.

"Ölü yemeği", ölenin öte dünyada da hayatını sürdürdüğü; başka şeylerin yanı sıra yemeye ve içmeye de gereksindiği inancını açığa vuran bir âdettir" (6). İçilen bir tas ayranın, dilenilen bir miktar yiyeceğin "ölünün canına değsin, ölünün hayrına" sözleri yukarıda sözü edilen yorumu kanıtlamaktadır.

(1) Verimli, Kızılcahamam İlçesine bağlı dağ köylerinden biri.

(2) Son zamanlarda mezar kazmada yardım edenlere ölüye tarafından az da olsa bir miktar para verilmektedir. Bu iş için ölü yakınlarından biri, elinde kâğıt - kalem mezar kazıcıların isim listesini tutar.

(3) Bu tür okunan 40 "Yasin Duası" bir "Hatim" yerine geçer.

(4) İslâm dinince; 9 yaşından küçük kızlar ve 12 yaşından küçük erkek çocuklar, İslâm di-

"Türk Halk Şiiri Antolojisi" Dolayısıyla:

İşin Kolayı

— II —

Yazan : Hikmet DİZDAROĞLU

4. On yedinci yüzyıl sazşairlerinden olup, adı "Kuroğlu", "Koroğlu", hatta "Kör-oğlu" biçimlerinde okunan ozan için, Fevziye Abdullah Tansel'in *Ülkü* dergisinde yayımlanan bir makalesi ile, Hasan Eren'in *Türk Sazşairleri Hakkında Araştırmalar*'ı kaynak gösterilmiştir (s. 86, not : 2, 3).

Bunlara, aşağıdaki araştırmaları da eklemek gerekir.

— Sadettin Nüzhet, "Koroğlu", *Çınaraltı dergisi*, sayı: 8, 1941.

— Hasan Eren, "XVII.Yüzyıl Sazşairlerinden Kuroğlu", *Türk Dili* dergisi, sayı: 8, Mayıs 1952.

— Cahit Öztelli, Folklor Enstitüsü İhtiyacı ve Kuroğlu", *Türk Folklor Araştırmaları* dergisi, sayı: 40, Kasım 1952.

— Cahit Öztelli, "Yeni Bilgilerle Koroğlu", *Türk Dili* dergisi, sayı: 209, 1 Şubat 1969.

— Prof. Dr. Fuat Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları*, Ankara, 1966, s. 210, not: 16.

Özellikle Cahit Öztelli'nin *Türk Dili* dergisindeki son makalesinde, Kuroğlu ya da Koroğlu hakkında, kuşularımızı ortadan kaldıracak nitelikte, belgelere dayalı, olumlu bilgiler verilmiştir.

5. Aşık Kerem'in, ilk dörtlüğü :
Sürmelensin gözü kaşı dünyanın
dizesiyle biten koşması (s. 108) aslında dört kitadır (18), Mutluay bunu üçe indirmişti.

6. Yine Kerem'in :
Çöz Aslı'm çöz göğsün düğmelerini
kavuşaklı parça, antolojide 5 dörtlüktür (s. 121). Bu parça, bir kaynakta 23 (19),

ninin gereklerini yerine getirmede yükümlü sayılmazlar.

(5) Alman düşünür ve ozan'ı Rilke, "Meyvenin kendi içinde çekirdeğini taşıması gibi, herkes kendi içinde ölümünü taşır." der. Dr. Aslan Ebiri'nin *Uzmanlık Tezi Çalışmasından*, H. Ü. Tıp Fakültesi, Toplum Hekimliği Enstitüsü.

(6) S. V. Örnek, *Anadolu Folklorunda Ölüm* (1971, 106).

bir başka kaynakta da 13 dörtlük olarak (20) görülmektedir.

7. Çıldırılı Aşık Şenlik'in "1912 - 1914 yıllarında" öldüğü bildirilmektedir. Bu anlatım, Şenlik'in tam üç yıl (1912, 1913, 1914) can çektiği anlamına gelir! Bunun yerine "1912 - 1914 yılları arasında" denilseydi, Türkçenin düzgüsüne (normuna) uygun bir anlatım yolu tutulmuş olurdu.

Aşık Şenlik'in ölüm yılı kesinlikle bilinmemektedir. Kaynaklarda üç ayrı tarih verilir.

a) M. Fahrettin Çelik (Kırzioğlu), ozanın, "vadeli ağı" (yani belli bir süre sonra etkisini gösteren zehir) sonucu, hastalanarak, 1912 yılında, Arpaçay ilçesine bağlı Dalaver köyünde öldüğünü söyler (21).

b) Orhan Özbek ise, aynı köyde (yazımını değiştiriyor : Delever), fakat 1913'te öldüğünü yazmaktadır (22).

c) Aşık İslâm Erdener'e göre Şenlik'in ölüm yılı 1914'tür (23).

8. Aşık Şenlik'in,
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana
kavuşaklı ünlü koçaklamasının aslı 7 dörtlüktür. Mutluay, beşinci dörtlüğü çıkarmış, kesme noktalarla da bunu belirtmiştir (s. 304). Neden ? Bütün kaynaklarda koçaklamanın tümü yayımlanmışken, ne gibi bir "sakınca" görülmüş ki, dörtlüğün biri "kapı dışarı" edilmiş?

O dörtlüğü veriyoruz :
Hele Âl'Osman'ın (24) görmemiş zorun
Din gayreti olan tedarik görün
At tepin, baş kesin, Kazak'ın kırın
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana

9. Mutlay, ana kaynaklara gidemediği, el altı kitaplarında verilen bilgilerin doğruluk ya da yanlışlığı denetleyemediği için, ileri sürülen her düşüncüyü doğru sanmış, bu yüzden de hem kendisi yanlış, hem de okurları yanlışla sürüklemiştir. Örneğin, Sümmani'yi Muhibbi ile karşılaştırmış göstermesi bunlardan biridir (s. 310).

Biraz aşağıda açıklayacağımız gibi, Muhibbi ile Sümmani hiç bir zaman karşılaşmamışlardır. Murat Uraz'dan başlayan bir

ARAŞTIRMALARI

yanlışlık (25), başkalarının da sürdürül-müş (26), Mutluay da bunlara katılmıştır.

Oysa, Artvin bölgesi sazşairleri hakkında yerinde araştırmalar yapan ve güvenilir yapıtlar ortaya koyan, Muhibbi ile ilgili bir de kitap yazar M. Adil Özder'in belirttiği gibi, Muhibbi, 1823 - 1868 yılları arasında yaşamıştır (27). Adil Özder'den yararlanan bütün kaynaklarda aynı tarihler görülür.

Muhibbi'nin öldüğü yılda Sümmani henüz 7 yaşındadır (28). Daha şiir söylemeye başlamış olan bir çocuğun, Muhibbi ile karşılaşması olanağı var mıdır? Nitekim Adil Özder, birinci yapıtında, Murat Uraz'ın, iki ozanı karşılaştırmasını "yanlış olarak" nitelemekte, son kitabında da aynen şöyle demektedir : "Muhibbi - Sümmani arasında geçtiği iddia olunan karşılaşmaya gelince; böyle bir karşılaşmanın olması imkânsızdır; çünkü Narmanlı Aşık Sümmani'nin, kendi deyimiyle âşıklığa başladyışı 1289 (1872)'dur, Muhibbi'nin ölüm yılı ise bundan beş yıl kadar öncedir. (...) Erkinis köyünde (Muhibbi'nin doğduğu köyü, yeni adı Demirkent'tir) kaynak kişilerden dinlediğime göre de durum aynıdır." (29).

Bütün bunlardan habersiz olan yazar, sürüp gelen bir yanlışla ayak uydurmak zorunda kalmıştır.

11. Mutluay, yine birçok kaynakların sürdürdüğü yanlışlığı yinelemiştir. İlk dörtlüğü :

Şu karşiki yüce dağlar
Acep bizim dağlar m'ola
Kara yaşlı benim anam
Oğul der de ağlar m'ola

biçiminde olan semai (s. 312), ilkin, Sümmani'nin büyük oğlu "Aşık Şevki'den alınmış" kaydıyla, Pertev Naili Boratav tarafından yayımlanmış (30), ardında da, bundan çıkan bir "Tercan Türküsü"nü vermiştir (31).

Bu semai Sümmani'nin değil, Aşık Kerem'indir. Aslı dört kıta olan parçaya (32) bir kıta daha eklenmiş ve küçük varyant farklarıyla Sümmani'ye mal edilmiştir. Sümmani'nin basılmış bütün şiirleri ve henüz yayımlanmamış başka parçaları elimizdedir. Değiş bakımından bu nitelikte olan ikinci bir parçasına rastlamıyoruz. Ünlü sazşairlerinin şiirlerinin daha sonrakilerce

benimsenmesi ya da bir başka sazşairine mal edilmesi, her zaman görülen olaylardır. Bunun sayısız örnekleri vardır. Sümmani'nin diye gösterilen semai da bunlardan biridir. (Devam edecek)

Yazışma, kitap ve dergi gönderme adresi :
Turgutreis Caddesi, Arzu Apt. 3/3 Tandoğan
— Ankara.

(18) Kerem ile Aslı, Maarif Kitaphanesi, İstanbul, 1948, s. 38 - 39. Bu kitabı Eflâton Cem Güney düzenlemiştir: Cahit Öztelli, "İki Kadın Şairi Üzerine", *Türk Folklor Araştırmaları*, sayı: 57, Nisan 1954. -Eflâton Cem Güney, *Kerem ile Aslı*. İstanbul, 1959, s. 41.

(19) Şükrü Murat Elçin, *Kerem ile Aslı Hikâyesi*, Ankara, 1949, s. 97 - 98, no. 1.

(20) Kerem ile Aslı, Maarif Kitaphanesi, s. 221 - 222.

(21) M. Fahrettin Çelik, "Çıldırılı Aşık Şenlik", *Tarıdağ* dergisi, sayı: 9, 1 Temmuz 1972.

(22) Orhan Özbek, "Çıldırılı Aşık Şenlik'ten Yaşayan Bir Halk Hikâyesi : Salman Bey ile Turnatel", *Tercüman* gazetesi, 11. 6. 1972, tefrika no. 1.

(23) İslâm Erdener, *Aşık Şenlik Divanı*, Kars, 1960, s. 3.

(24) Âl'Osman : Âl-i Osman, Osmanoğulları, Osmanlılar.

(25) Murat Uraz, *Sümmani ile Gülperl*. İstanbul, 1938, s. 50 - 52; 1941 baskısı, s. 49 - 52; 1969 baskısı, s. 44 - 46.

(26) Nesip Yağmurdereli, *Sümmani - Hayatı ve Şiirleri*, İstanbul, 1938, s. 68; Mehmet Kardeş, *Meşhur Sazşairi Sümmani - Hayatı ve Deyişleri*, İstanbul, 1963, s. 10 - 11.

(27) Adil Özder, *Yusufelili Muhibbi - Hayatı ve Deyişleri*, Kars, 1940, s. 4, 19; M. Adil Özder, *Yusufelili Muhibbi ve Mevlid-i Şerif*, Ankara, 1968, s. 5.

(28) Mutluay'ın Sümmani'yi 1860'ta doğmuş göstermesi yanlıştır. Ozan, üç şiirinde,

Tarih seksen dokuz on bir yaşında diyerek 1861'de doğduğunu bildirmektedir.

(29) Yusufelili Muhibbi ve Mevlid-i Şerif, s. 29.

(30) Pertev Naili Boratav, *Halk Edebiyatı Dersleri*, I. Kitap, Ankara, 1942, s. 101 - 102.

(31) *Ibid*.

(32) Kerem ile Aslı, İktbal Kütüphanesi, s. 208; Kerem ile Aslı, Maarif Kitaphanesi, s. 205; Eflâton Cem Güney, *Kerem ile Aslı*, s. 59-60.

Dede Korkut Kitabı Amerika'da İngilizce Yayınlandı

En önemli milli destanlarımızdan sayılabileceğimiz *Dede Korkut Kitabı* Amerika'da Texas Eyaletinin başşehri Austin'de bulunan tanınmış University of Texas Yayinevi tarafından ilk defa İngilizce olarak geçen ay yayınlanmıştır. Texas'da çıkan bir gazete bu haberi şöyle vermiştir.

"Önemli bir Türk Destanı dokuzyüzlü sonra iki kıt'a ve bir okyanus aşkıktan sonra Texas'da ilk defa İngilizce olarak yayınlanmıştır."

Eserin Texas'da yayınlanmış olması ilgi çekicidir. Atçı ve göçebe bir millet olan eski Oğuz Türklerinin destanları, tarihleri, yaşayışları ve hayat görüşleri ile Texaslıların dünya görüşleri ve tarihleri arasında bir çok benzerlikler vardır. Onlar da Türkler gibi atçı, kıt'alar aşan dinamik bir topluluktur. Bu bakımdan Texasın uçsuz bucaksız ovalarında Oğuz kahramanlarının kovboylarla yana yana at koşurunu yadigarlanmıyacaktır.

Milli Destanımız olan *Dede Korkut Hikâyelerinin* İngilizce yayınlanması ile dünya destan edebiyatında lâyık olduğu yeri almış muhakkaktır. Daha önce Almanca ve İtalyanca olarak yayınlanmış olan bu eseri Anglo - Saxon âlemi ancak şimdi tanımak imkânını bulabilmiştir. Eserin İngilizce çevirisinin bu kadar gecikmesi yazılı esas metnin XVI. yüzyıl Türkçesi ile yazılmış olması sebebiyle çeviride karşılaşılan güçlüklerden ileri gelmiştir. Eseri, İngilizce olarak yayına hazırlayanlar Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinden Prof. Dr. Faruk Sümer, Prof. Dr. Ahmet E. Uysal ve Texas Technological University'den Prof. Dr. Warren S. Walker'dir. Eser bir önsöz ve geniş notları ihtiva etmektedir. Notlarda folklor unsurları ve motifler incelenmektedir. Şimdiye kadar yurdumuzda bile bu kadar nefis bir cilt içinde yayınlanmamış olan bu *Dede Korkut Destanı'nın* kapağında Dede Korkut'un Topkapı Sarayı Kütüphanesinde bulunan bir minyatürü yer almakta ve iç kısımlarında da Pınarbaşı Avsar Türkmenlerine ve Bursa Kılıç - Kalkan Ekibine ait resimler yer almaktadır. Böylece eski ile yeni arasında bir bağ kurulmaktadır.

Bugüne kadar destan denilince akla Ho-

mer'in İlyada'sı ile Odise'si gelmekteydi. Halbuki konu ile ilgilenen Amerikan bilim adamları *Dede Korkut Kitabı*'ndaki destan unsurlarını daha kuvvetli ve oradaki kahramanların daha insancıl, mert ve âsîl olduğuna dikkati çekmektedirler.

Eserin Amerikada yayımlanması güzel bir tesadüf olarak Amerikan Folklor Cemiyeti'nin yıllık bilimsel kongresini bu yıl Texas'ın başşehri ve Dede Korkut Destanı'nın yayınlandığı Austin'de yapması ile aynı zamana rastlamıştır. Bu vesile ile açılan kitap sergisinde teshir olunan eser böylece bilimsel folklor uzmanlarının dikkatini çekmiştir. Eser ayrıca bu sômetir Harvard Üniversitesinde Dünya Destan Edebiyatı Derslerinde okutulan kitaplar arasında yer almıştır.

PROF. UYSAL'IN AMERİKAN FOLKLOR DERNEĞİ 1972 KONGRESİNDEKİ BİLDİRİSİ

Prof. Uysal, Amerikan Folklor Cemiyeti'nin yıllık Kongresinde Türk Folkloru için açılan sekiyonda bir tebliğde bulunmak üzere davet edilmiş, ve adı geçen eserin teshir edildiği serginin açılışında da bulunmuştur.

Kendisi ile yaptığımız görüşmede Prof. Uysal bize şunları söylemiştir :

"Amerika Birleşik Devletlerinde Türk folkloru ve özellikle Türk Halk Edebiyatı alanlarına karşı gittikçe artan bir ilgi duyulmaktadır. 1960 - 1966 yılları arasında Amerikalı meslekdaşım Prof. Walker ile bütün Türkiye'yi gezerek doğrudan doğruya halk ağzından banda almak suretiyle derlediğimiz Türk masal ve hikâyelerini İngilizce olarak yayına hazırlamıştık. Eser Harvard Üniversitesi Yayinevi tarafından 1966 yılında güzel bir cilt halinde basılmıştır. Bu arada topladığımız birkaç bin masal ve hikâye ile Texas devlet üniversitelerinden biri olan Texas Technological University Kütüphanesinde "UYSAL - WALKER SÖZLÜ TÜRK HALK EDEBİYATI ARŞİVİ" adı verilen bir arşiv kurduk. İşte bu çeşit faaliyetler sonucu olarak Amerikada bilimsel folklor çevrelerinde Türk folkloruna ve onun önemli bir kısmını teşkil eden Türk destan, masal ve hikâye edebiyatına karşı büyük bir ilgi duyulmağa

başlanmıştı. Bu ilginin bir sonucu olarak, Amerikan Folklor Cemiyeti beni üç yıldır incelemekte olduğum "*Türkiyede Halk Defineçiliği: Gelenekler ve Uygulamalar*", konusunda bir tebliğ vermek üzere yıllık kongresine davet etmiştir. Tebliğim ilgi ile karşılanmıştır. Dede Korkut kitabımızın ilk defa teshir olunduğu serginin açılışında bulunmak da benim için zevkli bir olay olmuştur.

AMERİKA'DA YAYINLANAN TÜRK ÇOCUK MASAL VE HİKÂYELERİ

Türk Folklorunun ve Halk Edebiyatının bilimsel yönleri üzerinde yapılmakta olan çalışmalar yanında, Amerikalı meslekdaşım Prof. Walker'in eşi Mrs. Barbara K. Walker'in Amerikan çocukları için adapte ettiği ve nefis ciltler halinde renkli resimlerle süslü olarak İngilizce yayınladığı "*Türk Halk Hikâyeleri*"nin memleketimizin kültürel alanda tanıtılması bakımından taşıdığı önemi de burada belirtmek isterim. Şimdi sayıları 10'u bulan bu hikâyeler Amerika'da en çok sevilen çocuk kitapları arasına girmiştir. Türk kültürü için bundan daha güzel bir propoganda ve tanıtma olmaz. Türk kültürünün ve dolayısıyla Türk milletinin tanıtılmasında işe küçüklerden başlamanın gayet yerinde olacağına inanıyorum. Bugünün küçükleri yarının büyükleridir."

COLOMBIA ÜNİVERSİTESİ PROFESÖRÜ LOMAX TÜRK HALK OYUNLARI'NIN YAPISINI İNCELİYOR

Prof. Uysal konuşmasına şunları ilâve etmiştir :

"Kültürümüzle ilgili kayda değer bir olay da New York'taki Columbia Üniversitesi Dans Bilimi profesörü Lomax'ın Türk Halk Oyunları'nı dünya milletlerinin dansları arasında elektronik beyinle incelemeye başlamış olmasıdır. Bu çalışma tamamlandığı zaman danslarımızın dünya haritası üzerindeki dağılımı, ne gibi hususlarda diğer milletlerininkine benzediği ve ne bakımlardan onlardan ayrı bir özellik taşıdığı ortaya çıkacaktır. Elektronik beyinlerden faydalanılarak bu ölçüde geniş bir çalışma folklor alanında ilk defa yapılmaktadır."

★

(TURKISH FOLK MUSIC FROM ASIA MINOR)

Bela Bartók'un "*Onasya'dan Türk Halk Müziği*" Eseri

Bu eser de, Bela Bartók Terekesinin işbirliğiyle Amerika'da yayınlanmıştır.

1936'da, Türkiye'de, Ankara'da başlanan ve 1943'de New York şehrinde tamamlanan bu etnik-müzikolojik çalışma, Türk Halk Müziği konusunda yapılan ilk İngilizce eserdir. Kitapta Bartók'un kendi eliyle yazdığı, Güney Anadolu'da göçebe yörüklerinden derlenen 87 ses ve enstrumantal parça bulunmaktadır.

Melodilerin yanı sıra yine Bartók'un metninden alınmış olan sözler ve bunların tercümelere de aynen basılmıştır. Bartók en son büyük çalışması olan bu eserde Eski Macar ve Eski Türk Halk Müziği arasındaki bağı tespit etmektedir.

Eserin editörlüğünü Dr. Benjamin Sauchoff yapmış ve kendisi tema-yer (mahal) endeksleri ve elektronik beyin cetvellerini de sağlamıştır. Serbest Berlin Üniversitesinde Etnomüzikoloji Profesörü olan Dr. Kurt Reinhard, esere bir "Sonsöz" yazmış ve Bartók'un Türkiyedeki çalışmalarının çağdaş bir değerlendirmesini yapmıştır.

Bartók bilindiği üzere 1936 yılında Kasım ayının 2. günü, İstanbul'a gelmiş, önce İstanbul Belediye Konservatuvarındaki halk türküleri ve musikisi üzerinde yapılan derlemeleri incelemiş, daha sonra da Ankara'ya giderek üç konferans vermiş, Adana ve Osmaniye ile Güney köylerimizde derlemlerde bulunmuştu. Bu incelemeleri sırasındaki kendisine A. Adnan Saygun refakat etmişti.

Daha sonra, Macaristan'a dönen B. Bartók İkinci Dünya Savaşı sırasında Amerika'ya göç etmiş ve 26 Eylül 1945 tarihinde orada hayata gözlerini kapamıştı. Şimdiye kadar Türkiye notlarının kaybolduğu endişesi mevcuttu.

Bartók'un bu eserinin yayınlanması Türk Halk Musikisi için büyük bir değer taşımaktadır. İleriki sayılarımızda bu konuda A. Adnan Saygun'un 1936'da vermiş olduğu "*Bela Bartók ile yaptığımız Anadolu Folkloru İnceleme Gezisi*" raporu ile merhum Müzikolog M. Ragıp Gezmiş'in 1936'da yazdığı Bartók hakkındaki geniş bir Biyografi yazısını yayınlıyacağız.

Mart 1972'de yayınlanan kitabın fiyatı 14.50 dolardır.

Sipariş Adresi : VIENNA HOUSE, 342 Madison Avenue, New York, N. Y. 10017, U.S.A. dir. I. H.

Folklor ve Halk Edebiyatı Arasındaki Münasebetler

— II —

Yazan : Dr. Saim SAKAOĞLU

VI. MASAL — BİLMECE

Bu iki türün arasında fazla bir bağ yoktur. Yalnız, Tokat ve Amasya taraflarında tesbit edilen bir masalın kalıplaşmış bazı ifadelerinin birkaç tanesini bir bilmeceye görünce bu geçişin ne münasebetle meydana geldiğini düşündüm. Aralarında hiç bir bağ olmayan iki kavramın, sadece şekil benzerliklerinden dolayı aynı kalıplaşmış sözlerle ifade edilmiş olduğu kanaatine vardım.

Misaller :

1. Tokat'tan derleyip Türk Folklor Araştırmaları dergisinde neşrettiğimiz "Ayı Masalı"ndaki üç ayı yavrusunun adları şöyledir : "Yunlu Yumak, Tomlu Tomak, Killi Barak (34)."

Erzurumdan derlenen bilmece ise şöyledir :

"Gülü barak,
Sulu zırtlah,
Tuylu tombak

[Hindistan cevizi, limon, şeftali] (35)."

2. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü bitirme tezlerinde rastladığımız bir husus da bu bölümün güzel bir misalini teşkil etmektedir. Turhan Dökmeci'nin tezinde, bilmece bölümünde sorulan bir soru, aslında masaldır. "Hasanoğlan'dan Derlemeler" adlı tezde yer alan bu bilmece (36) "Typen Türkischer Volksmärchen" adlı Türk Masalları Katalogu'nda 279 numaralı tip olarak gösterilmiştir (37). Aynı masal milletlerarası katalogda da vardır, "The Types of the Folktales" adlı bu eserdeki numarası ise 653'tür (38).

Bu masal, bizim "Gümüşhane Masalları" adlı çalışmamızda da vardır. Masalı anlatan Mustafa Doğan, sonuna geldiği zaman "Bunu bilene bir tükenmez kalem..." diye rek cevap verenlere, bilmece olduğu gibi bir hediye vermek ister (39).

VII. TEKERLEME — BİLMECE

Çocuklar arasında ebe çıkarma, eş seçme gibi gayelerle söylenen bazı tekerlemeler, içlerindeki soru unsurunun ağır basması

sebebiyle bilmece olarak da söylenmektedirler. Bazen de zincirleme ifadelerin içinde bir bilmece gizli olabilir.

Misaller :

1. "Derin derin deryalar
Deryaların üstünde
Mısır hasır sarayı
Ağa dayım yakışır
Ağa dayımın yanına
Pullu minder sereyim
Pullu minderim üstüne
Hanım nenem yakışır
Hanım nenemin yanına
Altın beşik yakışır
Altın beşğin içinde
İki kumru birbiri ile döğüşür
[Tahtakurusu] 40."

2. Yukarıdaki tekerlemenin benzer bir şekli de şöyledir :

"Elim elim ibrişim
Elden çıhdı bir guşum
Guşların şahı geldi
Guşların padişahı geldi
Örken getir ölçeyim
Yeddi deniz geçeyim
Yeddi deniz üstüne
Köşg ü seray gurayım
Köşg ü seray içine
Pullu minder goyayım
Pullu minder üstüne
Nervür yasdıh dayıyım
Nervür yasdıh üdüne
Ağa dayım gelir
Ağa dayım yanına
Hanım yengem gelir
Hanım yengem yanına
Altın beşik gelir
Altın beşik üdüne
Çifte bülbül dolaşır
El atdım ki dutayım
Biri gaçdı
Birinın gamı elime bulaşdı

[Pire, tahtakurusu] (41)."

Bu tekerleme - bilmece'nin evvelki metinle ilgisine dikkat edilmelidir. Ya ikincisi genişletilmiş veya, daha büyük bir ihtimalle, birincisi kısaltılmıştır.

3. "Karşıda kara dağ
Kara dağın altında kara yay
Kara yayın altında ışıltı
Işıltının altında fışılta
Fışılta'nın altında gevşek
Gevşegin altında kıl torbası
[Baş, kaş, göz burun, ağız, sakal] (42)."

4. "Nereden geliyorsun?"
Zırzop kalesinden."
"Üstün neden yaş?"
"Denizden geçtim."
"Çok derin miydi?"
"Kıyısından dolaştım."
"Üstün neden beyaz?"
"Değirmenden geçtim."
"Çok kalabalık mıydı?"
"Çakırdaki işittim."
"Akşam nerede idin?"
"Bey konağında."
"Ne yedin?"
"Koç."
"Neresinden?"
"Hiç."
"Nerede yattın?"
"Minderde."
"Çok kaba mıydı?"
"Kupkuru yerde."
"Üstüne ne örttüler?"
"Perde."
"Sen uğrattın beni derde
[Gönül] (43)."

5. "Ol hanım gelir
Şol hanım gelir
Balaban bahışlı
Keklik sekişli
Narın turuncu
Mısır pirinci
Gızların genci
Bene bir sancı
Öldüm bayıldım
Güldüm ayıldım
Gadı gaymağı
Dere balığı
Çimen ellerinden
Bir hanım gelir [Kurbağa] (44)."

VIII. — TÜRKÜ — MANİ

Halk şiirinin bu iki dalının birbirleriyle son derece sıkı münasebetleri vardır. Aynı veya ayrı konular üzerine söylenmiş maniler alt alta getirilmek suretiyle yeni yeni türküler ortaya konulur. Bilhassa Karadeniz Bölgesinde bu tip türkülere sıkça rast-

lanılır. Aşağıda verdiğimiz misaldeki bütün dörtlüklerin, manî kitaplarına da alınmış ayısını veya benzer şekillerini ayrı ayrı göstereceğiz.

Misaller :

1 — Karanfil Türküsü :

"Karanfil oylum oylum
Geliyor selvi boylum
Selvi boylum gelirse
Şen olur deli gönüm
Karanfil olacaksın
Sararıp solacaksın
Ben hâkime danıştım
Sen benim olacaksın
Karanfil uzar gider
Yaprağın düzer gider
Yâr yolunu şaşırması
İnşallah bize gider
Karanfil oymak oymak
Olur mu yâre doymak
Yâre doydum diyenin
Caizdir boynun vurmak
Karanfilsin tarçınım
Neden böyle hırcımsın
Ne büyüksün ne küçüksün
Asıl benim harçımın
Karanfil katar oldu
Ayrılık beter oldu
Sürmeli gözlü Fadimem
Gözümde tüter oldu (45)."

1. dörtlük : Bazı kaynaklarda aynen vardır (46), bazı kaynaklarda ise küçük değişikliklerle görülmektedir.

"Karanfil oylum oylum
Geliyor selvi boylum
Gelir isen şen olur
Şu benim cahil gönüm (47)."

veya

"Karanfil oylum oylum
Geliyor (gel benim) suna boylum
Suna boylum gelince
Şen olur (şad olur) benim gönüm (48)."

2. dörtlük : Bazı kaynaklarda şu değişik şekillerine rastlanılmıştır.

"Karanfil nolacaksın
Sararıp solacaksın
Hünkârdan ferman gelmiş
Sen benim olacaksın (49)."

veya

"Karanfil olacaksın
Sararıp solacaksın
Ben müftüye danıştım
Sen benim olacaksın (50)."

3. dörtlük : Bazı kaynaklarda aynen vardır (51).

4. dörtlük : Bazı kaynaklarda aynen vardır (52). Rastlanılan değişik şekilleri ise şöyledir.

"Karanfil oymak oymak
Olur mu yâre doymak
Yâre doydum diyenin
Caiz boynunu vurmak (53)."

veya

"Karanfil oymak oymak
Olur mu yârdan doymak
Yâre doydum deyenin
Caizdir boynun vurmak (54)."

5. dörtlük : Bazı kaynaklarda şu değişik şekillere rastlanılmıştır.

"Karanfilsin, darçmsın.
Niçin böyle hırçmsın?
Ne büyüksün, ne küçük,
Tamam benim harcımsın (55)."

veya

"Karanfilsin, tarçmsın
Niçin böyle hırçmsın
Ne büyüksün, ne küçük
Tamam benim harcımsın (56)."

6. dörtlük : Bu dörtlük çeşitli kaynaklarda şu değişik şekillerde görülmektedir.

"Karanfil katar oldu
Bu hasretlik yeter oldu
Gül yüzüm kömür gözüm
Gözümde tüter oldu (57)."

veya

"Karanfil katar oldu
Hasretlik yeter oldu
Sevüp sevüp sardığım
Burnumda tüter oldu (58)."

veya

"Karanfil katar oldu
Hasretlik yeter oldu
Sevüp sevüp sardığım
Gözümde tüter oldu (59)."

2 - 3 dörtlükten meydana gelen başka bir türkünün tamamı da mânilerden ibarettir. Bu türkünün metnini verip mânilerin ise sadece kaynaklarını göstereceğiz.

Keten Gömlek

Keten gömlek düz yaka
Beyler vermiyor arka
Kırpıklarım döküldü
Kız sana baka baka
Vay vay anam beyler
Beni kimler eğler

Keten gömlek kıvrıkcık
Suya indi şıyrıkcık
Kız Allah'ı seversem
Bize gel azıcık

Vay vay anam beyler
Beni kimler eğler

Keten gömlek dizdedir
Sıra benler yüzedir
On iki gelin sevdim
Yine gönlüm kızdadır

Vay vay anam beyler
Beni kimler eğler (60).

Bu türküyü meydana getiren 3 mânîyi aynı kaynakta bulmak mümkündür (61). Bunlardan sadece ikinci mâninin dördüncü mısraı bir kelime fazlasıyla, hece sayısı da yedilenerek şu şekli almıştır :

"Bize de gel azıcık"

3. Hüseyin Arslan'dan alınan bir Gerek türküsünün ilk dörtlüğü şöyledir :

"Madımah bittimola
Yolları tuttum ola
Elâ gözli nazlı yâr
Beni unuttumola (62)."

Bu dörtlük mânî olarak şu şekilde söylenmektedir :

"Madımah bitti m'ola
"Yolları tuttu m'ola
Kömür gözli sevdiğim
Beni unuttu m'ola (63)."

Halk edebiyatı ve folklor mahsüllerinin arasındaki münasebetler bunlardan ibaret değildir. Biz burada bilhassa çokça görülen misalleri seçerek konuya biraz açıklık kazandırmak istedik. Yazımızın başında da dediğimiz gibi, ileride bu konuya tekrar dönmek ve tamamlamak niyetindeyiz.

(Bitti)

34. Saim Sakaoğlu 'der', Ayı Masalı, Türk Folklor Araştırmaları, Kasım 1970, s. 13, nr. 256, s. 5803.

35. L. S. Akalın, s. 79, nr. 484.

36. Turhan Dökmeçi, Hasanoğlan'dan Derlemeler, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi mezuniyet tezi, 1951, kitaplık nr. D-32, s. 57 - 58.

37. Wolfram Eberhard - Perteve Naili Boratav, Typen Türkischer Volksmarchen, Wiesbaden 1953, s. 327 - 328, tip: 279.

38. Antti Aarne, Stith Thomson, The Types

of the Folktales, Helsinki 1964, s. 228 - 229, tip: 653.

39. Saim Sakaoğlu, Gümüşhane Masalları (doktora tezi), Erzurum 1971, s. 605 - 606, Aynı Kızı Seven Üç Kardeş.

40. Öğrencimiz Aysel Erdener'in, isteğimiz üzerine Erzurum merkezinden 1970 yılında derlediği bilmecelerden; arşivimizdedir.

41. L. S. Akalın, s. 68, nr. 374.

42. Öğrencimiz Handan Çavuşoğlu'nun, isteğimiz üzerine Erzurum merkezinden 1970 yılında derlediği bilmecelerden; arşivimizdedir.

43. Ş. Elçin, Türk Bilmeceleri, s. 77.

44. L. S. Akalın, s. 98, nr. 668.

45. Cahit Öztelli 'haz.', Halk Türküleri, İstanbul 1953, s. 13.

46. Nesip Yağmurdereli, Manilerimiz, İstanbul 1963, s. 130, nr. 1877 ve M. H. Göksu, s. 227, nr. 177.

47. Kılıslı Muallim Rifat, s. 82, nr. 800.

48. Cemil Güçyetmez 'der.', Gaziantep Manileri ve Türküleri, Gaziantep 1958, s. 47.

49. Kılıslı Muallim Rifat, s. 63, nr. 613. Mânilerin ilk mısralarına göre yapılan tasnifte ise "nolacaksın" yerine "olacaksın" sekiindedir.

50. N. Yağmurdereli, s. 129, nr. 1870.

51. a. g. e., s. 130, nr. 1873.

52. a. g. e., s. 130, nr. 1876, Afife Afif, Mânilerden Bir Demet, Ankara 1962, s. 114, nr. 1098; M. H. Göksu, s. 227, nr. 177.

53. Kılıslı Muallim Rifat, s. 53, nr. 513.

54. bkz. not : 42.

55. Cemil Güçyetmez, s. 47.

56. Afife Afif, s. 63, nr. 587 ve N. Yağmurdereli, s. 131, nr. 1897.

57. Kılıslı Muallim Rifat, s. 172, nr. 1707. Bu dörtlüğün ikinci mısraındaki "bu" kelimesi fazladır, şu kaynaklarda "bu"suz şekliyle vardır: N. Yağmurdereli, s. 129, nr. 1862; M. H. Göksu, s. 227, nr. 179.

58. Niyazi Eset, Mukayeseli ve Neşredilmemiş Maniler, Ankara 1944, s. 111, nr. 973.

59. Bayburt'tan derlediğimiz metinlerden, arşivimizdedir.

60. Eflâttun Cem Güney, Halk Türküleri, ikinci cilt, İstanbul 1956, s. 62.

61. N. Yağmurdereli, 1. dörtlük, s. 140 - 141, nr. 205. 2. dörtlük, s. 141, nr. 2060 (4. mısraı "Bize de gel azıcık" şeklindedir); 3. dörtlük, s. 140, nr. 2054.

62. Durmuş Yazıcıoğlu, Türk Halk Türküleri, İzmir 1969, s. 230.

63. M. Hasan Göksu, s. 250, nr. 1.

MİLLİ FOLKLOR ENSTİTÜSÜ YENİ BİR ÇALIŞMA DÜZENİNE KAVUŞUYOR

Millî Folklor Enstitüsü 1966 yılında kurularak yoğun bir çalışma devresine girmişti. Bu hız 1969 sonuna kadar devam etmiş, mekanik araçlar alınmış, büyük bir kitaplık kurulmuş, yazışmalar sonucu Yurdumuzun dört bir köşesinde 2000 e yakın derlemeci ve öğretmen eliyle 10000 kütür araştırma ve derleme yazısı arşivlenmiş, bu arada 6 kitap yayınlanmıştır. Ayrıca basılmak üzere merhum müzikolog Mahmut Ragıp Gazimihâl'in notaları ve tarifleriyle hazırladığı, 1500 halk dansımızı bir araya getiren Türk Halk Oyunları Kataloğu adlı eseri basılmak üzere satın alınmıştır.

Yine bu devrede hazırlanan bir bibliyografya da yeniden elden geçirilerek 1971 de basılmıştır.

★

Bu defa Başbakanlığa, dolayısıyla Devlet Bakanı Sayın İsmail Arar ve başında Mehmet Önder'in bulunduğu Kültür Müsteşarlığı'na bağlanan Millî Folklor Enstitüsü yeni bir düzene kavuşturulmuştur.

Enstitü Müdürlüğü'ne, Sanayi Bakanlığı Halk Sanatları Şubesi Müdürü Bn. Sevgi Babaoğlu; Müdür Muaviniği'ne Kâmil Toygar getirilmiştir. Ayrıca mevcut kadro Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Etnoloji Bölümü mezunlarından Osman Sınayüç, Osman Nahya ve müzik öğretmeni Refik Ünal ile güçlendirilmiştir.

Derleme çalışmalarına ve diğer kuruluşlarda bulunan folklor malzemelerinin birer kopyesinin arşivlenmesine başlanmıştır.

Millî Folklor Enstitüsü'ne yeni bir güç kazandıran sayın Devlet Bakanı İsmail Arar ve Kültür Müsteşarı Mehmet Önder'i tebrik eder, yeni Müdür Sevgi Babaoğlu, Müdür Muavini Kâmil Toygar ve arkadaşlarına başarılar dileriz.

T.F.A.

Erkeklerarası Düğün Oyunları

Yazan : Emil SEVİNÇ

Düğünlerimiz son gecesi, bilindiği gibi, gelinin kına gecesidir. Bu aynı zamanda düğününün gelin almaya geldiği günün gecesi demek oluyor. Bu gelme işi bir aynı köyde mahalleden mahalleye bir de köyden köye olabilir. Her iki türünde de erkekler düğün odasında, kadınlar da düğün evinde gece bir yarısına dek güler oynar, eğlenir, halay çeker, önemli töreler işlerler.

Daha ilginç, bu arada temsil, öykünme (taklit), orta oyunu türünden diyebileceğimiz birçok işler de işlerler ki; "oyun ya da seyir çıkarma" denilen bu işler çokça erkekler arasında görülüp, daha çok da gelin almaya gelen düğüncüye yaptırılır. Yalnız, eğer düğün köyden köyeye bütün bu gibi hoşluklar buralarda sona ermeyip, ertesi gün her sabah geri birikmek üzere dağılınan konuk oda ve evlerinde de bir süre ya da sabahlara dek uzayabilir. Yani diyecek, bu durum olanağa göredir. Ayrıca gene belirtelim ki, buradaki "konuk odası" sözü özel olup, yalnız erkekler içindir. "Konuk evi" sözüyse, her iki tür için de geçerlidir.. v.b.

İşte şimdi ben bu bir kısım açıklamalardan sonra, düğünün bu en önemli en yüklü gecesinde çıkarılan yukarıki oyunların bu kezlik üç tanesini sunacağım.

I — KOCALARIN YÜZÜNÜ AĞARTMAK

Erkekten birkaç kız bir de ana saptanır. Evlerden ya da düğün evinden, özel kadın giysileri getirilir. Yehut da bu oyunu çıkaracaklar bu işin ehli olup, kılıklarını yanlarında da getirmiş olabilirler. Hazırlık odasında kendilerine çekidüzen verip geri düğün odasına gelirler. Ananın sözleşmesi üzere her kız erkekler arasından birer koca seçip yanına oturur, işlek olmayan kollarını kocalarının boynuna dolarlar. Bu arada bir yandan da kirmenle kendir-kenevir eğirirler. Kirmeni çevirmiyen avuçlarının içinde un vardır. İşte tam bu sırada oyunu yönetici olan ana "Kızlarım, bir konuk gelince kocalarınızın yüzünü ağartın.." der demez gereğini yaparlar (Yani yalançıktan kocalarının yüzlerine unlu ellerini sürerler).

II — "ET SATMA" OYUNU :

Bir et satan kişi çıkıyor ortaya. Kendi

ne açıktan bir yazıcıyla sözde gizliden üç tane de kırbaçları koyularında saklı yardımcı oluyor ki, adları; "Arap, Çerkez, Hıdır".

Oyun başlıyor. Erkeklerden bir kısmına yalancıkta birkaç kilo et tartıp veriyorlar. Bir yandan da herkesin aldığı miktarla borcu olan para her ne yolla olursa olsun yazılıyor. Sonra sıra geliyor alacak toplama ya. (Bu hemen de olabilir, herkes yerine geçip kısa bir oturuştan sonra da). Ancak önemli olan alacak toplanırken borçluların bir kısmı ödemelerini yapmamış ya da yapamamış oluyorlar. İşte o sırada et satıcı, sırasıyla ve gerektikçe kırbaçlarını birer birer çağırıyor :

- Arap!
- Vermeyenin hali harap!
- Çerkez!
- Ne halteder de vermez?
- Hıdır!
- Vermeyenin hali budur!..

diyerekten.

Her gelen hangi borçlular için çağırıldıysa onlara birkaç kırbaç.. Oyun böylece bitiyor.

Ancak, bu iyi kötü kırbaçlananlar, daha baştan et satılırken, bu şakaya gene iyi kötü uygun geleceklerden seçiliyor.

III — TALEBE OKUTMA :

Birisi hoca oluyor. Tesbihi, asası, içi su dolu — üst içine su dolu tas oturtulmuş — sarığıyla. Erkekler arasından şakaya biraz uygun birkaç kişi öğrenci olarak diz çöktürülüyor. Şimdi bunları sırasıyla okutuyor hoca :

- "Elifcimlisin bori
- Başındadır zori
- Elinde assa
- Dikkat et tasa.."

Bu sözleri hoca söylüyor onlar da birer birer yineliyorlar. Bunun üzerine hoca iyi bulduklarına sırasıyla tesbihini, asasını armağan ediyor. En iyi buldum dediği öğrenciye de — kendi başından çıkarıp onun başına ters geçirmek yoluyla — içi su dolu sarığını armağan ediyor.

Not: Bu oyunlar Yozgat İl Sarıkaya İlçesi'nin Hırsarbey Köyü'nde gözlenip yazılmıştır.

Hatay'da Kullanılan Nazarlık, Hamaylı ve Nushalar

Yazan : Dr. Edip KIZILDAĞLI

Halk Sağlığı Uzmanı

Bizanslılar zamanında Hatay'da kullanılan nazarlık takımı: "Kem gözlerle şış" deyimini hatırlatıyor.

Hataylılardaki çocuk sevgisinin fazlalığı, çocuk ölüm nisbetinin yüksekliğinden ileri gelmektedir. Himayeye muhtaç yavrularını hemen bir Yatıra adak adamakla garantiye alırlar. Arkasından Ezraili şaşırtmak için nazlı erkek çocukların saçını uzun bırakılır. Çocuk büyüdükçe etraf saçlar kesilir, fakat tepede bir tutam Hint pehlivanları gibi uzun bırakılır. Nihayet bunun da yedi yaşına kadar müddeti vardır. Satıldığı Ziyarete gidilerek saç merasimle kesilir ve gümüşle tartılarak Huddemden satın alınır. Bunlara "Satılmış" çocuk derler. Adları da Satılmış olur.

I — NAZARLIK TAKIMINDA EKSERİ-YA ŞUNLAR BULUNUR :

Mavi boncuk — Kurutulmuş keçi gözü — Dil parçası — Kulak parçası — Karanfil dizisi — Üzerlik dizisi — Sey parçası — Kuru incir dalı — Horoz yumurtası — Yavru kaplumbağa — Nal parçası — Model

tarak — Makas — İğde dalı — v.s..

Nazarlıktaki bu cisimlerin ayrı ayrı bir mânası ve faydası olduğuna inanılır ve ayrı ayrı yerlerde kullanılır. Meselâ :

Mavi Boncuk : Gök gözlülerin bakışı uğursuz sayıldığından bunların şerrinden kurtulmak için takılır. Mavi boncuk kimde ise, o tehlikeden emin olabilir ve sevilir.

Göz : Dünyanın aynasıdır. Aydın olsun, diye takılır.

Kulak : İyi şeyleri duysun, diye takılır.

Dil : Tatlı dilli olsun, diye takılır.

Karanfil dizisi : Güzel kokması için takılır.

Üzerlik : Baş dönmemesi için takılır.

Sey parçası : (Alün) Ayağının kayması için takılır.

Kuru incir dalı : Deli olup kendini aşmasın, diye takılır.

İğde dalı : Çift öküzlerine nazar değmesin, diye takılır.

Nal, Kaplumbağa ve Horoz yumurtası : Yeni yapılan evlerin kapısına asılır. Bir nevi Sigorta alâmetidir.

Çeşitli Altın MAŞALLAH'lar hepsinin yerini tuar. Çünkü müslümanlıkta ancak : ALLAHIN DEDİĞİ OLUR. sözü nazarlık yerine geçmiştir.

2 — HAMAYLI : Üçgen, dörtgen ve sirlendir biçiminde içinde hocanın yazdığı sihirli bir kâğıt yedi kat bal mumlu muşambaya sarılıp başa, boyuna, kola, göğüse takılan koruyucu yazılardır.

İnsanı her türlü tehlikeden himaye eder. Meselâ kurşun işlemez inancını verir (Bir kaçakçı tam hamaylısının ortasından vurulmuştu). Suya düşse boğulmaz, derler. Şahısların maneviyatını yükseltmek için kullanılır.

3 — NUSHA : Kur'andan istinsah edilen ayetlerle yazılmış hamaylıya denir. Bunları âlimler yazar. Kıymetine paha biçilmez. Şirinlik Nushası, çirkinî güzel gösterir. Kızların kısmetini açar. Nushalar en

çok suistimale uğrayan nazarlıklardır. Kötü niyetlinin elinde turnaktan göbeğe kadar istismar edilir.

Elimize geçen Hamaylı ve Nushalarda ne yazılı diye merak edip bir kaç tanesini açtık:

1 — İç içe geçmiş iki üçgenden yapılmış altı köşeli bir yıldız. Bu Hz. Süleymanın mührü olup her köşesinde bir harf var. Zenginlik ve sözünün geçerli olması için kullanılıyor.

2 — Enine ve boyuna çizgilerle dokuz kareye ayrılan ve her kareye bir harf yazılmakla kullanılan Nusha, çocuk uyku ilacı yerine kullanılır.

3 — Arapça yazılı bir Nushanın da manası şöyle idi :

Bismillâh, bu kâğıdı alanı Allah namına tebrik ederim. Kayıp olan bir şeyi varsa bulunsun. Hak galip olup batıl gitti. Mümin kuluna şifa gelip delterden kurtulsun ve bütün insanlar Kur'an hürmetine şifa bulsunlar. Biz bunun şifa vereceğine inanıyoruz, diyenlere Allahtan ümidi kesmeyenlere iman nuru versin, Peygamberimiz efendimiz ve sahabelerine Allah rahmet eylesin. Âmin.

4 — Bir de işittiğimiz bir fıkra ile bu Nazarlık bahsini kapatalım.

İki hoca Gavurdağında Hacılar köyüne Ramazan Cerrine çıkarlar. Ağa, hele sizi bir imtihan edeyim der. Yazı ile öküz yazmalarını emreder. Biri kargacık burgacık bir öküz yazar, diğeri gözlü, kulaklı, boyuzlu bir öküz resmi yapar ve imtihanı kazanır.

Bir gün ağanın çobanı ölür, Hoca şöyle bir dua okur :

*Ekinleri pıtrak
Şu ölüyü yatrak
Toprak sert, kazma kötü
Handekleyim şu (it oğlu) iti.*

Deyince Ağa :

— Hocam sakın it te ölmesin, ona da bir Nusha yaz, asalım, der. Nusha yazılır :

*Nusha yazdım itine
Tamah ettim etine
Sağalırsa sağalsın
Sağalmazsa bana ne?*

Ramazan sonu bol bahşılarla eşeğe bindirilip uğurlanan Hocayı Ağanın adamları bir boğazda soyup soğana çevirdikten sonra ikinci uğurlamayı yaparlar.

Kandıra'dan Bilmeceler

— II —

Derleyen : MUZAFFER UYGUNER

Gökten on iki karpuz düştü Biri yenmez on biri yenir (Ramazan)	Altı taş üstü tahta Sekiz ayak iki baş (Düven, öküzler)	Dağdan gelir hız ile Yedi bin yıldız ile (Kursun)
Kapılara saç koydum Herkesleri aç koydum (Ramazan)	Alçacık damdan kar yağar (Elek)	Küçük bir kuyu Zehirlidir suyu İçinde bir yılan Ağzında mercan (Gaz lâmbası)
Sarıdır safran gibi Okunur Kur'an gibi Elden ele dolaşır Saraylı sultan gib (Altın para)	Sabah oldu kalktım Hemen boynuma taktım (Entari)	Buyur bize sereyim altına (Minder)
Çözerim durur Bağlarım yürür (Ayakkabı, çarık)	Çat çatan ağacı Kırmızı gül ağacı Kırmızı gülden Kılaptan ağacı (Gergef)	Demir apıştı Arap yaşıştı (Sacayak, tencere)
Bilmecce bildirmece Resim yapar gündüz gece Duvarlara asılır Her gün ona bakılır Yapar resim bakınca Siler çabuk kaçınca Hattâ gülsen sen ona O da hep güler sana (Ayna)	Kanı kurnaz, burnu kurnaz Aç durur da susuz durmaz (Gügüm, ibrik)	Yer altında gezer Yedi gelimden güzel (Saban demiri)
Taştan elciği var Ağaçtan dılcığı var (Bulgur taşı)	Dağı var taşı yok Köyü var damı yok Irmağı var suyu yok (Harita)	Çat burda çat şurda Çat kapı arkasında (Süpürge)
Sürdüm kabardı Çektim geberdi (Cezve, kahve)	Dağı var taşı yok Köyü var damı yok Irmağı var suyu yok (Harita)	İki ayaklı fil Ortasında dil (Terazi)
Hırsız içerde Başı dışarda (Çivi)	Âlemi bezer Çıplacık gezer (İğne)	Ayna gibi ışılar Yılan gibi fişılar (Tirpan)
Bir ufacık arapçık Başında var tablacık (Çivi)	Minareden attım kırılmadı Suya düştü kırıldı (Kâğıt)	Burda öğürür Karşıda böğürür (Tüfek)
Birisi der ah başım Birisi der vah belim (Çivi, tahta)	Tavuk gibi kakırdar İçindeki şakıldar (Kalbur)	Elsiz ayaksız duvarda gezer (Asma)
Başına vurdum, Belini yardım (Çivi, tahta)	Gece kalkar, gündüz sarkar (Kapı demiri)	Dal doruğunda sarı oğlan (Ayva)
İnim inim inler Cümle âlem dinler (Davul)	El yatar âlem yatar Haydar kolun uzatır (Kapı sürmesi)	Alçacık dalda çingilli (Böğürtlen)
Derisi var esek değil Zilleri var köcek değil Hem hoplatır hem zıplattır Atarlar tokadı gerçek değil (Def)	Fındık kadar yoğurdum On kişiyi doyurdum (Kına)	Bir fırınım var dört dilim ekmek alır (Ceviz)
	Durdum önüne Uydurdum deliğine (Kilit)	Alçacık dallı Yemesi ballı (Çilek)
	Kat kat döşek Bunu bilmeyen eşek (Lahana)	İçi odun, ortası un, dışı gön (İğde)
	Nefes alır canı yok Sesi var da kanı yok (Körük)	Dışı kazan karası İçi peynir mayası (Kestane)

15 — 20 EYLÜL 1973 DE

I. ULUSLARARASI TÜRK FOLKLOR KONGRESİ TOPLANİYOR

Evvélki yıl 7 Aralık 1971 tarihinde toplanan I. Türk Folklor Danışma Kurulu'na kararlaştırılan I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi, Cumhuriyetin 50. Yılı dolayısıyla 15 — 20 Eylül 1973 günleri arasında Ankara'da yapılacaktır. Kültür Müsteşarlığı bu konuda geniş bir çalışma içindedir. Mehmet Önder'in Başkanlığında kurulan ve Prof. Dr. Orhan Acıpayamlı, A. Adnan Saygun, Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek, Prof. Dr. Ahmet Uysal, Eski Eserler ve Müzeler eski Müdürü Phl. Dr. Hamit Zübeyr Koşay ve Ankara Üni. Öğretim Üyesi Dr. Metin And'dan teşekkül eden Komisyon çalışmalarını sürdürmektedir.

I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi'ne Yurd içinden ve dışından çok değerli folklorist, etnograf, etnolog ve Türkolog'un katılacağı, Türk Folklor Tarihi için zengin tebliğlerin bilim dünyasına sunulacağı belirtilmektedir.

Dergimiz, bu mutlu haberi övünçle duyurur.

T.F.A.

Dal doruğunda iğneli fıçı (Kestane)	Gözenek gözenek gözü var Beyler önünde sözü var (Petek)	Ay gelirse atamaz Gün gelirse yatamaz. (Buz)
Dere tepe çingilli küpe (Kızılçık)	Dağdan gelir tatarına Ayakları katarına Ben onu tutarına (Tavşan)	Uzun uzun abalar Ak sakallı babalar Gelir gider duramaz Gece gündüz çabalar (Dalga)
Dağdan gelir taştan gelir Beş biyıklı enişten gelir (Muşmula)	Cansız doğar canlanır Etini yer tavllanır (Civciv)	Mavi atlas arşın yetmez Makas kesmez iğne batmaz Terzi dikmez (Gök)
Sarıdır ayva gibi Suludur elma gibi (Portakal)	Açıldı sandık Döküldü fındık (Koyun pisliği)	Kapının ardına yoğurt dökülmüş Yıkırım yıkırım çıkmaz (Gün ışığı)
Dal doruğunda tüylü dede (Şeftali)	Aheste mafeste Bülbül kafeste Yem yer su içmez Böyle bir nesne (İpek böceği)	Tıngır elek tıngır saç Un elerim karnım aç (Kar)
Alçacık boylu kırmızı donlu (Domates)	Altı mermer üstü mermer İçinde buruşuk Ömer (Kaplumbağa)	Bir çarşafım var Her yeri örter denizi örtemez (Kar)
Uzun uzun uzular Boynuzundan kuzular (Fasulye)	Dağdan gelir taştan gelir Eğerlenmiş aslan gelir (Kaplumbağa)	Elsiz ayaksız kapıyı açar (Rüzgâr)
Bir direkli sayvan Bunu bilmeyn hayvan (Mantar)	Hatatay matatay İnce belli kara tay (Karıncı)	Dağdan gelir taştan gelir Bir boşanmış aslan gelir (Sel)
Mini mini, küçük sini (Mercimek)	Dağdan gelir taştan gelir Kıçı açık enişten gelir (Keçi)	Karşıdan baktım pek çok Yanına gittim hiç yok (Sis)
Yer altında kara bakır (Pancar)	Horul horul uyur Mırıl mırıl konuşur (Kedi)	Akşam ektim çok idi Sabah baktım yok idi (Yıldızlar)
Kat kat açılır Kokusundan kaçılır (Sarmışak)	Masal masal maliki Parmağı var on iki (Kedi)	Gece baktım pek çok Gündüz baktım hiç yok (Yıldızlar)
Sırtı kara kömür değil İçi katı demir değil (Turp)	Yazı yazar kâtip değil Duvara çıkar kedi değil Boynuzu var inek değil Yük taşır öküz değil (Salyangoz)	Bağırırsan dinler Susarsan inler (Yankı)
Danesi darı kendisi sarı Karşıda bir yiğitçik Belinde divitçik (Mısır)	Kanadı var kuş değil Boynuzu var koç değil (Sinek)	Bir köprüden üç kişi geçer Biri bakıp basar geçer Biri bakıp basmaz geçer Biri ne basar, ne bakar, geçer (Anne, kucağındaki ve karnındaki çocukları)
Hanım içerde saçı dışarda Parasını el alır Dumanını yel alır (Cigara)	Dağdan gelir tatarına Ben onu tutarına Bacakları kısa kısa Kendisi tombul İsa (Tavşan)	Örterim, uyur, açarım u yanır (Ateş)
Tohumuz biter Dünyaya yeter (Tuz)	Arşın ayaklı burma biyıklı (Tavşan)	Kendisi içerde, ağzı dışarda (Baca)
Elemes melemes Ocak başına gelemes Gelse de duramaz (Yağ)	Yer altında yağlı kayış (Yılan)	
Eide durur dalda durmaz (Yumurta)		
Bir kuyum var İçinde iki türlü Suyum var (Yumurta)		
Dal doruğunda kara tavuk (Zeytin)		

Bir Erzincan Masalı :

Padişah Oğlu ile Terzi Kızı

Derleyen : Fuat ÖZDEMİR

Bir varmış, bir yokmuş... Zamanın birinde bir padişah oğlu varmış, bir de terzi varmış. Terzinin de gayet güzel bir kızı varmış. Padişah oğlu her gün atına atlar, terzinin bahçesinin önünden geçermiş. Kız da bahçede fasulye sularmış.

Yine, bir gün bahçenin önünden geçerken bakmış ki kız fasulye suluyor. Atını eylemiş, kıza :

— Terzi kızı, terzi kızı, fasulyenin yaprağı kaçtır? demiş. Bunun üzerine kız :

— Beysin, beyzadesin, hem okursun hem yazarsın, gökteki yıldızın sayısı kaçtır? Karşılığını vermiş.

Padişah - oğlu kızın bu cevabına içerlemiş ama, sesini çıkarmamış, geçip gitmiş.

Bir gün padişah - oğlu kendi kendine demiş ki; "Şu kıza öyle bir oyun oynayayım ki ona ders olsun. Gitmiş, balıkçı kılığında girmiş, sokaklarda balık satmaya başlamış. Kızın bahçesinin önünden geçerken kız :

— Balığı kaçta satıyon? demiş.

Oğlan :

— Bir öpücüğe bir tane.

Kız :

— Hiç öpücükle balık satılır mı? demiş. Ama balığı da çok severmiş. Adam sende, bir öpücük versem kim görece, demiş. Et rafına bakmış kimse yok, oğlana bir öpücük vermiş, balığı almış.

Ertesi günü padişah - oğlu bahçenin yanından geçerken yine kızı görmüş. Kıza :

— Terzi kızı, terzi kızı, fasulyenin yap-

rağı kaçta? demiş.

Kız :

— Beysin, beyzadesin, hem okur hem yazarsın, gökteki yıldızın sayısı kaçtır? :

Oğlan :

— Haydi oradan bir balığa öpüşen!

Kız olanları anlamış ve acısını çıkarmak için bir çare düşünmüş. Akşama doğru bir ciğer almış, Padişah - oğlu sarayına gitmiş. Cariyelere, bu akşam Padişah - oğlunun yatağını ben sereyim, demiş. Akşam olmuş yatağı sermiş. Ciğeri de yatak örtüsünün altına koymuş, çıkmış.

Yine oğlan sabahleyin geçerken kızı görmüş. Kıza :

— Terzi kızı, terzi kızı, fasulyenin yaprağı kaçta?

Kız :

— Beysin, beyzadesin, hem okur hem yazarsın, gökteki yıldızın sayısı kaçtır?

— Haydi oradan bir balığa öpüşen.

Kız :

— Haydi oradan ciğerinen yatışan! demiş.

Bunun üzerine Padişah - oğlu kızmış, kız zindana attırmış. Kız zindanda bir zaman kalmış. Evleri zindana yakmış. Babası, evden zindana bir tünel kazmış, kız bu tünelden evine gidip gelmeye başlamış.

Bir gün Padişah - oğlu zindanın önüne gitmiş, kıza :

— Terzi kızı, terzi kızı, ben Çin'e evlenmeye gidiyorum, demiş. Kız :

Değnek ucunda yemiş

Onu yiyen ölmemiş

Bir daha yemem demiş

(Dayak)

Taşstandır demirdendir

Yediği hamurdandır

Dünyaları doyurur

Kendi doymaz nedendir

(Değirmen)

Masal masal maskara

Ağzı burnu kapkara

(Fırın)

Boyum kadar boyu var

Bir acayip huyu var

(Gölge)

Altı ateş üstü taş

İçinde binbir baş

Gece gider gündüz gider

Arpa boyu yol gider

Bir kızım var gelenin

gidenin elini öper

(Karı)

Sıra sıra develer

Birbirini geveler

(Kiremit)

Sallanır sarkar

Ateşten korkar

(Kurum)

İstanbul'da süt pişti

Kokusu buraya düştü

(Mektup)

İnsan görür Allah görmez

Karşıdan gördüm dev gibi

Yanına vardım ev gibi

(Tren)

Yürür yürür iz etmez

Hızlı gider toz etmez

(Gemi)

Bir yumağım var

Sararım sarım bitmez

(Yol)

(Bitti)

— Uğurlar olsun, güle güle git, güle güle gel.. demiş.

Oğlan atına atlamış, askerini almış gitmiş. Kız hemen tünelden evine gelmiş, erkek elbisesi giymiş, oğlanın peşinden gitmiş. Bakmış ki oğlan düzün birinde çadırını kurmuş, dinleniyor. Kendi de ona yakın bir yere çadırını kurmuş. Akşam olmuş, oğlanın çadırına gitmiş, selâm vermiş, oturmuş. Hoş beşten sonra oğlana :

— Gel satranç oynayalım seninle. Eğer ben seni yenersen kolundaki pazvantı (pazubend - kuvvet işareti bağ) alırım; yok sen yenersen cariyelerimin en güzelini bu gece senin koynuna sokarım, demiş. İki oyun oynamışlar. Birinde kız yenmiş pazvantı almış. İkincisinde yenilmiş, cariyesini yollamak için ayrılmış.

Gece olmuş, kız erkek elbiselerini çıkarmış, giysinmiş kuşanmış oğlanın çadırına varmış, koynuna girmiş. Sabahleyin erkenden oğlan uyanmadan kalkmış zindana dönmüş. Dokuz ay, on gün deyince bir oğlan çocuğu dünyaya getirmiş, adını da Çin Bey'i koymuş.

Bir zaman sonra, Padişah - Oğlu yine zindanın kapısına gelmiş. Kıza :

— Terzi kızı, terzi kızı, ben Yalçın'a evlenmeye gidiyorum, demiş. Kız :

— Uğurlar olsun, güle güle git, güle güle gel.

Kız yine evine gelmiş, elbiselerini değiştirmiş, oğlanın peşinden gitmiş. Bakmış ki oğlan yine düzün birinde çadırını kurmuş dinleniyor. O da yine çadırını oğlanın çadırına yakın bir yere kurmuş. Akşam olmuş, oğlanın çadırına gitmiş. Hoşbeşten sonra oğlana :

— Gel seninle satranç oynayalım. Eğer yenersen belindeki kamayı alırım. Yok yenilirim en güzel cariyemi bu gece koynuna sokarım, demiş. Birinci oyunda oğlan yenilmiş, kamayı kıza vermiş. İkincisinde kız yenilmiş, cariyesini yollamak için çadırına dönmüş. Gece olmuş, kız, erkek elbiselerini çıkarmış, giyinmiş kuşanmış padişah - oğlu'nun çadırına varmış, koynuna girmiş. Sabah erkenden oğlan uyanmadan kalkmış zindana dönmüş. Dokuz ay, on gün deyince bir oğlan çocuğu daha dünyaya getirmiş. Adını da Yalçın Bey koymuş.

Bir zaman sonra padişah - oğlu yine zindanın önüne gelmiş :

— Terzi kızı, terzi kızı, ben Medine'ye evlenmeye gidiyorum demiş, Kız :

— Uğurlar ola, güle güle git, güle güle gel, demiş.

Kız, yine evine gelmiş, elbiselerini değiştirmiş oğlanın peşinden gitmiş. Yine çadırını oğlana yakın bir yere kurmuş. Akşam olmuş, oğlanın çadırına gitmiş. Hoşbeşten sonra oğlana :

— Gel satranç oynayalım, demiş. Eğer yenersen mendilini alırım; yenilirim en güzel cariyemi bu gece koynuna sokarım, demiş. Birinci oyunda oğlan yenilmiş mendilini kıza vermiş; ikinci oyunda kız yenilmiş, cariyesini göndermek için çadırına dönmüş. Elbiselerini değiştirmiş, giyinmiş kuşanmış, padişah - oğlunun çadırına varmış, koynuna girmiş. Sabah erkenden kalkmış, zindana dönmüş. Gel zaman git zaman vakti saati tamam olmuş, bir kız çocuğu dünyaya getirmiş, adını Medine Hanım koymuş.

Bir zaman sonra Padişah - oğlu zindanın önüne gelmiş, kıza :

— Terzi kızı, terzi kızı ben evleniyorum, demiş, gitmiş.

Kız, hemen üç çocuğunu giydirmiş kuşatmış. Pazvantı büyük oğlunun koluna takmış, kamayı küçük oğlunun beline takmış, mendili de kızın eline vermiş. Üç kardeş el ele tutuşmuş padişah - oğlunun düğününe gitmişler.

Padişah - oğlu elma atmak için dama çıkmış. Çocuklar da çıkmış, arkasında durmuşlar. Hep bir ağızdan :

*"Çin Bey'i, Buyur Yalçın Bey'i
Tut Medine Hanım düşmesin,
Bey babamız evleniyor,
Hanım annemiz geliyor."*

Diye annelerinin öğretmiş olduğu türküyü söylemişler. Padişah - oğlu geri dönmüş, bakmış ki kendi pazvantı, kamayı ve mendili bu çocuklarda. Bunun üzerine her şeyi anlamış hemen emir vermiş :

— Düğün geri gitsin, Terzi Kızı zindandan çıkarılsın, düğünüm onunla tutulsun. Kızı zindandan çıkarmışlar, kırk gün kırk gece düğün tutmuşlar. Onlar ermiş muradına, darısı sevenlerin başına.

(Anlatan : **Hamım Kartal**. Yaşı : 70. Yeri : Gökçe Köyü (Erzincan, Tercan, Mercan), Tarihi : 10 Şubat 1972. (Bu masalı çocukluğunda annesinden dinlemiş).

"Kayseri Basım Tarihi,, Üstüne

Yazan : Kâzım YEDEKÇIOĞLU

Ali Rıza Önder, dördüncü yapıtı "*Kayseri Basım Tarihi* (*)"ni de vermiş bulunuyor. A. Rıza Önder adı, Türk Folklor Araştırmaları Dergisi yazar ve okuyucularının yabancıları değildir. Araştırma, inceleme ve derleme yazıları ile adı bu sayfalarda epeyi yer alan Önder, meslek çalışmaları dışında kendini Türk diline, Türk halkbilimine vermiş sayısız kıt ülkücü, aydın kişilerimizden biri. Resmî görevi dışında, incelemeleriyle, araştırma ve derlemeleriyle, çevresine, Türk kültürüne hizmet ve katkıda bulunmak beribenzir aydınlarımızın göze alacakları bir yorgunluk değildir. Üstelik bu uğraşları geçici bir hevesin uğraşları olarak da kalmamakta; millî kitaplığımıza belge olarak, yapıt olarak kazandırılmaktadır ki, bu da, didinme, uğraşma dışında ayrı külfet isteyen bir konudur. İşte böyle bir yorulmazlığı kişiliği ile de örneklendiren A. Rıza Önder, branşı bakımından kendilerine ödev olarak düşenlere rağmen çok güzel bir hizmeti "*Kayseri Basım Tarihi*"ni yazarak yerine getirmiş bulunuyor.

Çok yakından izlediğim için iyi bildiğim bu didinmeleri karşısında onun bu yönüne hayranlık duymamak elden gelmez. Amcası Yunus Bekri'den gelen bir soy çekimi var onda, okumaya, yazmaya karşı. Daha okul çağlarında iken başlayarak üzerinde durduğu bu tarihçe yazma işi, yapıtın Önsöz ve Giriş bölümlerinde belirtildiği gibi 1960 da 50 yılını dolduran Kayseri Banının bu yarım yüz yılında yayımlanması öngörülerek hazırlanmıştı. Madde olanaksızlığı yüzünden bugüne dek beklemiş oluyor ki bunu kendisi Önsözde, "*Dünya Kitap Yılı*" olarak kabul edilen 1972 yılına rastlamasını, gecikmenin mutlu bir sonucu ve avutusu olmuştur, diye belirtmektedir.

Kitap birinci hamur kâğıda basılmış 216 sayfadır. Üzerinde Kayseri'de çıkmış gazete ve dergilerden bazılarının klîşesi bulunan kromelüks ofset baskı bir kapakla kaplanmış orta büyüklükte bir boyda olan kitapta Önsöz ve Girişin arkasından çıkış sırasına göre yer alan gazete ve dergilerin listesinden sonra asıl 3. bölüm yer alıyor.

1. Bölüm 23 - 95 s. e kadar yersel (mahalli) gazetelere ilişkin bilgileri, açıklamaları,

2. bölüm 97 - 121 s. e kadar dergilere ilişkin bilgileri, açıklamaları,

3. Bölüm 123 - 193 s. e kadar Kayseri basımında emeği geçen başlıca kişileri kapsıyor.

A. Rıza Önder, 1960 a göre hazırlanan kitabın yayımlanması on iki yıl gecikince 1960 - 1972 döneminde yayımlanan gazete ve dergilere de kısa bir bölüm ayırmış yapıtında. Bundan başka bir de sona bir "*Dizin*" eklemiş ki, kitaptaki kişiler, soyadlarına ve adları geçen sayfadaki numaralarına göre burada yer almış, kitaba bilimsel ayrı bir nitelik kazandırmıştır bu "*Dizin*".

Kitabın, Kayseri basımında emeği geçen başlıca kişiler bölümünün dışında hiçbir ekisiği hiçbir kusuru yok. Hele dili, arı de dikçe arı, duru dedikçe duru ve yalın bir Türkçe iledir ki, öz türkçeciliğe yürekten gönül vermedikçe, bu türkçecilik içtenlikle benimsenmedikçe kolay kolay yürütülecek, yapılacak şey değil elbette.

İnsan, olumlu yönü çok böyle birisinden söz açınca ister istemez bir duraksıyor. Önce söze, neresinden başlasam diye. Öyle ya kişi uzağınız değil, arkadaşınız, ildeşiniz, çok sevdiğiniz ülkücü biri. Övmeler bu yakınlığa yorumlanırsa, daha türkçesi yakıştırmalar subjektifliğe verilirse, gerçek değerlilik gölgelenir, incinir diye kuşkulanyorsunuz. Bu nedenle A. Rıza Önder'den söz ederken hem onu tanımayanları, hem de Önder'in kendisini düşünüyorum. Acaba farkında olmadan böyle bir şeyle yarar yerine zarar vermiş oluyor muyum diye.

Yargıtay üyesi bir yargıç olacaksınız, adalet dağıtıcılığı göreviniz dışındaki zamanınızda kendinizi böylesi çalışmalara da vereceksiniz. Hem de açık kapı bırakmak istemiyen bir yargıç titizliği ile inceleme ve derleme, araştırma yapacaksınız. İmrenilmez mi böylesi bir kişiliğin çabasına, uğraşısına?..

Ne var ki, o, bizim bu görüşümüzü paylaşmaya yanaşmıyor yapıtında alçak gönül-

Bolvadin'dan Atasözleri

Derleyen : Ali İhsan MURADOĞLU

- 1 — Ağır taşı el kaldırır, yeğni (hafif) taşı yel kaldırır.
 2 — Alık öküzün kıblesi poyrazı olmaz.
 3 — Anıza bastın mı kara bastın (demektir).
 4 — Arı sırrı, karı sırrı (gibidir).
 5 — Atın yaşına bakmıyacaksın, boğazına (arparasına) bakacaksın.
 6 — Akrabanın gümüşünden (parasından) değil, yemişinden umulur.
 7 — Avrat kıtlık bilmez, usta yokluk bilmez.
 8 — Çıplak vücuda pire daha çok üşüşür.
 9 — Çocuğunu seven beşikte, karısını seven döşekte sevmeli (dir).
 10 — Dama çıkan keçinin çama çıkan oğlağı olur.
 11 — Delikli taş yerde kalmaz, hiç olmazsa alır nazarlık ederler.
 12 — Derdi olan deveyi görmezmiş.
 13 — Düşmanın varsa mal sahibi ol (malıdır).
 14 — El sana taşınan gelirse sen ona aşınan (Aş ile) var.

lülük göstererek "...hazırlanan tarihçenin tam olduğunu söyleyemiyoruz..." diyor ki işte bu alçak gönüllülüktür. "...uzun yıllardan beri Kayseri dışında bulunmayı" "Bu kitabın kusursuz olması dileği" ile yorumlanmasa bile, bu alçak gönüllüğün bir kanıtı bence, eserin kusurluluğunun bahanesi değil.

Yapıtın göze batan, ya da dikkati çeken ufak kusuru, yukarıda kısaca değindiğimiz Kayseri basımında emeği geçen başlıca kişiler bölümündedir. O da bu kişilerden bir ikisine zorunlukla kitapta yer verilmiş olması; ikincisi de bazı kişilerin yaşam öykülerinde gereksiz ayrıntılara inilmesidir.

Edebiyatın sekisinde değil, sekialtında bulunan yersel bir ad sahibinden "Ziya Gökalp'in, M. Emin Yurdakul'un etkisinde kalmıştır, (...) kitabı M. E. Bakanlığınca beğenilip satın alınmıştır" ya da "Vali'nin tertiplemediği köy gezilerine katılmıştır." İstanbul'un 2. Dünya Savaşı'nda "korkulu günler geçirdiği sırada ailesini Kayseri'ye yollamıştır." (...) piyesi Karayolları Böl-

- 15 — Elti eltiyle — hamamda bohçası bile — yitişir.
 16 — Erine göre bağla başını, horanta-na (çoluk çocuğuna) göre pişir aşını.
 17 — Eşeğinin kuyruğunu elim yanında kesme. Kimi uzun der, kimi kısa.
 18 — Evinde unun olacağına çarşıda ünün (Şöhretin) olsun.
 19 — Gam gam doğurur, gam çor doğurur, Çor (Hastalık) da ölüm doğurur.
 20 — Kahveye verip kavurma, tütüne verip savurma.
 21 — Kardeş kardeşin na öldüğünü ister ne onduğunu.
 2 — Keçinin uyuzu suyu pınarın başından içer.
 23 — Kurt bunalır ağıla düşer, kul bunalır kula düşer.
 24 — Kuruya kurt düşmez.
 25 — Leğleyin ömrü laklağınan geçer.
 26 — Öküz ölünce ortaklık biter (miş).
 27 — Ölü gözünden yaş, imam evinden aş çıkmaz.
 28 — Rüzgârlı günün kuytu suyu, yağmur lu günün uykusu (iyi olur).

ge Müdürlüğünde (...) defa oynanmıştır." gibi sözler gereksizdi. Sanki o kişilerin sözü edilmeye değer başka şeyleri yokmuş gibi, Bunda Önder'i suçlamaya dilim pek varmıyor. Kitapta yer alan kişilerin kendilerinin gönderdikleri bu yaşam öykülerine o, dokunmayı, rötüs yapmayı, karşısındakileri incitmeğe kuşkusıyla aynen koymuştur. Böyle benim gibi bir patavatsız da bunu, onun olgunluğunun hoşgörülüğüne sığınarak, söyleyiveriyor. Bu arada matbaasında çeşitli gazeteler, dergiler çıkarmış olan Er-ciyes Matbaası sahibi Mustafa Sağlam da, bilmiyorum ama, alınabilirdi herhalde. Her neyse pek büyük bir eksiklik değil tabii, bu kadarı kadı kızında da bulunurmuş.

Sözümüzü burda bağlarken A. Rıza Önder'i bu hizmetinden ötürü yürekte kutlar, yaptıklarının arkası geleğen olsun, deriz.

(*) Kayseri Basın Tarihi 1910—1960 A. Rıza Önder, Ayyıldız Matbaası — 1972, Ankara. 25 lira.

1972 de Dünya Türk Halk Oyunlarını Yine Alkışladı

Yazan İhsan HINÇER

Barcelona Festivali'nde Bakırköy Halkevi Oyun Grubu Polonya Grubu elemanları ile.

1972 yılının yaz ayları, bu yıl da Türk Halk Oyunu Gruplarının coşkun ve renkli oyunlarına sahne oldu. Bu grupların bir bölümü kendi yaptıkları anlaşmalarla çeşitli festival ve yarışmalara katılırken, bir bölümü de Turizm ve Tanıtma Bakanlığı ile Dışişleri Bakanlığı'nın himayesi ile oyunlarımızı tanıtmak imkânını buldu.

15 — 21 Mayıs tarihleri arasında "Birinci Akdeniz Adaları Ülkeleri Buluşması"na, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürü Ahmet Ersoy'un Başkanlığında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Silifke Halk Dansları ekibi 6'sı kız, 6'sı erkek olmak üzere 12 kişilik bir ekiple katıldı. Bu gezide ünlü Türk aşçısı Necip Usta da bulundu. Festivalin yapıldığı Palma ve Ibiza'da gençlerimizin oynadığı Silifke oyunları ile aynı ekipteki kızlarımızın Erzurum kız oyunlarını ve giyimlerini sunmaları da büyük ilgi uyandırdı. Türk yemekleri de davetliler tarafından çok beğenildi. Birincisi bu yıl başarı ile yapılan bu buluşma, gelecek yıl İtalya'da, daha sonra da diğer Akdeniz ülkelerinde yapılacaktır.

Bu yıl yurd dışına çıkan ikinci topluluk İstanbul Kadıköy Halk Eğitim Merkezi Halk Dansları Grubu oldu. Almanya'nın Kempener Turnverein Jimnastik Kulübü tarafından çağırılan Topluluk Almanya'nın beş değişik şehrinde başarılı oyunlarımızı

oyladı. Bunlar arasında Van, Erzurum, Bayburt, Gaziantep, Artvin, Bitlis, Sivas ve Elâzığ halk danslarımız da yer aldı.

Yine temmuz başlarında Yugoslavya'da Ohrid'de yapılan Balkan Ülkeleri Folklor Festivali'ne bir Türk Grubu katıldı. Bu Grup, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın Ankara'da açtığı yarışmada derece alan Tüfem (Türk Folklor Eğitim Merkezi) oldu. Bilindiği gibi Ohrid'de her yıl Balkan Oyunları Festivali yapılır. Bu Festivalin özelliği, oyunların bilhassa otantik olması; sahne düzenine ve bozulmalara yer verilmemesine dikkat edilmesi şartının aranmasıdır. Bu grupumuz da iyi bir sonuç aldıktan sonra memleketimize döndü.

Y. T. Gençliği Türk Folklor Deneği Grubu da bir yıl önce olduğu gibi bu yıl da Temmuzun ilk günlerinde yapılan İngiltere Galler Bölgesi L'langollen şehrindeki Uluslararası Müzik ve Halk Oyunları Festivali'ne 7 bölge oyunumuzla iştirak etti. Oyunlarımız burada da büyük dikkatle izlendi. Dünyanın en büyük folklor ve müzik festivallerinden birisi olan bu festivalde 30 dan fazla ulus halk oyunları, 35 den fazla ulus da müzik alanında yarıştı.

Aynı yarışmaya Londra Halkevi'nden Hamdi Ataoğlu bağlaması ve halk türkülerimizle katıldı. Enstrümantal folk-solo alanında birincilik aldı. L'langollen Festival ve

Yarışması'nda bu suretle bir de müzik alanında derece almış olduk.

Avrupa'da festivaller bilhassa temmuz ve ağustos aylarında yapılmaktadır. Bu sebeple temmuz ayında Halk Oyunu Gruplarımız Avrupa'da çeşitli festivallere katılır. Özellikle ağustos ayında Fransa'nın hemen her şehri ya mahallî ya da uluslararası festivaller düzenler.

Fransa'ya ilk gezi ağustos başında oldu. Bu, Fransa'ya gidip Fontainebleau'da yerleşmiş olan İstiklâl Savası gazilerimizden Tevfik Selâhattin'in aracılığı ile gerçekleşti. Tevfik Selâhattin'in başkanı bulunduğu Paris Türk Kulübü'nün daveti üzerine Turizm ve Tanıtma Bakanlığı ile Dışişleri Bakanlığı işbirliği üzerine Karadeniz Akçabat, Silifke ve Gaziantep Halk Oyunları Ekiplerimiz Fransa'ya gönderildi. Fransa'da Fontainebleau'da yaptıkları gösteriler çok büyük hayranlık uyandırdı. Gösterileri izleyenler Türk halk oyun ve kıyafetlerinin zenginliği karşısında hayranlığını ve ekiplerimizi aralarında sık sık görmek hatırası Türkiye'ye gelmek istediklerini belirtmekten kendilerini alamadılar.

Aynı ekiplerimiz Almanya yolu ile dönerken Türk topluluk ve işçilerinin yoğun bulunduğu Köln'e de uğradı. Burada Neumarkt alanında üç bölgemizin danslarını yaptılar. Gün 5 ağustos 1972 idi. Davul sesi duyan Türkler de bu meydana koştu. Dans takımlarımız gibi Türkler de, Almanlar da koştu. Bu sırada halk bol bol resim çekiyor, bu arada Halk Danslarını oynayacak ekiplerimizin gelişlerinden haberi olan Köln TV'si kameramanları da makinelerini çalıştıyordu.

Boğaziçi Üniversitesi Türk Folklor Kulübü bu yıl da Fransa'daki Folklor Festivaline iştirak etti. Senone, Roubaix, Golbey, Remiremont'da Silifke, Bursa, Kılıç - Kalkan, Kars, Elâzığ ve Bitlis bölgesi oyunlarımızı oynadılar.

Senone'de yapılan yarışmada Boğaziçi Üniversitesi Türk Folklor Kulübü Grubu İspanyol Bask Topluluğu ile birinci ilân edildi. Aynı Topluluk 12 Ulusun katıldığı Remiremont Yarışması'nda da Çekoslovak Ekibini takiben ikinci oldu.

Yılın eylül ayına raslayan Fransa'nın Dijon Şehrinde yapılan "Uluslararası Üzüm

ve Altın Kolye Yarışması" Festivali de 7 — 10 Eylül tarihlerinde yapıldı. Buraya İzmir Turizm ve Folklor Derneği Ekipleri katıldı. Dijonda yapılan bu yarışma jürisine de iki Türk alındı. Yarışma sonunda İzmir Turizm ve Folklor Derneği Topluluğu oynadıkları çeşitli bölgelerimize ait oyunlarla birinci olarak altın kolyeyi aldı.

Yılın en başarılı ve parlak Yurt dışı festival gezisini Bakırköy Halkevi Halk Oyunları Grubu yaptı. İspanya'nın Barselona şehrinde yapılan ve Jordanas Internationales Folkloricas'ın düzenlediği "I. Uluslararası Folklor Festivali"ne katılan Bakırköy Halkevi Folk Dansları Topluluğu da hemen hemen bütün bölgelerimizin oyunlarını başarıyla oynadı. Beş gün devam eden Uluslararası Festivalin en başarılı, en beğenilen Grubu olarak iki madalya aldı. Özellikle Bursa Kılıç Kalkan Topluluğu büyük ilgi topladı. Festival 13 — 17 eylül tarihlerinde yapıldı.

Bakırköy Halkevi Topluluğu, dönüşte de daha evvel anlaşma yaptığı Almanya Villingen Türk — Alman Derneği'nin çağırısına uyarak 20 eylül günü Tomhalle salonunda bir gösteri yaptı. Gösteriye 8 bölge oyunu ekibimiz renk kattı. Almanlar ve Türk işçiler çılgınca alkışladı. Bilindiği gibi Villingen Saba Fabrikalarının bulunduğu şehirdir. Burada 5 bin Türk çalışmaktadır.

Türk Halk Oyunları Toplulukları, nereye gitseler arkalarında Türkleri seven Türkiye'ye gelmek isteğine kapılan onbinlerce insan ve gönül bırakarak dönmektedir. Türkleri tanımayanlar, onları tanımakta ve hayran kalmaktadır. Türkleri tekrar tekrar davet etmektedir. Türkiye'ye gelmektedir. Nitekim Bakırköy Halkevi Folk Dansı Elemanları, İspanyollara ve diğer ulus dansçılarına kendilerini o kadar sevdirmiş ve kabul ettirmişlerdir ki, Festival dönüşü, aynı organizasyon komitesinden ve festivale katılan diğer ulus gruplarından 1973 festivalleri için davetiye mektuplarını kendilerinden önce gelmiş buldular.

1972 nin en son Yurd dışı gezisini ise Ankara Halkevleri Örnek Halk Oyunları Takımı yaptı. Hindistan'da Yeni Delhi'de organize edilen Uluslararası Asya Festivali'nde büyük ilgi topladı. Aralık ayının ilk haftasında yapılan bu gezi de büyük başarı ile sonuçlandı.

Mahmutgazi Köyü'nde :

Hayvan Hastalıklarının Geleneksel İyileştirme Yöntemleri⁽¹⁾

Derleyen : Dr. Mehmet TUĞRUL

İnce bir şey örtmeli. Mevsim yaz ise 25 gün, kış ise 45 gün ahırdan dışarı çıkarılmamalı.

4. Kan Tutması

Koyunlarda olur. Kan tutan hayvan, kafasını yukarı kaldırır, soluğu gürleşir. Başının sıcaklığı artar. Sol gözünün altından biraz kan alınırsa iyileşir.

5. Karakuş

Tek tırnaklı hayvanlarda görülür. Fazla yük vurmaktan olur. Hayvanın arka ayaklarındaki sinirin iç yanı şişer. İyileştirmek için bir av tüfeğine yarım atımlık barut konulup üzerine paçavra basmaksızın şişen yere doğru tutularak ateşlenir. Barutun yarım (alevi) o şiş yeri üteler. Böylece hastalık geçer.

6. Kıl Kurdu

Koyunlar güzün su kıyısında güdülrse kıl kurdu olur. Hayvanın boğazının altı şişer. Ardıç katranı tuzla karıştırılıp hasta hayvana içirilirse iyileşir.

7. Kızıldalak

Sığırlarda olur. Hayvanın kığı, kuyruğu, kulakları ve göz kapakları şişer. Gözleri biraz dumanlanır. Soluğu daralır. Kimisinin karnı da şişer. Kimisinin ağzından su akar, dilinin altında kabarcık belirir. Derman aranmazsa kızıl ciğeri (akciğeri) şişerek soluğu tıkayıp ölür. İyileştirmek için alının ortası kızgın şişle kemiğe kadar delinir. Dilinin altındaki kabarcık elle sıkılarak patlatılır.

8. Kızılkuurt

Tek tırnaklılarda görülür. Hastalanan hayvan yatar, kalkar, durmadan kuyruğuna doğru bakar. Acele dermanı aranmazsa bağırsakları ve kığı şişer, ölür. İyileştirmek için hemen bir tavuk kesip karnını hasta hayvana içirmeli. Sonra kızgın şişle göğsünü kemiğe kadar delmeli. Tavuk ve şiş bulunmayan yerde yumruk kadar bir taşla hayvanın göğsü dövülürse tavuk ve şiş getirilinceye kadar hayvan dayanabilir.

9. Kurudolu

Sığırlarda olur. Hayvanın "arap otu" denilen otu yemesiyle karnı şişer. Boş böğründeki tüyler yolunursa iyileşir. Bu hastalıktan ölüm olmaz.

Kaynaklar :

1. Ali Temürlenk : 58 yaşında, köyün yerlisi, sığır çobanı. Okuması yok. Hayvan hastalıklarında tecrübeli.

2. Hüseyin Alataş : 50 yaşında, çiftçi, bir süre koyun çobanlığı yapmış. Yakın bir köyden gelip Mahmutgaziye yerleşmiş.

Derleme tarihi : 16. 10. 1943.

Köy halkı genel olarak hastalanan hayvanını atadan dededen gördüğü ve öğrendiği yöntemlere göre kendisi iyileştirmeye çalışıyor. Bu işte güçlüğü uğrayınca daha iyi anlayan bir köylüye başvuruyor. Bize bilgi veren kişiler bu konuda tecrübeli olarak biliniyorlar. Tektük görülen hastalık için veterinerlere gidilmiyor. Ancak bir salgın başgösterirse o zaman muhtar hükümete bildirip veteriner istiyor.

Hayvan hastalıkları ve iyileştirilmesi konusunda Mahmutgazi köyünde bilinenler şunlardır :

1. Çatıyarma

Sığırlarda olur. Hastalığa tutulan hayvan yatar, kalkar, gerneşir (2), yellenir, pisler. İki omasının arasındaki çukurluk bıçakla kan çıkıncaya kadar yarılarda tuz basılırsa on dakika içinde hastalık geçer.

2. Dalak Hastalığı

En çok ilkbaharda koyunlarda görülür. Çok yeygi (3) yemekten olur. Hayvanın dalağı şişer ve ölür. Sürüde bu hastalık görülünce sağlam koyunları suya daldırıp ısılatmalı, sonra otsuz yerlerde gezdirmeli.

3. Doğucu

At, eşek, katır, gibi tek tırnaklı hayvanlarda görülür. Doğucu olan hayvan arka ayaklarını yayvan basmaya başlar. Çenesini yukarı kaldırıp gözüne bakılırsa gözün karası kayboluverir. İyileştirmek için hayvanın iki kulağının arasındaki kemiğin üstü kızgın şişle delinir ve bu deliğe göz taşı ya da tuz topağı konur. Tuz daha iyidir. Bir süre sonra yara sulanır ve ırınlanır. Hayvanın kuyruğunun altı da bıçakla azıcık kanatılır. Bu arada hayvanın çenesi ıslanabilir (4). Bunu önlemek için önüne pişmiş mercimek ya da ot koymalı ki yavaş yavaş çenesini oynatsın. Hasta hayvanın sırtına kepenek, eski yorgan gibi ka-

10. Maya

Tek tırnaklı hayvanlarda görülür. Se-
merin omuzu omması yüzünden ya da hay-
vana terli iken su verilmesinden olur. O-
muzda başlar, dize iner. Hayvanın dizi
biraz şişer. Yürürken şişlik kaybolur. Diz-
den tırnağa iner. O zaman hayvan topallar.
Tırnağı sıcak olur. Bilek damarı sirp sirp
atar. Dermanı aranmazsa ayakta yara açır,
tırnak düşer. İyileştirmek için hayvan
nalbanda götürülüp nali söktürülür. Avu-
cunun içinde bulunan kara yerin ucundan
kan aldırılır. Kan alınan yer hafifçe yakır-
lıp üzerine katran sürülür. Bunun üzerine
de hayvanın yelesinden kesilen kıl ile bir
parça keçe konularak nal çaktırılır. Yaralı
ayağa üç gün su geçirilmez.

11. Öykem

Koyunlarda görülür. Hasta hayvan ya-
tar, kalkar. Arka ayakları tutmaz olur.
Titremeye başlar. Kafasını boğruüne daya-
yıp yatarsa kurtuluş umudu yoktur. Has-
tahk görülünce hayvanın kuyruğunun ucunu
yarıp kanatmalı. Eğer kan çıkmazsa
hayvanı kesmekten başka çare yoktur.

12. Sakağı

Tek tırnaklı hayvanlarda görülür. Hasta
hayvanın gırtlığı hafifçe sıkılırsa öksürür.
İyileştirmek için yem torbasının dibine kü-
çük bir sakı yerleştirilir. İçine biraz kat-
ran konur. Katranın üzerine de birkaç tane
meşe atılıp torba hayvanın başına takılır.
Böylece birkaç kez katran tütsüsü yapılır-
sa önce hayvanın burnundan su, sonra da
sümük akarak sakağı sökülür ve hayvan
kurtulur.

13. Savaklık

Tek tırnaklı hayvanlarda olur. Savak
hayvanın çenesinden tutarak iki üç kez
döndürürsek kıcının üstüne yıkılır. İniş
inerken kıcını iki yana sallar. Yokuşta güç-
lükle yürür. Bu, savaklığın hafif şeklidir
ki "iplik savağı" denir. Bir de "bütün sa-
vak" vardır. Bütün savak olan hayvan yat-
tığı yerden kalkamaz. Savak hayvanı iyi-
leştirmek için bir kilo kadar zift eritilerek
bir bezin üzerine dökülüp hayvanın iki o-
ması arasında yapıştırılır.

14. Tabak Hastalığı

Tabak hastalığı hem sığırlarda, hem da-
varlarda görülür. Tabak olan hayvanın
tırnaklarının arası yanmaya başlar. Sonra
tırnak diplerinde, parmak aralarında yara-

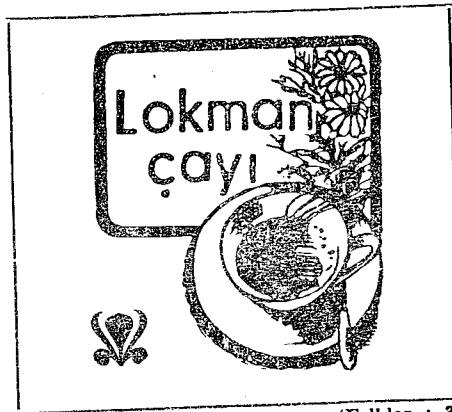
lar belirir. Hayvan topallar. Dişlerinin di-
bi, dudaklarının içi ve dili sapsarı olur.
Ağızdan su akar. Bir şey yiyemez. İyileş-
tirmek için haşhaş yağı ile katran karıştı-
rılarak ısıtılır ve ayaktaki yaralara sürü-
lür. Ağız için de şap, tuz, karabiber dövü-
lüp karıştırılarak ince tülbentten geçirilir.
Bu toz, hayvanın ağızına parmakla sürülür
ve dilinin üzerine ekilir. İki üç günde ya-
ralar söner. Hayvan yavaş yavaş yem ye-
meye başlar. Bu sırada hayvana un ve ke-
pek pişirilerek yapılan bulamacı yedirme-
li. Sert şeyler yedirmemeli.

15. Teneleme

Sığırlarda olur. Hayvan arpayı, buğdayı
ya da burçağı çok yer, üzerine de su içerse
karnı davul gibi şişer. Dermanına bakıl-
mazsa ölür. İyileştirmek için hayvanın bo-
ğazına biraz haşhaş yağı dökülür. Sirtına
da su dökülür. Ağızına esnek takılarak gez-
dirilir. Bir süre sonra hayvan ötürür ve
kurtulur.

Esnek şöyle yapılır : Hayvanın ağızına
gem vurur gibi yanlamasına bir çubuk so-
kuktur. Bu çubuğun iki ucuna birer ip ta-
kılarak hayvanın başına bağlanır. Böylece
ağız yarı açık tutulmuş olur.

- (1) Mahmutgazi köyü Denizli ilinin Çal İl-
çesine bağlıdır. İlçe merkezinin güneyinde ve
7 kilometre uzaklıktadır.
- (2) gernesmek : ayakları yana doğru açarak
bedeni gerginleştirmek.
- (3) yeyi : hayvan yemleri ve otlar.
- (4) ısılmak : kısılmak, tutulmak.

(Folklor : 3)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 283

SUBAT 1973

YIL : 24 — CİLT : 14

SAYIN AKÇAL'A SAYGILARLA

Hediyelik Turistik Eşyalarımız Hakkında

Yazan : Nezihe ARAZ

Turizm Bakanı E. Yılmaz Akçal, hedi-
yelik turistik eşya yapanlara kredi sağlan-
acağını haber verdi. Bizim gözümüzde bu
kredi, çok ciddi ve çok ince bir kontrolle
beraber işlediği zaman anlam taşır. Yok-
sa, yarar değil, zarar getirici bir niteliği
vardır.

Biz, mâli bir kontrolden bahsetmiyoruz.
Yani, hediyelik turistik eşya yapımı için
verilecek kredinin nerede kullanılacağını
kontrolünde değiliz. Biz estetik bir kontrol-
den bahsediyoruz. Yani, verilen krediyle
yapılan eşyanın belli bir kalitenin ve zev-
kin altına düşmemesinin yollarını da bu
krediyle beraber sağlamalı, diyoruz.

Sayın Turizm Bakanına hiç çekinmeden
şunu söyleyelim: Aslında bugün turistik
eşya olarak piyasaya sürülen malların için-
de zevkle, iftiharla, cesaretle ele alınabile-
cek hemen bir tek örnek bile yoktur. Tu-
rizm pazarlarında gördüğümüz o uydurma
bakırların, o heybe çantaların, o ağızlık-
ların, o buların, o gümüş taklitlerinin v.s. vs.
Türk zevki, Türk estetiği, Türk sanatı ile
ne ilgisi var?

Kanada'nın Niyagara'sındaki turistik
eşya pazarlarından tutun, Suudi Arabistan'
ın Cidde, Mekke, Medine'deki Hac pa-
zarlarına kadar, bu cins eşya satan binler-
ce yer gördüm. İnanın bana, bizimkiler ka-
dar zevksiz, bizimkiler kadar sahte, yalpal
şap yapılmış turistik eşya türü görmedim.
Bunda kimsenin kusuru yok. Kusur kont-
rolsuzluk veya kontrolün (varsa eğer) ye-

teri kadar sıkı, ciddi, amansız tutulmama-
sındadır.

Siz iş edinim lütfen, turizm pazarlarının
en geçerli eşyasından biri olan genç kızla-
rın kullandığı kilim çantalardan getirtin,
biret adet. Bir bizimkine bakın, sonra bir
de Yunanistan, İtalya, İspanya, Hindistan
iş kilim çantalara. Ne demek istediğim
görülecektir. Sonra lütfen, meselâ geç-
ken Konya Mevlâna Müzesinin eski ba-
kırına, bu bakırların görünümüne ba-
kın; bir de, bir bakır eşya satan turistik
mağazanın vitrinine.. O çiğ kırmızı, o uy-
durma eski yazılar insanın ümitlerini kır-
mıyor mu? O biçimsiz, anlamsız, hantal
koca koca kaşıklar zevksizliğin ifadesi de-
ğil mi?

Güzel, zevkli, ucuz, hafif, zarif turistik
eşya yapabilmek için, bunların eski ör-
neklerini bilmek, iyice bilmek, onların için-
den seçim yapabilmek gerekir Beyefendi

Sizin, bu eşyanın piyasaya çıkıncaya ka-
dar her safhada, çeşitli kontrol heyetleriniz
olmalıdır. Eşyanın maliyetini, malzemesini,
biçimini, rengini v.b. kontrol eden bu he-
yetler, "oldu" demeden, eşya piyasaya çık-
mamalıdır. Bu, "oldu" diyebileceklerin ne tet-
kik gezilerine ihtiyacı vardır aslında ne ek-
ödeneklere, ne şuna ne buna.. Türk zevkini,
Türk estetiğini, Türk güzel sanatlarını,
Türk el işlerini bilen, seven, saygı duyan,
ciddi, akli başında, memleketsever birkaç
hanımefendi bir araya getirin, size en bü-
yük, en candan yardımcı olacaklardır. Bun-

Kadirli ve Erzin'de Kına Gecesi Ağıtları

Derleyen : Mehmet KARADUMAN

Kına gecelerinin bambaşka anlamı vardır. Ayrılıkların şirleştiği gecelerdir bunlar. Gelinin baba ocağından ayrılacağı günün gecesidir. Anadolu'nun tüm köylerinde bu gece çarşamba veya cumartesi gecesi olarak düğünlerde geçer. Perşembe veya pazar günü gelin, evinden alınarak gideceği eve yollanır.

Kadınlar arasında düğünün en anlamlı gecesi kına gecesidir. Gelin kızın yakınları, arkadaşları ve komşuları o gece gelin olan kıza armağanlarını sunarlar, gelinlik üstüne öğütlerini o gece verirler, ağıtlar türküler söylenip, gelin kızın elleri o gece kınalanır. Güneyde o gece sabahlara dek eğlenilir, türküler, maniler Toros dağlarında, Çukurova toprağında mavi Akdenizde yanıkırlanır durur. Derlemelerin ağırlığı da kına ağıtları üstündedir. Bunun nedeni; diğer halk ürünlerine göre kına ağıtlarının sık sık düğünlerde tekrarlanıp yaşatılmasıdır.

Yaşayan ağıtları saptamanın kolaylığı her yerde yaşanmakta olmasındır.

Bu derlemeler : 1962 — 1967 Öğretim yıllarında Kadirli ve Erzin Ortaokullarındaki öğrencilerimin derlemelerinden başka bir şey değildir.

Gönüllü öğrenci derlemelerinin dosyalar da kalmasına gönlüm elvermediğinden: Türk halk bilgisine yıllardır katkıda bulunan görkemli "Türk Folklor Araştırmaları" dergisinde yayımlamayı uygun gördüm.

Giriş :

Kız anası kız anası
Başında mumlar yanası
Elinde kâbe kınası

ların adını kimse bilmesin. Hele imalâtçılar. Ama, başına Türk adını koyarak, kim bir şey imal ediyorsa korksun, ödü kopsun bu hanımlardan. Gerekirse ben bile size, memleketimizin iftiharlı olan bu seçkin hanımefendilerin adını verebilirim.

Yoksa siz, böyle bir kontrol sistemi kurmadıkça, sadece, bir takım zevksizliklere ve çirkinliklere kredi vermiş olacaksınız. Bunu, tecrübeyle bilinen bir gerçek olduğu için açık - seçik tekrarlıyorum size. Saygılar Efendim.

İşte koyup gidiyorum

Bana da gerek bir ana

Ağlıyalım yana yana

İki gözüm hatun ana

İşte koyup gidiyorum.

Bana da gerek bir baba

Ağlıyalım gaba gaba

İki gözüm arslan baba

İşte koyup gidiyorum.

Bana da gerek bir baci

Ağlıyalım acı acı

İki gözüm hatun baci

İşte koyup gidiyorum.

Bana da gerek bir gardaş

Hani kızlar bana yoldaş

İki gözüm yiğit gardaş

İşte koyup gidiyorum.

Bana da gerek bir teyze

Ağlıyalım geze geze

İki gözüm hatun teyze

İşte koyup gidiyorum.

Bana da gerek bir bibi (1)

Ağlamanın vakti şimdi

İki gözüm hatun bibi

İşte koyup gidiyorum.

Atladım geçtim eşiği

Sofrada kodum kaşığı

Bizim evim yakışığı

İşte koyup gidiyorum.

Elimi yuduğum arklar

Belimi verdiğim dutlar

Sılıp süpürdüğüm yurtlar

İşte koyup gidiyorum.

İki gözüm arslan babam

Yüreğine dert ederim.

Hem ağlarım hem giderim

Gider de geri gelirim.

Atlı geldi gözeneğe (2) dizildi

Uyku geldi elâ göze süzülürü

Altın teste (3) al kınalar ezildi.

Ezdiler de vurdular kınamı

Kınamı da ağlattılar anamı.

Bindirirler arap ata

Götürürler yönün öte

Savuştururum eşim kızlar

Yedi oluktan da öte.

Bindiğim atlar etlensin

Gittiğim yollar otlansın

İşte koyup gidiyorum

Kız anam nasıl gatlansın.

Gemerek Türküleri

— I —

Yazan : Mehmet Güner DEMİRAY

Her milletin manevi bir hayatı vardır. Her yeni nesil atalarından bu milli mirası teslim alıp yaşatır. Böylece bu manevi deniz çağdan çağa akıp gelir. Biz böyle öz benliğe milli kültür diyoruz. Ancak ilerleyen uygarlık bu doğal yaşantıları silmek ve yerine kendi değerlerini koymak ister diye bir ilke vardır. Fakat bu kural artık gürümüştür. Bugün uygarlık ile milli kültür el ele vererek milli ve modern hayat sentezini doğurmuş, milletlere özgür bir mutluluk yolunu açmıştır.

Bizler de tarihi büyük bir milletin çocuklarıyız. Yüzyıllar boyu doğup büyüdüğümüz topraklara bir çeyize işlenmiş işlenişi gibi kendimizi motif motif, destan destan işlenişiz. İşte koca zamanları dolduran bitmez tükenmez bu Türk Kültürünü bilimsel bir ölçü içinde gün ışığına çıkarmak için yaptığım derleme ve araştırmalarımla Türk Kültür anıtına ufak bir katkıda bulunabilirsem bundan büyük bir kıvanç duyacağım.

A — Türkülerin Doğuşu :

Türküler halktan doğan sevgi ve acıma duygusunun doğal ürünleridir. Duygulanmaların en yüksek noktaya eriştiği anda bir adsız halk ozanı tarafından yaratılır. Olaylar, gelenekler ve inançlar duruma göre acı veya tatlı bir şekilde adsız ozanların dilinde ilkel müzikle beraber biçim alır. Şirleşmiş sözleri söyleyen kadın veya erkeğin çevresinde bulunanlardan bazıları bunları kıta kıta belleklerine yazarlar. Böylece doğuş adsız bir ozanla başlamış, yayılış ve mal oluş ise yine bu ozandan çeşitli yerlerde çevreye dağılarak ilk evresine ulaşmıştır. Adsız ozandan çıkan ilk söz türkünün ham maddesidir, içinde bir çok eksiklikler ve noksanlıklar vardır. Ve aynı zamanda

kişisel bir özellik taşımaktadır. Ancak bu sözlerin türküleştirmiş ortak bir duygunun malı haline gelmesi, daha düzenli, daha ölçülü bir tekniğe bürünmesi ve sosyal bir karakter alması uzun bir oluşun sonucu meydana gelir.

Bugün türkülerin en çok doğduğu yerler kasaba ve köylerdir. Toplumun bu küçük üniteleri içindeki kişiler daima birbirinden haberdardır. Aynı zamanda bu toplumlarda geleneksel yaşayış hayatın her kesiminde kendini gösterir. Bir doğuş, doğal kültürün de etkisiyle hemen yayılır ve olgunlaşır.

B — Türkülerin Geçmişi :

Tarih boyunca Altaylar'dan Atlas ülkelerine, Avrupa ortalarına dalga dalga akan

Su görneni ekin sandım

Ekin değil soğan imiş

Kız anadan ayrılması

Ölüm değil figan imiş.

Baba ekinin bitti mi

Kardaş ekmeğim arttı mı

El oğlu keyfin yetti mi

İşte koyup gidiyorum.

Yeni Gelinin Güvey Evindeki Özlemi Üstüne :

Bir kuş uçu kondu dikene

Öte öte ömürçüğü tükene

Yetim dedim yetemedim vanataa

Eğil dağlar eğil anam görünsün

Anam görünmezse sılam görünsün

İbrişimden bileğimin bağları

Erimekte yüreğimin yağları

Şu görünen anamgilim dağları

Eğil dağlar eğil anam görünsün

Anam görünmezse sılam görünsün

Ufacık ufacık görünen dağlar

Anamgilim damın başı değil mi

Siyimce siyimce yağın yağmurlar

Anamın gözünün yaşı değil mi

Eğil dağlar eğil anam görünsün

Anam görünmezse sılam görünsün,

Gözüm yoktur hiç kimsenin malında

Gözceğizim anamgilim yolunda

Belicğim el oğlumun kolunda

Eğil dağlar eğil anam görünsün

Anam görülmezse sılam görünsün

(1) Hala.

(2) Avlu, çit.

(3) Kına yoğrulan tas.

Türk ulusu her yerleştiği yere kendi öz benliğini türkülerle sıvamıştır. Bir nevi türkü çeşidi olan sağı ve tuyuğ'lar şaman'ın kut-sallığını, kımızın zevkini dile getirmiş eski deyişlerimizdir. Zamanla Anadolu'nun en gin ve güzel topraklarını sonsuz yurt tutmuş olan Türkler buralarda yeni bir Türk - İslâm uygarlığı yaratmışlar, milli kültürlerini büyük bir hızla geliştirmişlerdir. Her dere, tepe, her dağ ve her ova yurt uğruna adsız şehitlerin mezarı olmuş, her beldenin kalesinde yeni yeni kahramanlık menkubeleri filiz vermiştir. Her ana karlı doruklarda otak kurmuş, ocak yakmış yıldızlı ve sakın Anadolu gökleri altında en güzel masallarını çaglamıştır. Bu topraklara saldırırlara karşı en çetin savaşlar veren, yüz yıllar boyu bozkırın sabrından, yaylamanın sevgi dolu umudundan güç alan bu halk yüreğinden kopan en içli destanlar sunmuştur.

Bütün bu deyişler Türk Dili musikisinden doğan Türk hece vezni ölçüsüyle söylenmiştir.

Tanzimatla birlikte batı anlayışında modern yeni Türk Edebiyatı gelişmeye başladı. Uzun geçişlerden sonra 1912'de başlayan ve İstiklâl Savaşı ve Cumhuriyet Çağı içinde en olgun evresine erişen halka dönük şairler milli hece vezniyle en güzel şiirlerini yazdılar. Bu arada anonim halk edebiyatı ve halk şairleri de temiz ve doğal ürünlerini gönüllere ve kafalara iliyorlardı. Zamanla bunların hazineleri olumlu metotlarla derlenip tasnif edilmeye başlandı. Bu çalışmalar şimdi de devam edip gitmektedir.

İşte böylece türküler yüzyıllar boyu halkımızın yüreği, gönlü ve dili olmuştur. Dert onda, sevinç onda, özlem onda tütmüştür. Türk milli hayatı türkülerde doğup büyümüştür. En samimi bir anlatım, en ince bir fikir, en yüce bir duygu olmuştur. İçten ruh coşkuluğu deyişlerin doruğunda en gerçek özün ulaşmış, halkımızın hassasiyetinin en sağlam ölçüsü haline gelmiştir.

C — Gemerek Çevresindeki Türkülerin Özellikleri Hakkında :

1955 yılındanberi görev dolayısıyla kaldığım memleketim olan Gemerek ve çevresini folklor yönünden incelemeye çalıştım. Beş dosya dolusu folklor ürünü elde et-

tim. Ancak bunları yaparken kendime göre bir folklor çalışma plânı hazırlamıştım. Ve bu plân çerçevesi içinde bazan özel çalışmalarla, bazan iş başında bu derlemeleri elde ettim. 1962 Yılı içinde ise köy köy dolaşarak incelemeleri yürüttüm. Şüphesiz ki, bu tükenmez hazinenin ancak az bir kısmını topladığımı tahmin ediyorum. Her zaman bildiklerini söylemiyorlar. Kadınlarla konuşmak çok zor. Ancak uygun zamanlarda yetişkin erkeklerden bilgi almaya çalışıyor, çok zaman da ilkokul ikinci devre çocuklarına en titiz açıklamalardan sonra bu konuda ödev veriyordum. Çocuklar bazan kendileri yazıyor, bazan büyüklere yazdırıp getiriyorlardı. Tabii yanlışlık yapanlar çoktu. Çocuklar bazı kez delikanlıların güldestesi olan dışardan alınma ve yeni doğmuş türkülerin yazıldığı yıpranmış, soluk defterler getiriyorlardı. Bunlar benim için büyük bir değerdi. Bu defterleri zevkle inceliyordum.

Bu yörenin türkülleri çoğunlukla ağıda çalan, olay sonucu doğan türkülerdir. Ağır da bu yörelerde "öğme", "öyme" derler. Bu tip şiirler çoğunluktadır. Dışardan davullularla gelen, radyo ve plâklardan öğrenilen türküler az - çok değişik olarak söylenmektedir. Yerli türkülerin sayısı da kabarıktır.

Kadın ve erkeklerden çeşitli yaşlarda türkücüler bulunmaktadır. Bunlar türkülerini bağda, bahçede, pancar çapasında, davar sağımında, ölü günlerinde söylerler ve çevrelerine yayarlar. Kız - gelin bu türkülleri hemen belleğine yazar ve daha olgun biçimde söylemeye başlarlar.

Türkülerin çoğu yenidir. Elli yıl evvel doğan türküler de vardır, fakat bunlar azınlıktadır. Ben bu türkülleri 1955 ile 1965 yılları arasında derledim.

Türkülerin çoğunun hikâyesi vardır. Ancak bazı türkülerin hikâyelerini tesbit etmek mümkün oldu. Türkülleriyle beraber bu hikâyeleri sunacağım.

Türkülerin sınıflandırılmasında üç yol düşündüm :

1 — Türkülerin konularına göre düzenlenmesi,

2 — Türkülerin doğduğu yere göre düzenlenmesi,

3 — Türkülerin hece ölçülerine göre düzenlenmesi.

Türkülerin I. ilkeye göre sınıflandırılması uygun görmekteyim. Çünkü doğum yeri kesin belli değil, hecede de tam bir ölçü kabul etmek insanı yanıltmaktadır. Öyle oluyor ki, bazı dizeler uzuyor ve serbestliğe kaçıyor. Şu halde en gerçek düzenlemeyi konularına göre yapmak gerekiyor. Ve böyle yaptım.

I — LİRİK TÜRKÜLER :

a) Aşk Türkülleri :

I

TELLİ

Sarıkaya Şarkışaya bağlı bir yayla köyüdür. Telli bu köyün güzel kızlarından biridir. Telli kız köyün delikanlılarından Veli'ye âşık olur. Telli'nin babası Hamit, durumu öğrenir, küplere biner. Telli'yi sopadan geçirir. Telli aşk sarhoşluğu içinde tınmaz bile. Veli der de başka bir şey demez. Veli askere gider. Telli, ayrılığın verdiği özlemle maniler söyler, kilimlere, halılara Veli'nin adını işler. Aradan zaman geçer, Veli askerden döner. Telli dilinde sevgi manileri ile yamaçlarda madımak toplamaktadır. Veli de öküzleri tarlaya götürürken Telli'yi görmez mi? O anda el ele verir, bir kayanın kovuğuna saklanırlar. Gece Veli'nin evine gelirler. Bunu duyan kız evi, balta, kazma, bıçak, tirpanlarını alıp Veli'lerin evine dalarlar. Hamid'in yiğeni Kırış Halil, önden hücum eder. Veli, içeriden seslenir : "Koyma şunları kardeşim İbrahim"! İbrahim karşı durur. Fakat Kırış Halil İbrahim'in darbesiyle ölmüştür. Telli ile Veli bu kargaşalıkta pacesden çıkıp kaçmışlar. Bunları kimse evlerine almamış. Karaöz'ü'ye varmışlar. Jandarmalar bunları o köyde yakalamış. Veli'yi cezaevine atmışlar, Telli'yi de Osman'ın oğluna vermişler. Telli, için için ağlar, kilimlere "V" harfi işlemiş. Bir gece aşkıyla âlem uyandı Allah Allah dedi: dillerin Telli Kardeş kaatil oldu kana boyandı Şimdi perişan mı hallerin Telli? Bir zaman aşkıyla bade içerdim Aşkı muhabbetle serden geçerdin Ak göksü gösterip gerdan açardım Şimdi kırıldı mı kolların Telli? Telli'im ifadede söz bize doğru Hayal evle beni gel bize doğru Dal ördek boyunlu yüz bize doğru Sonra susuz kalır göllerin Telli.

Sensin ikrar veren hercayı güzel
Ben de seni sevdim ezelden ezel
Güvenme babana gel solma gazel
Dökülür yaprağın, dalların Telli.
Sunam senin için dertlere yandı
Beraber susadık beraber kandık
İkrar ile dağ-taş dolandı
Acep perişan mı hallerin Telli?

Aslan, kaplan senin peşine düşe
Kanın aşkın ile kaynayıp pişe
Yılan, çayan soka, sinek üşüşe
Arayıp Veli'yi bulasın Telli.
Ah ü figan eder anan Güllüzar
Bacaların aklar olur, zari zar
Benden başkasına kalırsan eğer
Sarı yaprak gibi solasın Telli.

Yeter dertli başım bu sırrı deşme
Telli kızın gözü kudretten sürme
Telli'im başkasına bergüzar verme
Sonra kana batar ellerin Telli.

Aşiret yaylâsı ufacak taşlı
Telli ağlamışta gözleri yaşlı
Hamit'in kızları hep çatik kaşlı
Yoksa perişan mı hallerin Telli?

Tellime yaptırđam fil dizi tarak
Tara zülüflerin gerdana bırak
Telli'im mahkemede yan yana durak
Yoksa perişan mı hallerin Telli?

Ağcaşar köyünde bir gece kaldık
Sanmayın komşular biz murat aldık
Bütün akrabalar hapise dolduk
Yoksa perişan mı hallerin Telli?

Telli'im gelmiş Şarkışla'da geziyor
Ak gerdan üstüne düğme düşüyor
Cazı anası duymuş buna kızıyor
Yoksa perişan mı hallerin Telli ?

Küllükten iniyor Telli'nin izi
Veli'ye verseler şu Telli kıızı
Daha mı yatıyon Hamid'in kıızı
Hakimler vicdana gelene kodar.

Yedi sene çoban durdum aşkımdan
Bende kalsan öldürmezdim acımdan
Haberini aldım küçük bacımdan
Yoksa perişan mı hallerin Telli ?

Karaözünde de bizi tuttular
Üç jandarma bir onbaşı geldiler
Kolumuza kelepçeyi vurdular
Yoksa perişan mı hallerin Telli?

Derelerde biter gül ile susam
Ne dedim sevdiğim sen bana küsen
Kati bir cevap ver umudum kesem
Yoksa perişan mı hallerin Telli?

(Sürecek)

Sulukule'den Direklerarası'na

TFA (283) 1 Şubat 1973

Yazan ve Çizen : Malik AKSEL

Çingene kavgası bir sanat ve rekabet haline getirilmişti. Para vermeyen seyircilere kızarlardı.

Şehzadebaşında elinde maniler, türkülerle dolaşan Çingener bunları kendilerine has bir dil, bir şive ile söylerler, gelene geçene bu manileri satmağa çalışırlar, bazan klarinet ve darbuka da buna katılırdı.

Bu sokak konserini yoldan geçenler, herkes bedava dinlerdi, Sulukule, Ayvansaray türkülerini daima Direklerarası'nı etkilediği gibi, meşhur kantocular da Çingene kılığına girerek kantoya çıkarlardı.

*Todi (Çingene) lerde dilber var
Fal bakmada hüner var
Kirizi çok mangırı yok
Çingenede sefa çok
Haydi İbo çalsana
Göbek atayım sana...*

Peruz elindeki zilleri şingürdatarak iki üç defa sahneyi dolandır, bu kantoyu söylerdi.

Eski Sulukule, Ayvansaray Çingenerleri aç kalmğa razı, oyun oynamamaya razı de-

ğillerdir. Türkü söylemek, Hampir çekmek (bir çeşit oyun) Kiriz atmak, fal bakmak baş hünerleridir. İstanbul'un çengi, çalgı panayırı burası. Todi musikisi bunların e- linde. Direklerarasında en çok söylenen bunların türküleridir. Daha doğrusu Peruz bu Çingene türkülerini söylediği, oynadığı gibi yine Çingene türkülerini de bestelemiştir.

*Kirizciler kiriz atar
Çengiler de göbek atar
Hovardalar mangır atar
Sevdalılar aşka bakar
Ala bir daha ala bir daha*

Halkın sevdiği çingene türkülerinden biri de demircidir. Bunda da elde tef veya kara maşa bulunur.

*Benim kocam kesme demirci
Karşısında ben de körükçü
Beni bugün alakoydu
Kara suratlı kömürçü
Iskara maşa ateş küreği*

ABASTIRMALARI

*Hindiba, prasa, ebegümeçi
Hasiyetli gelincik çiçeği*

Çingene musikisinden alınan Peruz'un bu kantosu, kendi duygularını anlatması bakımından önemlidir. Beste ve güfte kendinindir:

*Aman be delikanlı çık meydana
Topuk vura vura meydana aman
Bıçkın ayakların talimi yaman
İçimde ateş dışımda duman
Çalsana çalsana Todi çalsana
Gönül verdim dostlar ben bu arslana*

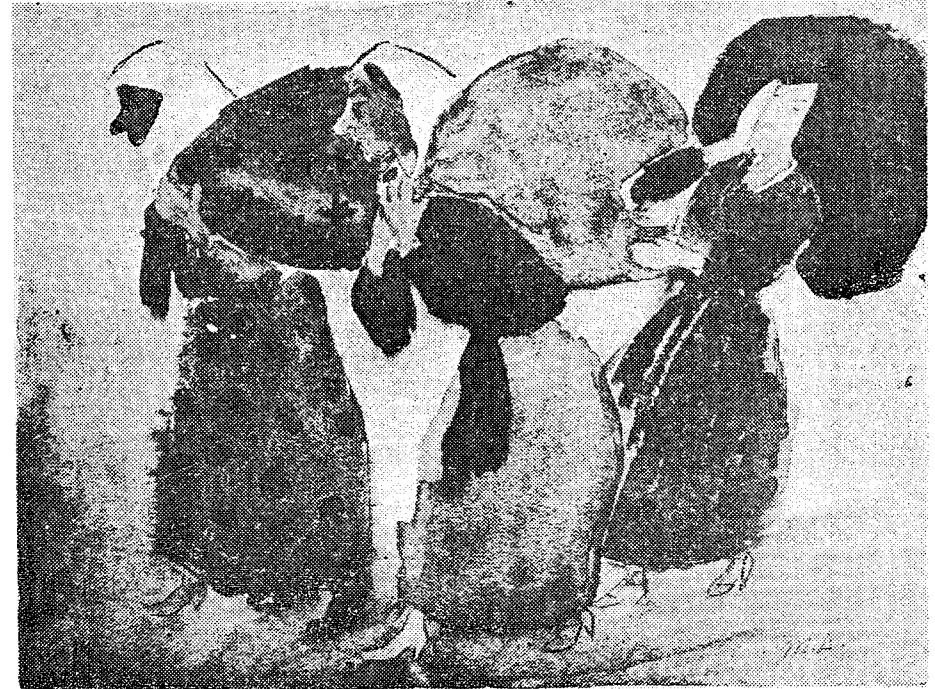
Peruz'un daha buna benzeyen nice kantoları var. Nitekim:

*Mestane mestane raksı şuhane
Dal fesinden salmış sırma kâkülü
Düşmüş samur fesin püskülü
Yanmışta Peruz savrulur küllü
Çalsana Todi çalsana
Aygınım, baygınım çifte telliye
Yalellim tellim ah ya lellim*

Sade kantolara değil operetlere de bu musiki girmiştir. Pembe kız buna örnek olabilir.

Çingenerin, hele eskiden, kendilerine mahsus kıyafetleri vardı. Kabak çiçeği renginde şalvarları, başlarındaki yemenileri arasındaki karanfilleri ile ellerini bellerine dayayıp salına salına yürümeleleri, onlara bambaşka bir eda verirdi.

Düğünlerde çingenerin kiriz atmaları başlı başına bir hünerdi. Alınlarına su dolu bir bardak koyup göğüslerini titrete titrete iki büklüm olmaları, hovardaları çileden çıkarırdı. Bu arada açık kalan memeleri arasına banknotlar sıkıştırılırdı. Sulukule yıkılmadan önce bunlar sâde Kiriz, Hampirde değil daha nice oyunlarda da usta idiler. Bunlar Direklerarası'nda görülmeyen oyunlardı. Bu oyunların perdeleri suflörleri yoktur. Daha açıkçası para ölçüsünde perdeleri açılırdı. Toplumun gidişine uymayan bu esmer renkli koyu kara gözlü, ince yapılı insanların tek düşüncesi gününü gün etmek, yarına Allah kerim demek. Bunlar Sulukule denilen kale bedenlerine yapışık çoğu iki odalı evlerine bir türlü sığamazlardı. Ömürleri sokakta ge-

Bohçacı Çingener sokak sokak, kapı kapı dolaşır, fala bakar, bakla açarlardı.

ger, açıkta çamaşır yıkarlar, açıkta abdest bozarlar ve evleri ile sokak arasında ayrılık gayrılık diye bir şey tanımazlardı.

Çingene kavgası diye birşey varsa da bunlar, bu işi sanat haline getirmişlerdir. Ama en zıdlarına giden kelime de çingene sözüdür. Birbirlerine çingene deseler de kendilerine demezler. Bu âdeti sövme, sayma karşılığı gibidir. Eskiden Sulukuleye ağız dalaşı seyretmeğe gidenler sâde külhan beyler, ipsiz sapsızlar, ayakta kim değildi. Bunlar içinde buraya gelen efendiler, hatta paşazadeler de vardı. Buna bir çeşit tiyatro demek gerkir mi bilinmez. Yalnız şu bir gerçektir ki hiç bir tiyatrodaki kavganın böylesine rastlanılmaz. Kavgaya karşında tefler, ziller çalınır. Şıkırdım şıkırdım diye göbük atılır, bunların hepsi burada. Hem oyun, hem kavga.

Kadınlar çengide, erkekler çalgıda ustadırlar. Bunlar içinde nice namlı kişiler vardı. Zurnacı Takuhî, klarnetçi İbrahim, Udî Afet, hanende Kurban, kemanî Meftun, Zurnacı Emin. Hele Afet, udu ile ensesinde öyle taksim yapardı ki, kimse bunun ustalığına erişemezdi.

Çingeneler sanıldığı gibi pis insanlar değildirler. Evleri pek alâ dayalı döşelidir. Minderler patiskadandır. Güzel görünmeden de hoşlanırlar. Hatta bit görmediklerini bile söyleyerek övünürler. Bir gün bir bit gören Çingene kızı sorar :

— Ta bu nedir?

— Ta pıruş (Ayıp olduğu için bite pire deniyor).

— Ta niçin atlamaz?

— Ta pabuçları yok.

— Ta niçin biyaz?

— Ta kocadı..

İstanbul'un ahşap sokakları arasından salına salına geçen Çingene kızları levanta çiçeği, mis çiçeği, nane çiçeği satarken, hele gençse kimler takılmazdı onlara.. Kimi çekirdeksiz incir var mı? der. Kimi geniş bol şalvarında ne olduğunu sorar. Çingene kızı oturup bir şeyler satıyorsa, önündeki kaça, veya arındaki kaça? diye takılırdı.

Mahalle çocukları ise :

— Çingene çit çit, arkası bit bit, bir çanak ayran, sabaha bayram.

Diyerek peşlerine düşerlerdi. Onlar bunlara aldırılmazlardı. Ama Sulukulede iş değışirdi. Burada bazen biri ister sahi, ister

şaka, ensesinden bir çimdikle tuttuğunu yere atar ve çığner. İşte o vakit kızılca kır yamet kopar. Çingarin âlâsı başlardı.

— O bizde yok, sen git onu muşmula suratlı kaynananın ensesinden topla, topla, elâlem görsün. Hem anasını, hem babasını..

— İşkilli büzük dingilder.

— O sendekidir, biz evcek Tevekkül hamamına gideriz, hem de natır kadına yikadırız kendimizi paramızdan, sorna bizim evimiz temizdir, bal dök yala. Yala, hem karnın doyar hem gözün. Elâlemin ne yediğini görmezsin.

Karşındaki :

— Sen yala te buramı, işte.. Diyerek şap şap kalçasına vururdu.

— Biz hamama gidincez senin de için git sin dilerim, çatla patla, kokmuş musibet karı. Bizde bit bulunmaz, biz her hafta evimizin hem içini, hem dışını badana yaptırırız, onuştan bize bit gelmez. Bizim içimiz de temizdir dışımız da.

— Bak bunu duuru süledin şincik, ha ha ha... Biz sizin gibim üğünemeyiz pıslığımızı, bari suratına da badana yaptır burur şıkluğun gitsin, nalet suratlı..

Aslında aynı çanaktan rastık çeken bu dilberlerin birbirlerinden gizleyecekleri bir şeyler yoktur. Buna rağmen ufak bir işmar, iymalı bir söz onları zıvanadan çıkarır. Bunda bazan araya meyaneci olarak giren ihtiyar Takuhinin de parmağı var. O nun tek işi misafirleri memnun etmek. O çilingir sofrasını kurmuş, kavgayı yatıştırarak değil kızıştırmakla meşgul. Artık iş hızını almış kavga diğerlerine de bulaşmıştır. Naile'nin Sülo ile ne yaptığı açığa dökülürken karşı taraf Gülistan'ı işaret ederek karnı burnunda iken nasıl kocaya vardığını; karnını şişire şişire anlatır. Bu defa Gülistan bulaşır dalaşa, boğazını yırtarcasına "Naile'nin İncep"len te buracıkta soluğu soluğuna tutulduğunu, sonra da donsuz kocaya nasıl kaçtığını bir polis hafiyesi gibi sayar dökerken, hâlâ da donsuz olduğunu söylemeden çekinmez.

Kavga ve marazanın en kızgın anında tefler dümbelekler harekete gelir. Kavgamı, düğün mü belli olmaz. Göbekler atılırken bir oklava ucunda Naile'nin donu görünür. Bayrak gibi ortada dolaşır. Donsuz olmadığı isbat edilir.

Herkes kavgadan yorulmuştur. Seyreden

de, kavga eden de... Daha doğrusu iş çığrından çıkmış, ne yaptıklarını bilmez hale gelmişlerdir. Bu sırada fazla gülen seyirciye, kesesinin ağzını açmayan misafire de ağızlarını açarlar. Misafir de alınganlığı bir yana bırakır. Yoksa her şey daha da karışıp arap saçına döner.

Birara Çeribaşı veya yaşlı bir Çingene "Kesin gayrik şamatayı", deyince, bir kocakarı da elindeki tefin zillerini şingiratarak "mayna" diye bağırır. Bu yorgun argın kadınlar hep birden :

Anayisi babayisi kavurması

Kvurması da vay vay...

Diye bir göbek havası tuttururlar, oyun curcinaya döner, kavga da sona erer.

Burası Direklerarası gibi değil, gelmek kolay gitmek zordur. Kucağında kundakta bir çocukla görünen bir taze daha doğrusu çocuk denecek bir kız, umulmadık bir dille:

— Beyzadem böyle çabucuktan nereye gidersin? Düğüne mi yoksam, sevdahn mı çığırdı? Gel kalem kaşlı civanım, sana korozlu bir fal bakayım, gönlünün ateşini söndüreyim. Hem kıyak bir fal bakayım da içimin ufuneti gitsin, cana can katayım benim civan beyzadem.

— Hadi at bakalım kıtırı, al sana bir çeyrek. Bak bakalım falıma.

Genç Çingene kızı yere çömelir, göğsünden bir çikin çıkarır, bunları bir bez üstüne yayar, başlar bakla falına :

— Benim kibar civanım, ne ise halin, o çıksın falin. Senin kalpçeğizini sarmış bir ateş,yanıyor fırın gibi, istersen de külhan gibi. Boyu fidan gibi, gözleri var kömür gibi, yanar ateşine kor gibi, yüreciğin kaymış bir keret buna. Yollar da çatallı zere bunu çözmek lâzım, at bir guruşçuk beyzadem karanfilli güzeli karşıma çıkarayım. Ne demişler seversen esmeri sev, sevdiğçe dilberlenir, onuşlan bunu demişler, demişler de çaresini bulamamışlar. İlle velâkim fal der üç yıldı, ben derim bildirda, kavuşacaksın nazlına, yüreciğin ayna gibime aydınlanacak, düşmanlar kıskanacak, doslar imrenecek.

Ha benim kalem kaşlı beyzadem veresin bu şoparcığa da beş on paracık. Babası irak yere ırgatlığa gitti, para göndermiyor.

—Ay bu çocuk senin mi? Sen daha çocuksun.

Genç adam, falcı kızı çocuğun ablası

sanmıştır. Anası olacağını tahmin etmemiştir.

— Doğru söyle, bu kucağındaki kimin çocuğu, komşunun mu, ablanın mı, Ananın mı? Genç Çingene kızı bir şey demeden yarı açık göğsünü büsbütün açarak memesini avuçlar, sicim gibi beyaz bir çizgi iki adım ileri fıskırır.

— Şincik inandin mı gayrik benim kibarzadem, kalem kaşlı civanım.

Eskiden çingene kadınları gizli değil aşıkâre fala bakarlardı. Hatta "Falciiisss, fala bakar, kısmet açar", diye seslenirler, çamaşır sepetleri, çamaşır mandalları, iskara, sacayak, ateş kürekleri de satarlardı. Bunların bazıları da Bursa'dan Şile'den gelirler hamam takımları, çamaşırıklar, çeşiz takımları getirirlerdi. Bir eve daldılar mı "yapışkanlı diken" gibi bir şey satmadan gitmezlerdi. Eğer ev sahibi birşey satın almamışsa bu defa ellerini koyununa götürerek, tomar halinde bir bez çıkarır:

— Güzel hanımcığım, beni sunama, benim adım Ayşe, yararım her işe, seni sevdim, sana bir eyilik edeyim hanımcığım, muhabbete iyi gelir bu kesedekiler, buna "Kurtbüzüğü" derler, bu yuvarlak otları kaynatır da haçan şifa niyetine içersin, sabah akşam demez muradına erersin, Ayşe kadına dua edersin, sornacığuma beni anarsın. Kaymak ilen baldan tatlıdır bu ot, ister isen yala yut. Kocan bağlanmışsa çözüdür, muhabbet kuşu görünür, te benim güzel hanımcığım, der, ya bu otları aldırır ya da bu evlerden palas pandiras kovurlardı.

Kalanas Folkloru

Yazan : Ergün SARI

Eski adıyla Kalanas, yeni adıyla Çalışanlar Trabzonu'nun Of ilçesine bağlı bir dağ köyüdür. Tüm Trabzon köylerinde olduğu gibi burada da, daha önce bu bölgede yaşamış ve Kurtuluş Savaşımız esnasında bir devlet kurmak için çaba harcamış olan Rumların (1) kültür kalıntılarını görmek mümkün. Bugün için bu bölgede yaşayan halkın ağızından yapılacak olan bir söz derlemesi bu gerçeği açık bir biçimde ortaya koyacaktır (2). Uzun bir dönemden beri süregelen bu kültürel etkinin, daha doğrusu bu kültürel baskının nedeni, tüm köylerimizin olduğu gibi bu yöre köylerinin de uzun bir dönem ekonomik gelişimin ve kültür merkezlerinin dışında kalmış olmasıdır.

Köylerimizde yolların yapılmasına paralel bir biçimde kapalı köy ekonomisinin kırılması, "kendü tüketimi için üretim" in yerini "pazar için üretim" in alması köyün kent ya da ilçeyle olan ilişkilerini geliştirmiş, bu gelişime paralel bir biçimde ortaya çıkan yapısal değişimin yanı sıra bir de kültürel değişimin ortaya çıkmasına neden olmuştur (3). Özellikle Almanya gibi Avrupa ülkelerine işçi göndermemizden sonra köye dönen işçilerin getirdikleri paranın köy ölçülerine göre büyük olması bu değişimi hızlandırmış, köylülükte yüzlerce

yıllık bir geçmişi olan davranış, inanış ve düşünce biçimleri yavaş yavaş çözülmeye, giderek de yok olmaya yüz tutmuştur (4).

Folklorik yapısının yanı sıra (zorunlu olarak) sosyal yapısının son beş yıllık dönemde geçirdiği değişimi de incelediğimiz Kalanas'ta bu başkalaşımı somut bir biçimde gözledik. Aslında olumlu olan bu yapısal ve kültürel değişim, Türk kültürünün temellerini bulma çabaları içinde bulunan folklorcular açısından bir çok tehlikeyi de beraberinde getirmiştir. Beş yıl gibi kısa bir dönemde ortaya çıkan ve hızla akla durgunluk veren bu yapısal ve kültürel değişim folklorik öğelerin tümünü tasfiye etmekte ve onların yerine kozmopolit bir kent kültürünün yerleşmesine yol açmaktadır. Tüm Anadolu köylerinde göze ilişen bu durum, güzelim düğün adetlerinin, kış yaz eğlencilerinin, ocak adetlerinin... vs. tasfiyesine yol açarak Trabzon gibi folklorik öğelerce zengin bir kaynağın daha kurumasına neden olabilecektir. Bugüne değin bu bölgede yürütülen ve genellikle kişisel gayretlere dayanan folklorik çabalar eğer kurumsal çabalara dönüştürülmez, kısa bir zaman dilimi içerisinde verimli derleme gezileri düzenlenemezse ortaya çıkacak olumsuz sonuçların mânevi baskısından hiçbirimiz sıyrılamayız.

BİLMECELER

— 1 —
Bintas bintakubas (5)
(Kiremit)

— 2 —
Eğö baço ado bay
Abemena embrobay
(Ben giderim o gider
O benden önde gider)
(Baston)

— 3 —
Eğö baço dağ ile
Ado bay ırmak ile
(Ben giderim dağ ile
O gider ırmak ile)
(Ses)

— 4 —
Esi andarse
Sıra ebukadas
(Geldiğinde
Sürerim altına)
(Sandalye)

— 5 —
Ev yaparum
Talaş dökmem
(Kazak örmek)

— 6 —
Dağdan gelur dağ gibi
Bağırur aslan gibi
Eğilur suya dalar
Yüzi gülistan gibi
(Vapur)

— 7 —
Dağdan gelur tatarına
Ateşlere sokarina
(Pire)

— 8 —
Du babom do fes
Gomado iftiras
(Babamın fesi
Doludur bit)
(İncir)

— 9 —
Du babom do sturaç fite-
meno
Ebeban ost ebuka tzilemeno
(Babamın bastonu dikili
Tepeden tırnağa pislikli)
(Çam Zifti)

ARAŞTIRMALARI

— 10 —
Kapının arkasına saç koy-
dum
Gelene gidene aş koydum
(Ramazan)

— 11 —
Karşidan atlı geçti
Usti parladi geçti
Görene selâm verdi
Bizi ağlattı geçti
(Cenaze)

— 12 —
Obabom saloğoban
Kafuris din sigara
(Babam atın üstünde
Sigarasını yakar)
(Baca)

— 13 —
O yani mermer
Bu yani mermer
İçinde bir gelin var
Kocasi Ömer
(Yumurta)

TÜRKÜLER

— 1 —
Ağaçlar çiçek açtı
Döndiler divaneye
Sevgilimün gözleri
Benzeyur pervaneyeye
— 2 —
Ağla gözlerum ağla
Bana bir mendil yolla
Ellere yar olmazdan
Beni gönlüne bağla
— 3 —
Al bayrak güzel bayrak
Yere düşen her yaprak
Seyret hatıraları
Sen beni ağlayarak
— 4 —
Aldum ele kalemi
Yazarum sıra sıra
Bu dedüğüm türkiler
Ebedi bir hatıra
— 5 —
Bu kervan uzun kervan
Gel konuşalım biraz
Bize fenaluk yapın
Evleri olsun vıran
— 6 —
Bu yollar uzun yollar
Köyi şehere bağlar

Annem gelur akluma
Yanar yureğüm yanar
— 7 —
Dereler derin olur
Kıyları sekin olur
Eller aldı yaruni
Ben alsam ayip'molur
— 8 —
Giceler benum oldi
Ağlamak çarem oldi
Yarum senun yüzünden
Gönlüm kan ilan doldi
— 9 —
İstanbulun içini
Eksunlar gül menekşe
Benum zalim deleşme
Koyma beni delâşe
— 10 —
Kalanas comesini
Dönevira etmişüm
Sevduğumdan haber yok
Ona da darılmışüm
— 11 —
Kalanas'un içinde
Serinluk bervanesi
Acab hangi köydendur
Sevduğumun annesi
— 12 —
Karşıda çam ağacı
Kendüm zehirden aci
Kurbanun olam dokdur
Yok mi gönül ilâci
— 13 —
Su akayi derinden
Koca daşun dibinden
Sen akluma geldikça
Aklum oynar yerinden
— 14 —
Trabazan'un köyleri
Çay funduk bahçeleri
Değmesun kimselere
Sevduğumun elleri
— 15 —
Yüksek dağların kari
Sensun gönlümün yâri
Allahum ayırmasun
Bu garip âşukları
— 16 —
Zamanadan aşığa
İnerim sine sine
Ne oldi sana güzel
İşun döndi tersine

TEKERLEMELER

— 1 —
İğne iğne
Ucuz düğme
Belbeliza belkudiza
Biri Ahmet biri Paşa
Kızılbaşun sanduğında kuş
var

Kuşı vurdum uçurdum
Yedi kere geçurdum
Dayımın oli İsa
Eli ayağı kısa
Gözi çapran dozika
Akhir dolı bulika
— 2 —
Ellem bellem
Cimcim kalem
Atma yitma
Seni kara
Beni kara
Gel çikalum
Maskara
— 3 —
Anya manya kumpanya
İki şişe şampanya
Şampanyayı içtük
Tarlaları biçtük
Geri geri İstanbul
— 4 —
Oo, pisi pisi pambuk
İbrişime sanduk
Gittum deve yolına
Deve yoli bitpazar
Bit pazarda ayı var
Ayı beni korkuttu
Kulağımı soğuttu
Anzara vinzara
Çek beni kantara
— 6 —
Kim osurdi
Bit osurdi
Yere vurdi
Yer kaynadi
Tratz
Trutz
Tumbelek
Fuş
NİNNİLER
— 1 —
Nanni nanni uyuyasun
Uyuyup da beyuyesun
Akhirdaki inekleri
Beyuyince bekleyesun

İNANIŞLAR VE YORUMLARI

- Ayak tabanının kaşınması yolculuk yapılacağına,
- Avuç içinin kaşınması ele para geçeceğine,
- Çocuğun gözleri dalınca misafir geleceğine,
- Çocuk çok ağladığı zaman evdekilerden birinin başına bir felâket geleceğine,
- Çocuğun köpek gibi dört ayak üstü durup apış arasından bakması misafir geleceğine,
- Sağ gözün seğirmesi mutlu bir haberin alınacağına,
- Sol gözün seğirmesi kötü bir haberin alınacağına,
- Hapsürmek, birisinin hapsirani andığına,
- Köpeğin gece yarılari uluması evden birinin öleceğine,
- Kulağın çınlaması ölüm haberi alınacağına yorulur.

DUALAR VE BEDDUALAR

A -- DUALAR

- Allah ne muradın varsa versun
- Çok kheyir göresun
- Allah kazadan belâdan saklasun
- Allah anana babana bağışlasun
- Allah kheyirünü versun
- Analı babalı beyiyesun
- Kheyirli ilasun

B -- BEDDUALAR

- Allah belâni versun
- Allah gozünü kör etsun
- Allah musibetünü versun
- Surunesun
- Gidişun olsun da dönüşun olmasun

inşallah

YEMEK ADLARI

Trabzon ve yöresinde yapılan yemekler benzer olduklarından burada sadece Kalanas'ta yapılan yemeklerin adlarını verecek, pişirilış biçimlerini ise daha genel bir yarıya bırakacağız.

1. Lâhana çorbası. 2. Lâhana dolması.
3. Mısır çorbası. 4. Sütü. 5. Arpa çorbası.
6. Mısır lokumu.

YABANI YEMİŞLER

"Yabani yemiş" nitelemesi, insan emeği harcanmaksızın doğada kendiliğinden yetişen ve insanlarca yenmesinde bir sakınca olmayan meyve ve bitkiler için kullanılır.

Burada Kalanas'ta rastlanan belli başlı yabani yemişlerinin adlarını vereceğiz.

1. Mamula (Diken başlarındaki filizlere verilen addır. Bu filizler buruk bir tada sahiptirler ve yendiklerinde insanın ağzına buruk bir ferahlık verirler.)
2. Hamuçera (Dağ çileği)
3. Lifor (Böğürtlen)
4. Mora (Ahududu)
5. Akhlat (Yabanda yetişen armut)
6. Kara yemiş (Kiraz biçiminde, ama ondan daha az tatta, parlaklığıyla zeytini andıran bir meyve)
7. Çakal Eriği (Ekşi, yeşil dağ eriği)
8. Lapaza (Yaprakları geniş, "Kaygana" diye adlandırılan bir çeşit hamur işinin yapımında kullanılan bir bitki.)

İLÂÇLAR

- Bıçak yaralarına kömür ezilip konur
- Parmak kesilince diken otu konur
- Baş ağrısına patates yuvarlakça kesilip bir tülbentin içine konarak başa sarılır.
- Karın ağrısına şeker yenir
- Diş ağrısına ağrıyan diş sarmısak konur.

ÇOCUK OYUNLARI

- 1 -- ÇİZİKTAS : Sek - sek'in adı. Bilinen kurallar uyarınca oynanır.
- 2 -- GİZLEMBEÇ : Saklambaç'ın yerel adı, Bilinen kurallar uyarınca oynanır.
- 3 -- EBECİLİK : Bir çocuk ebe seçilir. Ebe seçildikten sonra, ebe seçilen çocuk diğer oyuncularla kovalar. Kime değerse o ebe olur. Bu kez yeni ebe diğer oyuncuları kovalamaya başlar ve oyun böylece sürer gider.
- 4 -- KÖREBE : Bir kişinin gözleri bir mendil ya da herhangi bir bezle bağlanır. Bu kişi ebedir. Diğer oyuncular bunun etrafında dolaşırlar. O da bunlardan birine değmeye çalışır. Değdiği kişi ebe olur. Bu kez onun gözleri bağlanır ve aynı iş yineleir.

- 5 -- MENDİL KAPMACA : Oyun şefi seçilen kişi elinde mendil tutar. Bu kişinin bulunduğu yerden eşit uzaklıkta iki ekip yer alır. Oyun şefinin ayak ucundan çizilen bir çizgiyle oyun sahası iki eşit parçaya bölünür. Bundan sonra oyun şefi her iki ekipten birer kişi çağırır. Bu kişiler mendilli kapmak için oyun şefinin yanına koşarlar ve oyun şefinin ayak ucundan çizilmiş

çizginin iki yanında yer alırlar. Mendili kapıp diğer kişiye yakalanmadan ekibine dönen kişi, rakibini oyundışı eder. Oyuncuları tükenen ekip yenilmiş sayılır.

Bu çalışmamda Kalans'ın mânevî folklorik öğelerini saptayabilmek için yapmış olduğum derlemeleri bütünleştirmeye çalıştım. Kalanas'ın maddî folklorik öğelerine değinmemem bir eksiklik olarak gözüktür belki. Ama ziraî makineleşmenin yoğunlaştığı bu yörede bugün için sözelimi bir hayvan koşumlarına rastlamak mümkün olmadığı gibi, yeni maddî olanaklarla kurulan yapılarda da belli bir mimarî özellik yakalamak da imkânsızdır. Geriye kala kala çeyiz kahyor. Bu konuyu da karşılaştırmalı bir biçimde hazırlamakta olduğumuz "Köy Çeyizi" başlıklı çalışmamızda değereleceğiz. Bu yüzden bu konuya şimdilik kaydıyla değinmeyi gereksiz bulduk. Özellikle türküler gözden geçirilecek olursa, yazımızın başlangıç kesiminde sözünü ettiğimiz gerçekliğin etkilerinin ne denli et budak sardığı kolaylıkla anlaşılır. Genel Karadeniz türkülerinin, yapı yönünden aynı niteliklerini taşımakla beraber bu türküler Anadolu'nun diğer kesimlerinde söylenen mânilerle konuyu işlemek yönünden bir hayli benzerlikler göstermektedir. Bu da köyden kente gidip de orada çeşitli yörelerin insanlarıyla ilişki kuranların köye dönüşlerinde beraberlerinde getirmiş oldukları değişik kültürlerin çözücü etkilerinin nedeni olduğu bir durumdur. Ve başta da belirttiğimiz gibi bu durum da folklorik karşı çalışmakta, folklorik öğeleri sürekli bir çözümlüş, dahası bir yokoluş sürecine itelemektedir. Bu açıdan çeşitli uygarlıkların giriştiği bu kente gözlerimizi yöneltip, şimdilik derleme düzeyinde de kalsa, elimizden geleniyle bu folklorik kaynağının kendiliğinden çözülüp yokolmasını önlemeliyiz. (Burada önlemek değışimi durdurmak anlamında değil de, değışimin etkileri yaygınlaşmazdan folklorik öğeleri toparlamak anlamında kullanılmıştır.)

(1) Akbulut, Ömer. Trabzon Tarihi. Trabzon : İstiklâl Matbaası, 1955.

(2) Yanıkoğlu, Bilâl Aziz. Trabzon ve Yöresinden Derlenmiş Folklorik Malzemeleri. İstanbul, 1943. (Bu yapının sözlüğünde pek çok

Bize gelen B KITAPLAR

- Mehmet Zeki AKDAĞ : "Dar Saat". Şiirler. Hisar Yayınları: 20. P.K. 501, Ankara. 19,5x13,5 boyunda, 85 sayfa, 10 lira.
- Halim UĞURLU : "Gökkuşuğu". Şiirler. Yücel Yayınları Şiir Dizisi: 3. 19,5x13,5 boyunda, 94 sayfa, 6 lira.
- Hamit Z. KOŞAY : "Malazgirt'de Buluşanlar". Türkiyat Mecmuası XVII den ayrı - basım. 24x17 Cm. boyunda, 10 (69. Sf. dan 76. sayfaya kadar) sayfa.
- Hamit Z. KOŞAY : "Türk Dili İle İlgili Prehistorik İzler". Belleten, Cilt XXXVI, Sayı 141 (Ocak 1972) den ayrı - basım. 23,5x16 boyunda, 7 (71. Sf. dan 77. sayfaya kadar) sayfa.

BİZE GELEN PLÂKLAR

- Ahmet BORCAKLI (Tenor) : "Birrer Birer Saydım (Bozlak), Katırcıoğlu (Zeybek)", Arr. Nuri Sami KORAL. Topluluk - Ensemble : Halil Ekseriyet, Flute; Ahmet Oğüt, Obol - Cor Anglais; Semra Özkırıklı, Viola; Enver Kacı, Cello. Türk Ezgileri - Les Chansons Turques - The Turkish Songs - Die Türkische Lieder. AB-1, AB-2; 45 devir. Borcaklı Yayınları, Güz Sokak, 13/4, Kavaklıdere - Ankara.
- Aşık Nesimi ÇİMEN : (Söz, müzik ve okuyan) : "Biz Kimin Aşıklarıyız - Hak Var Adalet Yok". C. P. 1 A - C. P. 1 B (N. Ç. 1 - N. Ç. 2), 45 devir, İMÇ 6. Blok, No: 6422, Unkapanı - İstanbul.
- Aşık Nesimi ÇİMEN : (Söz, müzik ve okuyan) : "Kel Muhtar - Dostlara Selâm". C. P. 2 - A. C. R. 2 B (N. Ç. 3 - N. Ç. 4), 45 devir. İMÇ, 6. Blok, No. 6422, Unkapanı - İstanbul.

Rumca sözcük var.)

(3) Tör, Vedat Nedim. "Bir Milletin Kültür Kişiliğine Folklorun Önemi." Folkloru Doğru. Sayı: 13, Sayfa: 6. Varlık, Sayı: 775 - 776, Nisan - Mayıs 1972.

(4) Bu konuya hazırlamakta olduğumuz "Yapısal Değışim ve Halkbilgisi" başlıklı çalışmamızda ayrıntılı bir biçimde değineceğiz.

(5) Türkçe karşılığını tesbit edemedik.

Rize — Trabzon Yöresi'nde :

Eniştayi Tavana Asma Geleneği**Yazan : Dr. Turgut GÜNAY**

Atatürk Uni. Öğ. Üyesi

İnsan hayatının tabii gereklerinden olan evlenme törenleri ile ilgili pratik ve gelenekler, yurdumuzun sosyo-kültürel bünyesindeki basit farklılıklara yöndeş olarak bugün bölgelere göre kısmi değişiklikler göstermektedir. Ancak, Türk kültürünün tarihi akışını ve geniş alanlar üzerindeki yayılışını göz önünde tutmak suretiyle yapılan araştırma ve incelemeler, söz konusu pratik ve geleneklerin büyük bir kısmını Anadolu dışındaki Türk yurtlarında yaşayan varyantlarıyla birleştirmemize ve bir bütün olarak Türk töre birliği dönemine dek indirmemize imkân vermektedir.

Bunlardan biri olan ve Rize-Trabzon yöresindeki çeşitli yerleşme merkezlerinde oldukça yaygın bir eğilime bağlı olarak yaşanan *eniştayi tavana asma geleneği*'nin mahiyeti şöyledir :

Düğünden yedi gün sonra, gelinin güveyle birlikte baba ocağına dönmesi üzerine "yedi" adı verilen bir tören düzenlenir. Törene kız tarafının daha çok yeni kurşaktan yakınları ve bazen de güveyin arkadaşları çağrılır. Özel yemek ve tatlıların yer aldığı akşam yemeğinden bir süre sonra, gelinin genç akrabaları tarafından yakalanan güveyi kalın bir iple ayaklarından bağlanır ve tavan kirişinden sarkıtılan ipin çekilip bırakılmasıyla başı aşağıda olmak üzere boşlukta hareket etmeğe başlar. Bu arada, bir takım gemici ünlemlerine bağlanan ve aşağıda örnekleri verilen mâni kuruluşlu türküler söylenir :

*Eniştayi astiler
Kuri gürgen dalına
Kaynanasi yok midur
Gelsun baksun halına
Helessa, helessa!*

*Aldum bir okka tütün
Koydum oni havana
Eniştemin ayagi
Hemen çıktı tavana
Helessa, helessa!*

Bu sırada, gelin anası damadını asılı kalmaktan kurtarabilmek için fidye kabilinden, fındık, ceviz v.b. çerezlerle mevsimlik meyveleri sofraya dizmekle meşguldür. Çerez sofrasının istenildiği biçimde donatılması, güveyin serbest bırakılması için şarttır; ancak, ayna, tarak, mendil, çakı vb. armağanlık eşyaların da istekler arasında yer aldığı sıkça görülür.

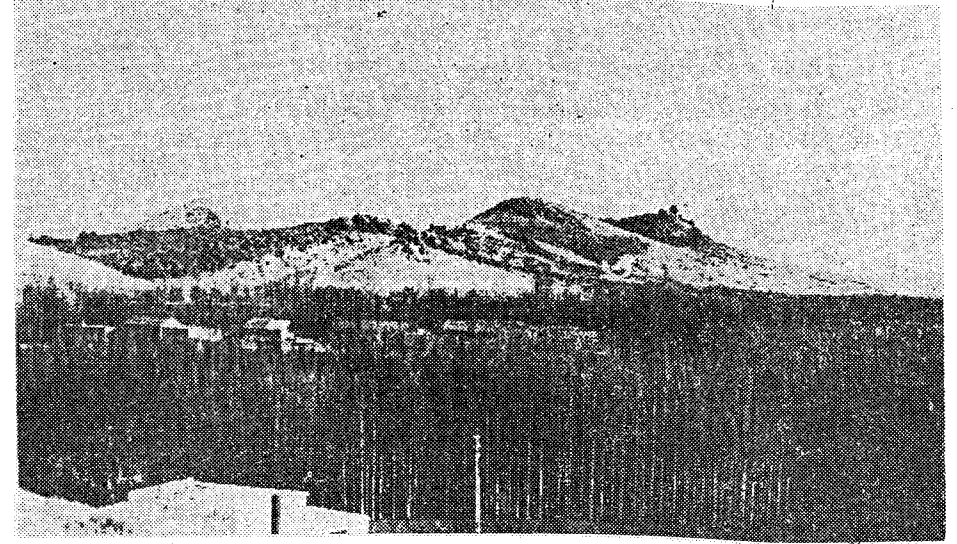
Kaynağını oldukça eski dönemlerden aldığımız sandığımız bu gelenek, bugün Oğuz illerinde olduğu kadar Kıpçak illerinde de canlılığını koruyan *güveye eziyet çekirtme töresi*'nin ilgi çekici bir varyantını teşkil etmektedir. Bugünkü Başkurt Türkleri arasında geçerli "kiyev örlükten ötmes" (güveyi tavandaki kiriş hizasından öteye geçemez) yasası (*) ile anlamlı bir bağdaşma içerisinde görünen gelenek, Rize-Trabzon yöresinin etnik karakteri hakkında fikir verebilecek bir olgu niteliğini de taşımaktadır.

(*) Bkz. Abdülkadir İnan, Makaleler ve İncelemeler, "Güvey", Ankara 1968, T.T.K. yay. (s. 335).

Malatya Efsaneleri :

Gelin Kayası (Gelincik Kayaları)

Yazan : Ahmet ŞENTÜRK

Bahçebaşı'ndaki Gelin Kayası (Gelincik Kayaları)'nın tarihi Aslantepe'den çekilen fotoğrafı

Gelin Kayası ve Gelincik Kayaları adlarıyla anılan kayalıklar, Bahçebaşı (Orburzu) kasabasında bulunan tarihi Aslantepe'nin doğusunda, tahminen üç kilometre uzaktadır. Malatya'da ilk yerleşme yerinin Aslantepe olduğu üzerinde bütün tarihçiler birleşmektedir. M. Ö. 5000 yıllarında kurulduğu sanılan bu ilk devletin doğu-batı doğrultulu, uzunca bir tepe üzerinde sıralanmış irili ufaklı, acaip şekilli kayaların karşısına düşen Aslantepe'de hüküm sürdüğü bilinmiyor. Kayalık gerçekten ilgi çekicidir. Efsaneyi bilen birinin Aslantepe'de durup bu kayalıklara baktığı zaman etkilenmesine imkân yoktur. Aslında bu efsane, tarihi çok gerilerde giden Aslantepe ve yöresi için hiç yadigarlanmıyor.

Kayalar tıpkı bir gelin alayını andırıyor. Tarihin akışı içinde devir ve mekân önemli olmayabilir. Bahçebaşı'nda vaktiyle kurulup yıkılmış bir devletin hudutları içinde yaşadığı veya yaşanmadığı bilinmeyen fakat, orijinal efsanelerde anlatılan konuların bizlerden önce gelip gidenlerin duyuş ve düşüncülerini günümüze kadar yansıtmış olmaları dikkatimizi çekmektedir.

Efsaneleri gerçek hayatla bağdaştırılamasa bile derin bir hayat felsefesi taşımaları nedeniyle bir kenara itmek milli kültür ve felsefemize yabancı kalmak demektir.

*

Vaktiyle Aslantepe'de yaşayan yoksul bir kadının çok güzel kızına komşu ülkelerden bir devlet kiralının büyük oğlu aşık olur. Kral oğlunu fikrinden caydırmak için çalışır, durur. Oğlu ısrar eder, Kral istemeye, istemeye, peki, der. Her iki ülkede kırk gün kırk gece süren düğünler yapılır. Kırkinci günü büyük bir gelin alayı Aslantepe etrafında gözüktür. Çok geçmeden gelini alıp doğruya doğru yürüyüşe geçer. Gelin alayı, bugün Gelin Kayası denilen yere gelir gelmez yürüyüşünü yavaşlatır ve az sonra da olduğu yerde durur. Herkes ne olduğunu merak edip dururken iki atlı Aslantepe'ye doğru koşarlar. Gelin, çeyizi arasında bulunan oklavayı (Bazı söylentilere göre süpürgeyi) annesinin evinde unuttuğunu fark ettiğini söyler. İlgililere durumu anlatarak hemen getirilmesini ister.

Gelin alayının olduğu yerde mihlanıp kaldığını ve iki atlının dörtlü Aslantepe

Ermenek'ten Sayışmacalar ve Tekerlemeler

Derleyen : Bülent VARLIK

- 1 — Armudu kestim
Tavana astım
Şıp dedi düştü
Kargalar uçtu
Annem yoğurt getirdi

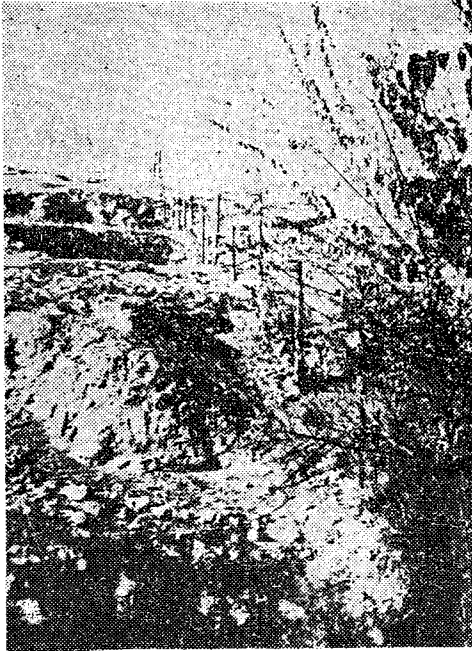
yönüne doğru geldiğini gören kızın annesi telâşa kapılır. Atlılar doğru kadının evine gelirler. Oklavayı (süpürgeyi) isterler.

Kadın olup bitenlere üzülür. Oklavayı atlılara teslim eder ama bir taraftan da : "Gelinlik tacınla, gelinlik elbisenle, aske-rinle, alayınla taş kesilesin" der ve beddua-sı o anda kabul olur.

Koca gelin alayı insanıyla, hayvanıyla birlikte taş kesilir.

Gelin Kayası (Gelincik Kayaları) böylelikle meydana gelmiş olur.

Anadolu'nun hemen her yanı böyle taş kesilmiş Gelin Kayaları ile doludur. Hepsinin de ayrı bir efsanesi vardır.

Tarihi Aslantepeden bir görünüm
(Kazı yapılan alan telörgü içine alınmıştır)

- Kedi burnunu batırdı
O kediyi ne yapmalı
Minareden atmalı
Minarede kuş var
Kanadında gümüş var
Eniştemin cebinde
Türlü türlü yemiş var
- 2 — Allah adıyla başlayalım
Şeytanı taşlayalım
Bircik
İkicik
Üççük
Dörtçük
Beşçik
Altıçık
Yediciçik
Sekizciçik
Dokuzcuk
Oncuk
Ciciliği boncuk
- 3 — Çan çan çikolata
Hani bana limonata
Limonata bitti
Hanım kızı gitti
Nereye gitti
İstanbul'a gitti
İstanbul'da ne yapacak
Terlik pabuç alacak
Terliği pabucu ne yapacak
Düğünlerde bayramlarda
Şingir mıngır giyecek
- 4 — İncirlerim döküldü toplayamadım
O küçük
Bu küçük
Sen oyundan
Çık
- 5 — İn min
Ucu din
Fırfır atan
Sinek satan
Tan, tun, fin.

(Derlenenin adı : Cengiz Varlık. Derlenenin yaşı : 7. Tahsil Durumu : İlkokula gidiyor. Derleme yeri ve yılı : Ermenek, 1971).

Ardahan'da Yağmur Duası

Yazan : M. Adil ÖZDER

Ardahan ovasının kuzey bitiminde, Şavşat - Ardahan arasındaki 2800 m.lik Sahara Dağı'nın güney yamaçları dibinde başlayan düzlükte Ardahan'ın Değirmenli köyü vardır. Buradan Ardahan'a uzayan ova yolunun iki yanına serpilmiş Sulakyurt köyünün doğusuna kıvrılmış Sahara kolundan bir tepe de halk arasında Ziyaret dağı adıyla anılır. Eski savaşların, kurgınların birkaçına tanık olmalı ki, bu dağ türlü dileklerin yapılip adak kurbanlarının kesildiği kutlu bir yer sayılmıştır. Çevre halkı, bu tepedeki eski mezarlar arasında adsız bir "veli"nin yatırımı da belirli durumuyla bilir; başında mumlar yandığına inanır.

1967'nin 10 Temmuz günüydü. Prof. İhan Başgöz'le birlikte Kars - Ardahan - Posof arasında bir folklor araştırma gezisi yapmıştık. O gün Ardahan'da tanıştığımız 1920 doğumlu Cafer Karabağ, bizi ısrarla Sulakyurt köyüne davet edince gittik. Karabağ, evinde ikramlarını yaptıktan sonra, ricamız üzerine Ziyaret dağı ve Yağmur duası üzerine bize birtakım çevre bilgileri aktardı :

"...Yirmi sene kadar önce, kurak bir Haziran ayı ekinlerimiz çok sıkılmıştı. Köyümüz imamının kayınpederi Könk'ü Recep hocayı köyünden yağmur duası için buraya getirdik. İlk gün yağmur duasına çıkılırken hoca, köyden yanına büyük kimseleri almadı; birkaç çocukla duaya gitti, ziyarette dua etti, ağladı; o gün yağmur yağmadı. Ertesi günü, koyun - kuzu ve sabi çocukları aldılar. Çıktık yağmur duasına yine Ziyaret dağına. Çocuklar az, büyükler çoktu. Giderken su, ekmek, kazan ve kurbanlık hayvanlar götürmüştük. Hoca, koyun sürüsü ziyaretin bir tarafında, kuzular öbür tarafta, biraz uzaklarda duracak dedi. Gökyüzü açıldı. Götürdüğümüz dört sığırla üç koyunu orada kurban ettiler. Dua yaptı hoca. Duada ayakta durmuştuk; ellerimiz de aşağıya asıktı. Bizimle beraber çocuklar da âmin dedi. Az sonra hoca işaret verdi; koyunlar, kuzular birer yandan geldi, kuzular meleşti. O anda kible tarafından küçük bir bulut çıktı, Kurbanlar kesilene kadar bulut büyüdü, sonra

da bol yağmur yağdı.."

"...Bir de, Seferberlikte - 1914 - 18 savaşı - Sahara dağından Ardahan'a, Ruslar üzerine bizimkiler hücum etmişler. Bu hücumda Ardahan - Sarzep (Salakyurt) arasında bizden çok şehit düşenler olmuş. Bazı - bir, o şehitlerin yattığı yere de yağmur duası için giderler. Bazı kazalardan kurtulanlar da adak kurbanlarını Ziyaret - tepe' de keserler. Adak için niyet ederler, rüya yatarlar; ertesi günü de Ziyaret'e çıkar kurban keserler. Kadınlar da gider o Ziyaret'e".

Cafer Karabağ'a, bir de "Kodu Gelin" hakkında bildikleri olup olmadığını sorduk. "Var ya!.. Onun da yağmur istemeğe çakar çocuklar" diyerek anlatmağa başladı :

"Süpürgeyi bezerler, çocuk gibi yaparlar. Buna "Kodu" derler. Her renkte elbisesi olur. Kız - erkek birlikte kapı kapı gezdirirler. Arada bir de hep bir ağızdan :

*Kodu-koduyu gördün mi
Kodu'ya selâm verdin mi
Kadı Allahdan ne ister
Bir sulı yağmur ister
Yağış yağsın göl olsun
Anbarımız dol'olsun
Kuyular sileli olsun, (1)*

Dolaştıkları evler, çocuklara un, yağ verir, kodu'ya da su serperler. Çocuklar, topladıklarını birlikte yerler".

★

Bir takım türkü ve deyişler de bilen Karabağ, "dur, unuttuk" deyip sözlerini şunlarla bitirdi : "Yağmur ki yağdı, köyde Recep Hoca namazdan sonra camide şu beyitleri okudu; (Karabağ, bunu özel bir hava ile söyledi) :

*Arıya arıya bulsam izini
İzinin tozuna sürsem yüzümü
Hak nasip eylese görsem yüzünü
Ya Muhammed canım arzular seni,
Bir mübarek sefer olsa da gitsem
Kâbe yollarında kumlara batsam
Mübarek cemaletin düşümde görsem
Ya Muhammed canım arzular seni.*

*Hani Ali, Hasan, Hüseyin handa?
Aşkı bu gönümde, muhabbet canda*

İlaç Yapımı ve Kullanımı Üzerine Bir Araştırma

Yazan : Ecz. Ayşegül DEMİRHAN

1972 yılı sonbaharında İzmir, Efes ve Bergama'da Halk Hekimliği ile ilgili araştırmalar yaparken İzmir'in Urla kazasına da uğradık ve o bölgenin yerlilerinden (x) ilaç kullanımı ve yapımı ile ilgili bilgiler derlemeğe çalıştık. Ayrıca ilkel ilaç kullanımını ve yapımının bugünkü tıpla bağlantısını araştırarak bazı sonuçlara vardık.

Urla Kazasında Halk İlaçlarının Yapımı ve Kullanımı

Verem Hastalığına : Pelin otu (*Herba Absinthii*), dilim dilim kesilmiş limon ve bir miktar şeker ile birlikte cam bir kavanozda bekletilir. Meydana gelen sudan sabahları aç karnına birer fincan içilir. Özellikle tüberkülozlu hastalar kullandığı gibi, iştah açıcı olarak da halk arasında yeri vardır. Pelin otu, bileşiminde *absinthin* denen bir acı madde bulunduğundan dolayı, bugünkü tıpta da iştah açıcı olarak infüzyon hâlinde kullanılmaktadır (2).

Boğaz Şişi ve Ağrısına : Papatya (*Flos Chamomillae Vulgaris*) ve Gülhatmi (*Flores Alceae*), birarada kaynatılır ve elde edilen su ile boğaz gargarası yapılır. Gerek papatyanın ve gerekse gülhatminin bileşiminde *musilâj* denen yumuşatıcı bir madde vardır (3).

İshale : a) Bir miktar kahve (*Semen Coffeae*), koruk suyu ile karıştırılarak hastaya verilir. Kahvenin bileşiminde %4.6 oranında tanen maddesi bulunur (8). *Tanen astrenjan olduğundan diyarede kabız etki yapar* (4).

b) Yine ishal giderici olarak bir miktar çay (*Folium Theae*), toz halinde yutulur. Tanen maddesi, çayda da vardır, bu yüzden tedavi alanında kabız olarak infüzyon

Yarın mahşer günü Hak divanında
Ya Muhammed canım arzular seni.

Recep medh eyledi seni dillerde
Seviliş durursun hep gönüllerde
Ağlaya ağlaya gurbet ellerde
Ya Muhammed canım arzular seni.

(1) Kuyu : Tahıl kuyusu; "sileli": ağzına kadar dolu demektir.

halinde kullanılır (1).

Kabızlığa karşı : Sinameki (*Cassia Augustifolia*) döğülür ve gece yatarken hastaya bir kaşık verilir. Sinamekinin *ishal yapıcı etkisi, taşıdığı antrakinin türevi maddelerden ileri gelir* (5).

Boğmacaya : Boğmacalı çocuğa siyah eşek sütü (*The Milk of Ass*) içirilir. Her ne kadar literatürde eşek sütünün boğmacaya iyi geldiği hakkında bir kayıt yoksa da bu sütün diğer sütlerle ve hatta anne sütüne nazaran daha çok laktöz ve protein taşınması, küçük çocukların gelişiminde etki sağlamaktadır (6). Ayrıca sütünden faydalanılacak eşiğin siyah olmasına dikkat edilir ki bu da halkın batıl bir inanışdır.

Öksürüğe : Bir bardak ıhlamur (*Flos Tiliae*) a bir bardak bal konur ve geceleri yatarken hastaya verilir. Ihlamur, bugünkü tıpta da terletici (*sudorifik*) ve göğüs yumuşatıcı (*emolliyan*) olarak kullanılmaktadır (2).

Göz kanlanması : a) Çay banyosu yapılır.

b) Haşlanmış yumurtanın beyazı göz kapağına bağlanır.

Kırılıp incinmeye : a) Soğan (*Allium cepa L.*), tuz ile birlikte dövülür ve incinen yere sarılır. Ayrıca soğan, halk arasında, *haricen, cerahat toplayıcı olarak pişmiş halde çibanan üstüne de sarılmaktadır* (1).

b) Ekmek içi, şekerle birlikte ağızda yutulacak kıvama gelene kadar çiğnenir, sonra ezilmiş kısıma sarılır.

Bayılmaya karşı : Soğan koklatılır.

Kanamaya karşı : Kanayan yere beyaz peynir basılır.

İltihaba : a) Yumurta, beyaz sabun renesi ve bir miktar şekerle beraber çırpılır ve dolama olan yere sarılır. Buna Urla'da *Yumurta Merhemi* derler.

b) Zeyin pişirilir, iltihaba sürülürse patlayıcı etki yapar.

c) Pekmez ve un karışımı, iltihaplı yere sürülür.

Tansiyon yüksekliğine . Zeytin yaprağı

kuşdili (*Rosmarinus officinalis L.*) ile beraber kaynatılır. Kaynamış sudan sabahları birer bardak içilir. T. Baytop (1), zeytin yaprağının halk arasında, infüzyon ya da hülâsa halinde *tansiyon düşürücü olarak kullanıldığını belirtmektedir* (1).

Karın ağrısına : Soğan (*Allium cepa L.*), baş tarafından ikiye bölünüp karna konur.

Baş ağrısına : Patates, halka halka kesilir, üzerine kahve ekilir, şakak ve alna sıkıca bağlanır.

Şeker hastalığına : Bir demet maydanoz (*Petroselinum sativum Hoffm.*) un suyu ezilerek çıkarılır ve hastaya içirilirse kan şekerini düşürücü etki yapar.

Zatiürrieye : Yeni tüylenmiş küçük piliç, ikiye bölünüp sıcaklığını kaybetmeden iki ciğerin üzerine konur.

Saç bitine karşı : Sürur, zeytinyağı ile karıştırılarak başa sürülürse bitleri öldürücü etki yapar. Bileşimi kırmızı civa oksit olan sürurun *dezenfektan etkisi proteinleri çöktürme yeteneğinden ileri gelmektedir* (7).

Kabakulağa : Tencere karası, kabakulak şişinin üstüne istavroz şeklinde sürülür. Urla halkının inancına göre, bu iş akşam karanlığında yapılmalı ve tencere, bir kimmeden miras kalmış olmalıdır.

Sonuç :

Urla kazası halk ilaçlarından birçoğu, modern tıpta da aynı gaye ile kullanılmaktadır. Yalnız halkın bu ilaç terkiplerini hazırlama ve kullanma şekilleri, bugünkü tıp ve eczacılıktan tamamen farklı olup ilkel usullere dayanmaktadır.

(*) Urla Kazası halk ilaçları ile ilgili folklorik bilgileri, Suat Akdaş'dan derledik. Kendisi bu ilaçları ninelerinden derledilerinden oral tradisyon (ağızdan nakil) yolu ile öğrenmiştir.

Literatür :

(2) Baytop, Turhan. 1971. Farmakognozi Ders Kitabı (II). Eczacılık Fakültesi. Yayın No. 12. Baha Mat, İstanbul, 1 — 365.

(3) Çelebioğlu, Sarım. 1963. Farmakognozi Repetitorium, Çelikkilt Mat. İstanbul.

(8) Velicangil, Sıtkı. 1965. Koruyucu Hekimlik ve Halk Sağlığı, Kutulmuş Mat, İstanbul.

(4) Güven, Kasım Cemal. 1971. Tıbbi For-

müller (Spesialiteler Dahil) Hüsniyatı Mat, İstanbul.

(1) Baytop, Turhan. (1963). Türkiye'nin Tıbbi ve Zehirli Bitkileri I. Ü. Yayın. No. 1039. Tıp. Fak. No. 59, İsmail Akgün Mat, İstanbul, 1 — 499.

(5) Hooper, Patricia. A. and B. E. Leonard. 1965. Pharmacological properties of Some West Indian Medicinal Plants. Journal of Pharmacy and Pharmacology, 17: 98 — 107.

(6) Kiermer, F. 1968. Handbuch der Lebensmittelchemie (Tierische Lebensmittel) (Milch, Butter, Kase, Dritter Band, Teil III/I), New York.

(7) Royuncuoğlu, Hikmet. 1969. Farmakoloji Dersleri (I). I. Ü. Tıp Fak. Yayın. No. 74, Sermet Mat. İstanbul, 1 — 355.

SAYIN ABONE VE OKUYUCULARIMIZA

283 numaralı, Şubat 1973 tarihli bu sayımızla 14. cildimizin 13. sayısı da çıkmış olmaktadır. 5 ay sonra 288. sayımız da Temmuz 1973 te çıktığı zaman 14. cildimiz ve 24. yayın yılımız tamamlanmış olacaktır.

Dergimiz, en zor günlerini yaşamaktadır. Milli Eğitim Bakanlığının Yayınlar Müdürlüğü'nün aboneleri ödenek nedeniyle hemen hemen tamamen kesilmiş, çok az bir seviyeye indirilen bölümü de tanesi, 70, yıllık abonesi 840 kuruştan ahamaya başlamıştır. Teraziye vurursak bu miktar bir sayının kâğıt karşılığını bile koruyacak durumda değildir.

I. Erim Hükümeti'nin yayımladığı bir genelge üzerine Devlet Bankaları da reklâm bedellerini tasarruf gerekçesiyle 1971 den itibaren ya kesmiş, ya da güllünç bir seviyeye, yılda 375 liraya kadar indirmiştir. Basın Hân Kurumu ise fikir, sanat ve edebiyat dergileri ödeneğini tamamen kesmiştir. Sayısı 425 kuruşa çıkan dergimizin maliyetini ancak diğer reklâmlarla 210—220 kuruşa kadar indirebilmekteyiz. Durumun takdirini sizlere bırakıyoruz.

Bu hal karşısında bütün umudumuz, abonelerimizin toplanan ve pek çoğunun da 282. sayımızda sona eren abonelerini biran evvel adresimize lütfetmeleridir. Destegimiz ancak abonelerimizdir.

Saygılarımızla...

T.F.A.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

ŞUBAT 1973 - sayı 283 -

İşin Kolayı

- III -

Yazan : Hikmet DİZDAROĞLU

11. Sümmani'nin "fayda ne" redifli bir parçası vardır. Bu parça kimi kaynaklarda 4 (33), kimi kaynaklarda 5 (34), kimi kaynaklarda 6 (35) dörtlüktür.

Mutluay'ın bu parçayı Haşim Nezihî Okay'dan aldığı anlaşılıyor. Ancak, adını andığımız üç kaynakta redifler "fayda ne" olduğu halde, Mutluay, bunu "ne fayda" biçimine çevirmiştir (s. 313).

Yanlış ya da eksik bir metni düzeltme hakkı, o metni yayımlayana tanınmıştır; ama, doğru metni değiştirme diye bir kural yoktur.

Ayrıca, ilk dörtlüğün :

Devir eyle gönlün dört köşesini

dizesindeki "Devir" sözcüğü, Nesip Yağmurdereli ve Haşim Nezihî Okay'da "Demir" dir. Mehmet Kardeş'te ise "Temiz"dir. Doğrusu da budur. Çünkü,

Devir eyle gönlün dört köşesini

Ya da :

Demir eyle gönlün dört köşesini

dizelerinin bir anlamı yoktur. Anlam bakımından doğrusu, Mehmet Kardeş'in verdiği metindir :

Temiz eyle gönlün dört köşesini

12. Sümmani'nin "olmaz" redifli destanın iki ayrı yayımı bulunmaktadır. Biri Nesip Yağmurdereli'nindir ve 10 dörtlüktür (36). Öbürü, Haşim Nezihî Okay'ındır ve 11 dörtlüktür (37).

Mutluay, Haşim Nezihî Okay'dan aktarmış ve iki dörtlüğünü atlamıştır (s. 315 - 316). Bir antoloji düzenleyicisinin, özellikle tarihsel nitelikte bir antolojide, istediği dörtlükleri çıkarmak yetkisi olduğunu kabul etmek, bilmem hangi bilimsel yöntemle açıklanabilir ?

13. Huzûri'nin "Ters Öğüt Destanı" 16 dörtlüktür (38). Mutluay'da ise bu destan 9 dörtlüğe indirilmiştir ve "Bir destanın vardır zamana uygun" biçimine dönüştürülmüş, ozanın koyduğu başlık değiştirilerek verilmiştir.

Yazımın 8. ve 12. maddelerdeki durumla burada da karşılaşılıyor. Mutluay, şiirlere istediği gibi "tesahup etmekte", istediği dörtlükleri, istediği zaman çıkarmaktadır! Bu davranışının dayanağını anlamak zordur.

14. Huzûri'den alınan bir koşmanın ikinci dörtlüğünün üçüncü dizesi unutulmuştur (s. 333). Dize şudur :

Belâdan hoşlanır bahtiyarız biz (39)

15. Huzûri'den aktarılan :

Yedirmek, içirmek, külfet namına

dizesi yanlıştır (s. 334). Doğrusunu veriyoruz :

Yedirmek, içirmek, ülfet namına (40)

16. Huzûri'nin "Dedim - Dedi"li semaisinin aslı 7 dörtlüktür (41). Mutluay, 8, 12 ve 13. maddelerde anılan tutumunu sürdürerek, semainin ikinci ve üçüncü dörtlüklerini "saf dışı" bırakmıştır (s. 335).

Aynı parçanın Mutluay yayımındaki üçüncü dörtlüğü şöyledir :

Dedi yok sanma ikramım

Bu dizedeki "ikramım" sözcüğü yanlıştır, doğrusu "ikrarım" dır (42).

3. TUTARSIZLIKLAR VE ÇELİŞKİLER

Tutarlılık, yazma kurallarının başlıca ilkesidir. Özellikle bilimsel bir yapıtta, tutarlılık ve yöntem birliği, başta gelen bir ögedir. *Türk Halk Şiiri Antolojisi*'ni bu yönden incelediğimizde, birçok tutarsızlıklar ve çelişkilerle karşılaşılıyor. Bunların tümüne değil, bir kısmına değineceğiz.

1. Metinlerde geçen sözcüklerden, anlamları açıklanması gerekenler dipnotlarında gösterilmiş, ancak bundan belirli bir ilkeye bağlanılmamıştır.

Tutarsızlıklar şöyle özetlenebilir :

a) Aynı sözcük birkaç metinde geçtiği halde, birinde anlamı veriliyor, öbürlerinde gerekli görülüyor. Bu durumda okur, anlamını bilmediği sözcüğün karşılığını nasıl bulacaktır?.

b) Aynı sözcüğün geçtiği ilk metinde anlamının verilmemesi, daha sonraki metinde açıklandığı oluyor. Örneğin, Öksüz Aşık'ın 57 ve 59. sayfalardaki şiirlerinde geçen "eydür" sözcüğünün açıklanmasına bu sayfaların dipnotlarında rastlamıyoruz. Bu sözcüğün ne demek olduğunu okur ancak 77. sayfanın dipnotunda bulabiliyor!

c) Kimi sözcüklerin bütün anlamları sıralanmış, fakat metinde hangisinin geçerli olduğu belirtilmemiştir.

Örneğin, Kul Mehmet'in bir şiirinde geçen "ayn" sözcüğü sadece "göz" anlamında kullanıldığı halde, buna "çeşme, kaynak" karşılıkları da eklenmiş ki (s. 77) metinle hiç bir ilgileri yok!

Yine Kul Mehmet'in :

Her demimiz bile demdir bize gel

dizesindeki "dem" sözcüğü için şu karşılıklar verilmiş : "Zaman, an; şarap, içki; nefes" (s. 78). Bunlar doğru, ama metinde hangi anlam geçerli?

Oysa, bu tür yapıtlarda uygulanan üç yöntem vardır :

— Sözcükler, her geçtiği yerde, dipnotlarında açıklanır.

— Anlamı bilinmeyen sözcüğün ilk geçtiği yerde karşılığı verilir, ondan sonraki kullanımlarında, ilk geçtiği yere gönderme yapılır.

— Kitabın sonuna bir sözlük eklenir ve orada, sözcüklerin metinde geçerli anlamı verilir.

Bu üç yöntemden biri uygulanmazsa, okur, başka sözlüklere baş vurmaya zorunda kalır ki, bu yükü okura aktarmak doğru bir tutum olmasa gerek.

2. Aynı sözcüğün iki ayrı yazılışla kar-

şılaşıyoruz: Bir yerde Kerem Han (s. 110); bir başka yerde Keremhan (s. 112). "Han" sözcüğü san sıfatıdır, ayrı yazılması gerekir. Bu bakımdan doğrusu "Kerem Han" dır.

3. Aynı sözcüğe, aynı anlamlarda kullanıldığı halde, değişik karşılıklar verildiğini görüyoruz.

Öksüz Aşık'ın, Tuna nehri için söylediği:

Tazelenip akar yeğindir cüşu

dizesindeki "yeğîn" sözcüğü "bereketli, feyizli, hızlı" olarak karşılandığı halde (s. 61), aynı sözcük, Köroğlu'nun bir şiirinin:

Gördüm hasmın yeğîn oldu

dizesinde geçince, "çok, bol, süratli, şiddetli" (s. 97) anlamlarına kayıveriyor!

Oysa, her iki metinde de "yeğîn" sözcüğünün anlamında bir ayrım yoktur.

(Devam edecek)

(33) Nesip Yağmurdereli, a.g.y., s. 130 - 131, no. 15.

(34) Haşim Nezihî Okay, Sümmani - Hayat ve Şiirleri, İstanbul, 1948, s. 22-23, no. 6.

(35) Mehmet Kardeş, a.g.y., s. 17 (Bu kaynaktaki metin çok değişiktir).

(36) Nesip Yağmurdereli, a.g.y., s. 123 - 124, no. 10.

(37) Haşim Nezihî Okay, a.g.y., s. 86 - 88, no. 93.

(38) Hikmet Dizdaroğlu, Yusufeli Huzûri, Ankara, 1949, s. 63 - 65, no. 1.

(39) Hikmet Dizdaroğlu, a. g. y., s. 153, no. 105.

(40) Hikmet Dizdaroğlu, a.g.y., s. 117.

(41) Hikmet Dizdaroğlu, a.g.y., s. 161 - 162, no. 119.

(42) Hikmet Dizdaroğlu, a.g.y., s. 162.

Yıllık abonesi : 25,
altı aylık abonesi : 15
liradır.
Yurt dışı senelik abone :
\$ 4, f 1.5, DM 12

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Basılmayan yazılar istenince geri gönderilir.
Dizgi ve baskı:
Halk Matbaası
İstanbul

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul , Tel: 22 49 74

TÜRK FOLKLOR/HALKBİLGİSİ DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

Cirit Oyunu

Yazan : İhsan HİNÇER

Cirit, bir diğer deyimle Çavgan, Türklerin yüzyıllardan beri oynadıkları bir ata oyunudur. Türkler, Orta Asya'dan Anadolu'ya bu atlı oyunu da dolu dizgin beraberlerinde getirmişlerdir. Türkler için at, mu-kaddes ve vaz geçilmez bir unsurdur. At sırtında doğar, at sırtında büyür, at sırtında savaşır, at sırtında ölürlerdi. At sütü bizim Türklerin yegâne içkisi idi.

Türklerin ata verdikleri değeri, binicilikteki ustalığını ve vuruculuğunun erişilmezliğini Arap bilginlerinden Mahmut El-Câhız, "Menakıb'ül-Cünd'el-Hilâfe ve Fazilet'ül-Etrâk (Hilâfet Ordusunun Menkubeleri)" adlı eserinde Türklerin Faziletleri bölümünde (Sf. 61 - 93) uzun uzun yazar.

M. Zeki Pakalın, "Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü"nde (Cilt I, Sf. 295 - 297) Cirit Oyunu hakkında ince ayrıntılarına kadar bilgi verir.

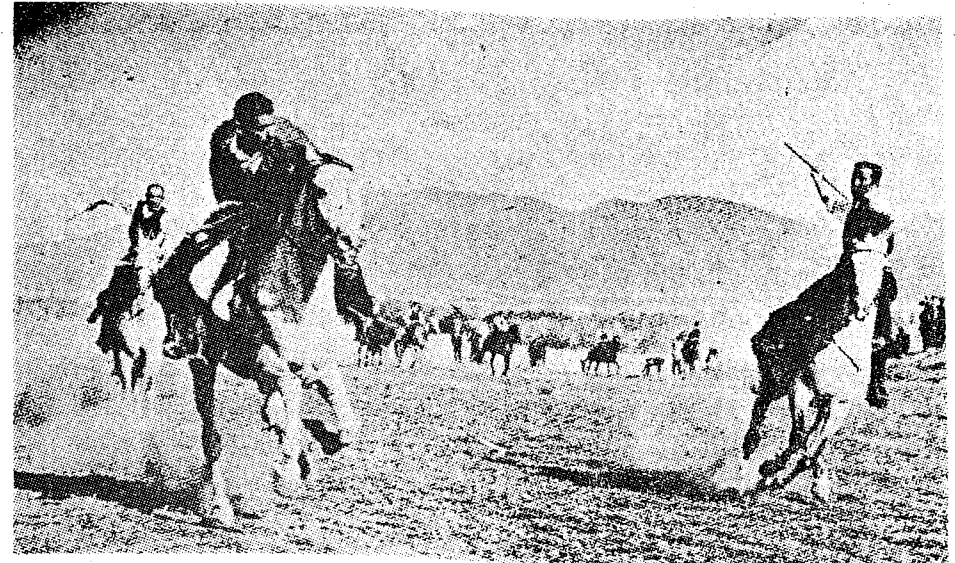
Cirit Oyunu, Türklerin en büyük tören ve sportif oyunu idi. Daha sonra 16. yüzyılda Osmanlı Türkleri tarafından bir Savaş Oyunu olarak kabul edildi. 19. yüzyılda bütün Osmanlı ülkesi ve saraylarının en büyük gösteri sporu ve oyunu oldu. Cirit, aynı zaman tehlikeli bir oyun olduğundan 1826 yılında II. Mahmut tarafından yasak edildi. Fakat daha sonra yine Osmanlı Ülkesi'nin başta gelen meydan ve savaş oyunu olarak her tarafa yayıldı.

★

Cirit Oyunu, daha 40-50 yıl öncesine değin Anadolu'da yaygın bir oyun olduğu halde son yıllarda sadece Balıkesir, Söğüt, Konya, Kars, Erzurum ve Bayburt yörelerinde yaşamaya devam etti. 20 - 25 yıldan beri Konya ve Balıkesir'de tarihe karıştı. Buna rağmen halen Anadolu'nun hemen

9—10 Eylül 1972 de Konya'da yapılan Cirit Oyunları Şenliği'nde Bayburt ve Erzurum Takımları

Erzurum'da yapılan bir Cirit Oyunu sırasında bir oyuncu ciritini savururken görülüyor..

her köşesinde düğünlerde ve bayramlarda köy delikanlıları ve kasaba halkı Cirit Oyunu'nu oynamaktadır. Büyük şehirlerimizde karşı köy ve kasabalarımızda yaşamaktadır. Sinop köylerinden Gaziantep'e, Bursa'dan Antalya'ya kadar Doğu, Batı, Güney ve Kuzey Anadolu'da köylerimizin güreşle beraber başlıca yiğitlik ve savaş oyununu teşkil etmektedir. Halkın ilgisini çekmek için cirit meydanında davullar ve zurnalar çalınır. Ayrıca Yurd dışı İran, Afganistan ve Türkistan Türkleri ile Türklerle meskûn diğer Asya yörelerinde de hâlâ canlılığını ve geleneğini sürdürmektedir.

Her yıl Ertuğrul Gazi Törenleri dolayısıyla eylül aylarının ikinci pazar günleri Söğüt'te, çeşitli şenlikler vesilesiyle de Erzurum, Kars ve Bayburt dolaylarında oynanmaktadır.

Geçen yıl 1972 yılı eylül ayında Konya Turizm Derneği'nin teşebbüsüyle Konya'da bir Cirit Oyunları Şenliği düzenlenmiş, bu şenliğe Erzurum ve Bayburt Cirit Takımları katılmış ve büyük başarı sağlanmıştır. Cirit Oyunu Konya'da yeniden geleneksel olarak canlandırılmaya çalışılmaktadır.

★

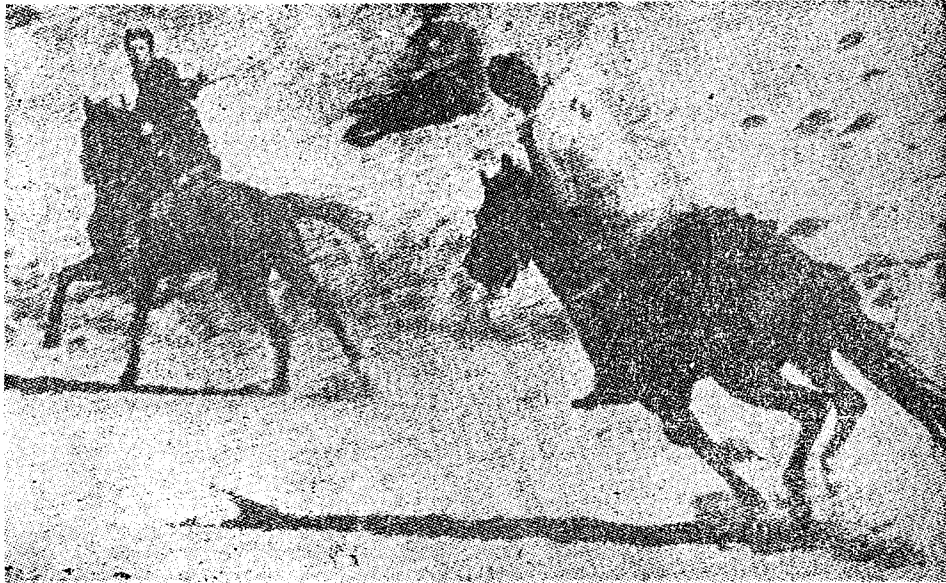
Cirit Oyunu'nda iki takım bulunur. Bu takımlar 70 ilâ 120 metre genişliğindeki bir alanda karşılıklı olarak alanın en gerisinde 6 şar, 8 er veya 12 şer kişi olarak dizilirler. Ciritçiler bölgesel giyimleriyle atlarına biner. Sağ ellerine atacakları ilk ciriti, diğer ellerine de yedek ve yetecek miktarda cirit alırlar. İki tarafın birinden bir atlı öne fırlar, karşı dizinin önüne 30 - 40 metre kadar yaklaşır. Karşı tarafın oyuncularından birisinin adımla seslenerek meydana davet eder. Sağ elindeki ciriti ona doğru savurur, sonra geri döner, atını kendi dizisine doğru mahmuzlar. Karşı tarafın davet edilen oyuncusu hızla onu takip eder, elindeki ciriti geri dönüp kaçan karşı taraf elemanına fırlatır. Bu kez ilk oyuncunun çıktığı sıradan diğer bir ciritçi onu karşılar. İkinci diziden çıkan, sırasındaki yerini almak için süratle yerine dönmeye çalışır. Bu defa rakibi onu kovalar ve ciritini atar. Oyun böylece sürer. Cirit isabet ettiren ciritçi takımına bir sayı kazandırır. Eğer ciritçi attığı çavkanı rakibine değil de ata isabet ettirmişse bir sayı kaybeder.

Ciritçi karşı taraf oyuncusundan kendisini sakınmak için çeşitli hareketler yapar,

atın sağına soluna, karnının altına, boynuna ağız. Bazı ciritçiler rakibi kaçıp dizisine ulaşana kadar üç-dört cirit savurarak isabet ettirmek suretiyle sayı toplar. Bu arada başına, gözüne, kulağına cirit isabet eden bazı oyuncuların yaralandığı olur. Bu türlü isabetler neticesinde ölenlerin olduğu bile vakidir. Bu durumda ölen, er meydanında ölmüş sayılır, yakınları şikâyetçi ve dâvacı olmaz. Babaları ölen çocuklarıyla ögünürler.

Öte yandan cirit oyununda ölüm olması için, daha evveleri hurma ve meşe ağacından 70-100 santim uzunluğunda, 2-3 cm. kutrunda yapılan ciritler, daha sonraları kavak ağacından (Mehmet Gökalp, Türk Folklor Araştırmaları, Sayı 181, Ağ. 1964, Sf. 3485) yapılmaya başlanmıştır. Sopaların uçları silindirik şekilde kesilerek yuvarlatılır. Kabukları yontulur. Bu, isabet halinde bir yara açılmasını ve ölüm tehlikesini yok etmek için alınan bir tedbirdir.

Seyredenler ciritçileri ve atları teşvik için çeşitli şekilde bağırır, onları heyecana getirirler.

Cirit Oyununun hâlâ canlı olarak yaşadığı Bayburt'ta iki ciritçi heyecanlı bir anda karşı karşıya. Öndeki ciritçi kendi dizisinde yerini almak için giderken dönüp hasmını tahrik ederken.

Ciritçiler arasında birbirine hasım olanlar varsa, bunların karşı tarafta yer almasına dikkat edilir, aynı dizi içine dahil edilirlen. Gençler büyüklerinin bu görüşüne boyun eğer. Büyükler de bu töreye uyarlar. Eski ciritçilerden bir kurul, oyunun sonucunu ilân eder.

Cirit sona erince, cirit oyununu düzenleyenler başarılı olanlara ödülleri, ziyafetler verir.

Cirit Oyunu Alpaslan'la beraber Anadolu'ya girmiş, daha sonra Avrupa'ya ve Arabistan ülkelerine sıçramıştır. 17. yüzyılda Fransa'da, Almanya'da ve diğer ülkelerde de Cirit Oyunu yayılmıştır.

★

Konya Turizm Derneği'nin 1972 Eylülünde düzenlediği Cirit Oyunları Şenliği dikkatleri tekrar bu ulusal sportif savaş oyunumuzun üstüne çekmiş bulunmaktadır. Bütün Yurd'da ilgi görmesi ve canlanması bu tür oyunlarımız için bir kazanç olacaktır.

Bir Erzincan Masalı :

Kadın Parmağı

Derleyen : Nevzat GÖZAYDIN

Evvvel zaman içinde, kalbur saman içinde İsdanbil'da Yusuf adında kimsesiz bir uşak varmış. Çarşı pazar dolaşır, ilimon, maydanoz satarmış. Akşamları da bir han odasında yatarmış. Gel zaman git zaman Yusuf büyümüş, eskerlik çağına gelmiş. O zamana kadar biraz da para kazanmış. Birazını harcar, birazını da biriktirmiş. Günlerden birgün Yusuf'u eskere istemişler. Yusuf, düşmüş tasaya, tasalanması eskere gitmekten değil. Küçük yaşından beri biriktirdiği yüz altunu koyacak bir yeri olmadığından. O zamanlar şindiki gibi pangalar yoğunmuş. Şindi Yusuf n'apsın? Yüz tane sarı lira. Düşünmüş, düşünmüş. Kimi, kimsesi yok ki, ona bıraksın. Bir yere kömmek aklına gelmiş, emme kömcek bir yer de bulamamış. İçliğinin koyun cebinde sakladığı altınları Yusuf'a dert olmuş. Eskere götürse.. Eh eskerlik halı bu: ölmek te var, dönmek te. Dağda bayırda n'olur, n'olmaz... Bi'türlü aklına yatmamış. Dalgın dalgın İsdanbil sokaklarında dolaşırken bir emanetçi dükkânına rastlamış. O zaman hemen her kasabada birkaç emanetçi dükkânı varmış. Kocası eskere, hacca, gurbete giden kadınlar hırsız, uğursuz gorkusundan altın, elmas gibi zinetlerini götürüp bu emanetçilere verir, saklatırlarmış. Sonra gorkusuz kalınca gider, geri alırlarmış. İşte Yusuf da emanetçi dükkânının önüne gelince altınlarını buraya vermeyi düşünmüş. Şöyle bir içeri bakmış ki, kavuklu, sarıklı, nur yüzlü insanlar var. İçeri girer girmez sakalını sıvazlıya sıvazlıya bir ihtiyar onu karşılamaya koşmuş. Ne istediğini sormuş. Yusuf ihtiyarın elini öptükten sonra :

— Efendi baba, Sizden bir dileğim var; Ben kimsesiz bir kulum. Küçüklüğümden beri yüz altın biriktirdim. Şimdi eskere gidecem. Bu altınları gaybedecem diye gorkuyom. Size vereyim, eskerden sağ-selâmet dönersem alırım. Yok bana bir hal olur da dönemezsem, anamın ak sütü gibi size helâl olsun. Bu dileğimi kabul eder misiniz? demiş. İhtiyar emanetçi :

— Pekiy evlât, pekiy.. demiş ve güler yüzle Yusuf'a oturması için yer göstermiş.

Sonra içeri dönerek :

— Gel buraya kâtip efendi, Gel de bu esker oğlumuzun emanetini kütüklere kaydet, diye buyurmuş. Kâtipler de hemen koca koca defterleri açmışlar, gamış kalemlerle gıcır gıcır yazıp kayıt düşürmüşler. Yusuf da gırmızı bir çevre içindeki altınları önlerine koymuş. Dügümü çözülen çevreden çıkan altınlar tekrar tekrar sayılmış ve kırkbir besmele ile alınmış. Sedef işlemeli bir çekmeceye konmuş ve kilitlemiş. Yusuf içine su serpilmiş gibi ferahlamış, sırtından büyük bir yük galkmış gibi hafiflemiş. Sevinçle emanetçi hacı babanın elini öperek hayır dualar etmiş. Hacı baba da sakalını titrete titrete dualar okuduktan sonra Yusuf'un gözlerini öperek kapıdan uğurlamış.

Yusuf emanetçiden ayrıldıktan biraz sonra, bütün parasını emanetçiye verdiğini, cebinde hiç parası kalmadığını, oysa asker ocağında da gendisine para gönderecek kimsesi olmadığını düşünmeğe başlamış. Bu sefer hemencecik geri dönmüş emanetçiye.

— Hacı baba... Sizden özür dilerim. Zahmet olacak emme ben paramın beş lirasını geri istiyom. Yanımda hiç harçlığım kalmadı, akıl edemedim, gusuruma bakmayın. — Sen kimsin evlât ? Ne parası istersin? Yanlış geldin zahir..

— Nasıl olur hacı baba? Biraz önce size yüz altın emanet ettim, aha, şu kâtip efendi de kütüğe yazdı, parayı sayıp aldı, şu çekmeceye koydunuz. İşte o paramın beş altınunu geri istiyorum. Başka hiç param yok, esker ocağında belkim lâzım olur.

Hacı babanın işaret üzerine kâtipler Yusuf'un üzerine yürümüşler, ona çıkmışlar. Bu arada hacı baba kakhahalarla gülererek :

— Evlât, sen ya aklını yitirmişsin, yahut da bir yanlışlık içindesin. Haydi işine. Biz para falan görmedik. Seni de tanımıyoruz. demiş. Yusuf'u zorla dükkândan kovmuşlar, sokağa atmışlar.

Neye uğradığını anlamayan Yusuf, adımlarını sürüye sürüye dönüp dolaşmış. Ne edeceğini, kime dert yanacağını bilememiş. Dizlerinde derman kalmadığından ayakları birbirine dolaşmış ve nihayet bir duvarın

yalnız
değilsiniz

TÜRK TİCARET BANKASI'nın

GARANTİLİ ÇEKLERİ

DAİMA YANINIZDADIR

SUBELERİMİZ SİZİ BEKLİYOR

**TÜRK
TİCARET
BANKASI**

(Basın : 61354 — 18)

(Folklor : 19)

**EN KÜÇÜK
TASARRUFLARINIZA,
BÜYÜK
TASARRUFLARINIZ
GİBİ DEĞER
VEREN BANKA**

AKBANK

(Folklor : 16)

(Folklor : 15)

(Basın : 60039 — 17)

(Yeni Ajans : — 20)

**TÜRKİYE GARANTİ BANKASI
A. Ş.**

KURULUŞ : 1946

Sermayesi :
80.000.000.— Lira

Yurt içinde 190 Şube

TASARRUF MEVDUATINDA HARBIYEDE
VE FENERBAHÇEDE TAM KONFORLU
APARTMAN DAİRELERİ VE ZENGİN PARA
İKRAMIYELERİ

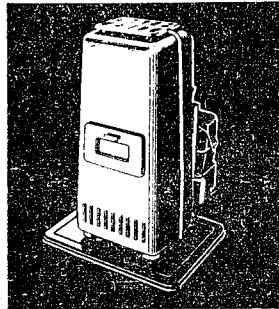
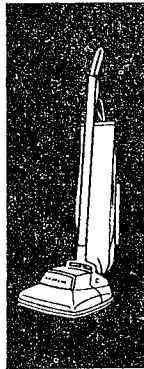
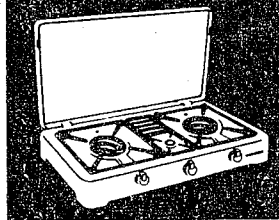
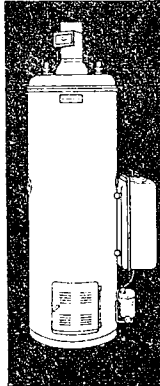
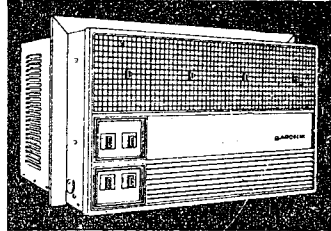
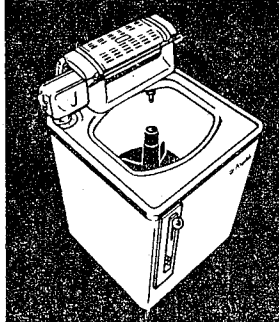
GARANTI BANKASI

(Folklor : 21)

ARÇELİK

ARÇELİK
daima en iyisini
imal eder

üstün kalite
uygun fiyat
devamlı servis

(Yeni Ajans : — 22)

Devlet Nüshası

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

MART 1973

İÇİNDEKİLER :

Teve'de Oturakalma	Ali Rıza BALAMAN
Kayseri ile İlgili Bir Kıtık Destanı	A. Türabi TÜRÜNÇÜ
Mahmutgazi Köyünde Yağmur Duası	Dr. Mehmet TUĞRUL
Prof. Albert Gabriel Öldü	Taha TOROS
I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Tarihi Değişti: (4-15 Ekim) T.E.A.	
Bektâşilikte Kadın - I -	Doç. Dr. Bedri NOYAN
Yeni Bir Dergi : Sivas Folkloru	Fuat ÖZDEMİR
Anadolu Kadın Başlıkları ve Giysileri - Turistik Hatıra Bebek Yarışması	Ihsan HINÇER
Sonuçlandı - Kilim - Cicim Yarışması	H. DIZDAROĞLU
"Türk Halk Şiiri Antolojisi" Dolayısıyla : İşin Kolayı IV	Mehmet Güner DEMİRAY
Gemerek Türküleri - II -	Ali Rıza YALÇIN
Çamsık Köylerinden Derlenen Maniler	Doğan KAYA
Sivas'tan Atasözleri ve Deyimler	Mehmet Hilmi GÜR
Ali Vecdî Bingöl'ü Kaybettik (1887 - 30. I. 1973)	Semiha SARI
Bir Trabzon Masalı : Fincancı Sultan	

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 284

KURUŞ: 250

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ